

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

*Rahmân ve Rahîm olan
Allah'ın adıyla*

Eserin adı:
ÖLÜMDEN SONRAKİ HAYAT

Yazar:
Alihan Musayev

Editör Kadrosu:

A. Musayev

M. Garayev

A. Salehli

M. Kerim

F. Allahverdiyev

E. Rüstemov

Alihan Musayev

**ÖLÜMDEN
SONRAKİ
HAYAT**

Yüce Allah
şöyle buyurur:

***“Nerede olursanız olun,
sağlam kaleler içinde
bulursanız bile ölüm
sizi yakalar.”***

(Nisâ Suresi, 78)

Peygamber ﷺ
şöyle buyurmuştur:

***“Lezzetleri yerle bir eden
ölümü çokça
hatırlayın!”***

(Sünen-i Tirmizi, 2307)

MUKADDİME

Hamd, Allah'adır, sadece O'na hamdeder; O'ndan, bağışlanma diler ve bizi doğru yola iletmesini isteriz. Nefislerimizin şerlerinden ve amellerimizin kötülüklerinden O'na sığınırız. Allah'ın hidayet verdiğini hiç kimse saptıramaz; O'nun saptırdığını da hiç kimse hidayete erdiremez. Allah'tan başkasının ibadet edilmeye layık olmadığına şهادet ederiz. O bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur. Yine, Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in O'nun kulu ve rasulü olduğuna da şهادet ederiz.

“Ey iman edenler! Allah'tan, O'na yaraşır şekilde korkun ve ancak Müslümanlar olarak can verin.”^[1]

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkek ve kadın türetip yayan Rabbinize karşı gelmekten sakının. Kendisi adına bir-birinizden dilekte bulunduğunuz Allah'a karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde bir gözetleyicidir.”^[2]

“Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve doğru söz söyleyin ki Allah amellerinizi ıslah etsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse, muhakkak büyük bir başarıya ulaşmıştır.”^[3]

Şüphe yok ki sözlerin en hayırlısı Allah'ın Kitabı, yolların en doğrusu Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yoludur. Amellerin en şerlisi, dinde sonradan ortaya konulan (uyduru-

[1] *Âl-i İmrân suresi*, 102.

[2] *Nisâ suresi*, 1.

[3] *Ahzâb suresi*, 70-71.

lan) şeylerdir. Din adına sonradan uydurulan her şey, bid'attır, her bid'at, sapıklıktır; her sapıklık da Cehenneme götürür.

Değerli Okuyucu!

Bu kitabı yazmadaki gayemiz, her bir bireye ölümü hatırlatmak ve ölümden sonraki hayatı anlatmaktır. Zira insan, dünya hayatındaki iyi veya kötü tüm amellerinden ötürü önce berzah aleminde, ardından da ahirette hesaba çekilecektir. Şayet insan bu gerçeğin bilincinde olur ve bu hususta tefekkür ederse, Allah'a karşı gelmekten sakınır, menfi davranışlarına son verir ve salih amellere yönelir. Bu sayede Allah katındaki hayırlı kullar arasında yer alabilir. Bizim temel amacımız, insanları hayra ve güzel işlere teşvik ederek onların, ölümden sonraki hayata hazırlık yapmasına ve kurtuluşa ermesine vesile olmaktır.

Allah'ın Kitabı'nda ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sahih hadislerinde; insanın öldükten sonra önce kabirde, sonra kıyamet günü mahşerde ve nihayet Cennet yahut Cehennemde nelerle karşılaşacağı haber verilmektedir. Akıl sahibi kimseler, Allah'ın Kitabı'nı ve O'nun Peygamberi *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hadislerini tetkik edip inceleyerek bu aşamalarda (dünya, berzah ve ahiret hayatı) kurtuluşa ermek için gayret gösterirler. Fani dünya hayatına aldananlar ise ölümden sonraki hayata inanmazlar. Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah onları şöyle uyarmaktadır:

“Ey insanlar! Şüphesiz Allah'ın vaadi gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın, o yoldan çıkarıcı (şeytan) da Allah hakkında sizi kandırmasın. Şüphe yok ki şeytan sizin düşmanınızdır, siz de onu düşman bilin. O, kendi taraftar-

larını ancak alevli ateşin (Cehennem) halkından olmaya çağırır.^[4]

Kur'ân-ı Kerim, insana ölümden sonraki hayatı hatırlatan muazzam bir kitaptır. Şayet insan bu Yüce Kitabı okuyup anlasa ve öldükten sonra kendisini nelerin beklediğini idrak etse, hemen kötü amellerine son verir ve gücü yettiği nispette salih ameller işlemeye gayret eder.

Bir arada oturarak sohbet etmekte olan ve birkaç saat sonra birer günah (kimisi zina etmeyi, kimisi cana kıymayı, kimisi şarap içmeyi, kimisi hırsızlık yapmayı vb. birtakım günahları) işlemeyi planlayan bir grup insan olduğunu farz edelim. Tam o esnada ölüm meleği veya Cebrail *aleyhisselam* gelip onlara beş dakika sonra öleceklerini haber verse; acaba bu insanlar günah işlemeyi düşünmeye devam ederler mi? Yoksa o beş dakikayı yalnızca, Allah'tan bağışlanma dilemek için mi sarf ederler?

Zikrettiğimiz bu örnek kurgusal bir varsayım idi. Bir de buna pratik hayattan; bir doktor ile hastası arasında yaşana-bilecek bir olayı örnek verebiliriz. Mesela; bir hastayı muayene eden doktorun, hastaya bir ay ömrü kaldığını söylediğini düşünelim. Şüphesiz o andan itibaren hastanın bütün psikolojisi, maddî-manevî hâli değişir, gelecek planları altüst olur, fani dünyanın lezzetleri gözünde kıymetini yitirir ve o kişi ölümden sonra gelebilecek azaptan kurtulmak için elinden gelen her türlü gayreti sarf eder. İşte ölümü hatırlamanın sağladığı fayda buradadır!

Öyleyse gelin; bizlere ölümü hatırlatan Kur'ân-ı Kerim'i ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sahih hadislerini okuyup

[4] *Fâtır suresi*, 5-6.

ibret alalım; bu sayede de (ölümden sonraki) ahiret hayatı için hazırlık yapalım.

İnsan, ölümden sonraki hayat için hazırlık yapmalıdır ki vakti geldiğinde pişman olup şöyle demesin:

“Keşke (bu ahiret) hayatım için önceden hazırlık yap-saydım!’ der.”^[5]

“Keşke Peygamber ile birlikte bir yol tutsaydım! Ey-vah! Keşke filancayı dost edinmeseydim! And olsun ki beni, bana gelen zikirden (Kur’ân’dan) o saptırdı.”^[6]

Bu kitapta biz, insana öleceğini ve vefatından sonra vuku bulacak hadiseleri hatırlatmak gayesiyle aşağıda zikredilen mevzulardan bahsedeceğiz:

- A- Ölümü Hatırlamak
- B- Ölüm Ânı
- C- Ölüm Ânında İnsanı Kurtuluşa Erdiren Zikirler
- D- Ölümden Sonraki Hayata Hazırlık Yapmak
- E- Hüsn-ü Hâtime'nin (Güzel Son'un) Alametleri
- F- Berzah Âlemi
- G- Kabir Azabı
- H- Kabir Azabından Kurtuluş Yolları
- I- Diriliş
- K- Mahşer Günü
- L- Cennet ve Cehennem
- M- Cennete En Son Girecek Müminin Kıssası.

[5] Fecr suresi, 24.

[6] Furkan suresi, 27-29.

Azamet ve kudret sahibi olan Allah'tan; esma-i hüsnası ve yüce sıfatlarıyla bu amelimizi bereketlendirmesini, onu yalnızca Kendi rızasını kazanmak maksadıyla ifa edilen amellerden kılmasını, bu vesileyle de bizlere sevap ve müka-fat ihsan etmesini niyaz ederiz.

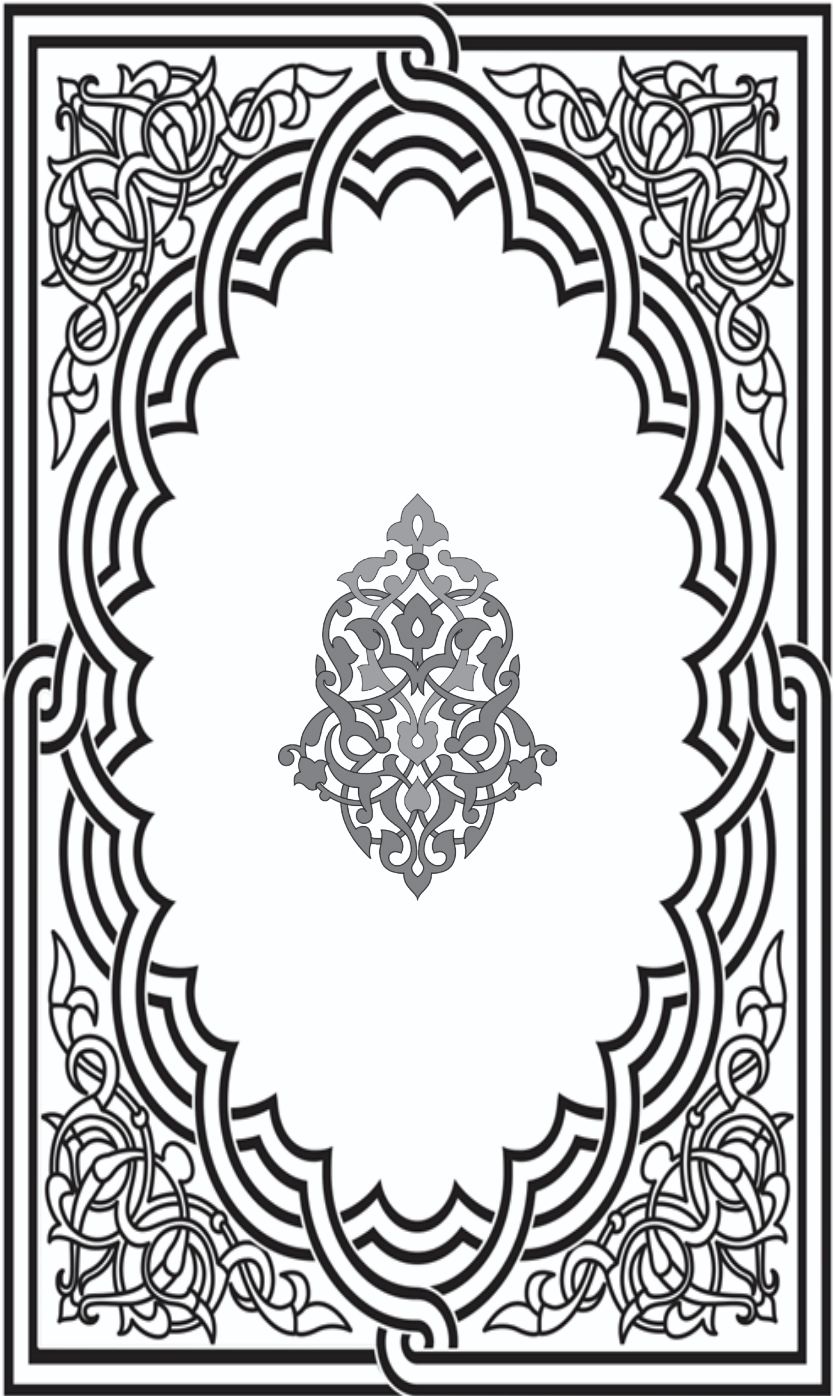
Bu kitabı; okuyan, içindekilerle amel eden ve tebliğine vesile olan kimseler için faydalı kılsın. Bizleri daima Kendisinin sevdiği ve razı olduğu salih amelleri işlemeye ve hakkı söylemeye muvaffak eylesin. Şüphesiz Allah her şeyi işiten ve dualara icabet edendir. İnsanı hayırlı işlere muvaffak kılan ve onu dosdoğru yola ileten de ancak Allah'tır.

Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

Yüce Allah'ın salata ve selamı; Peygamberimize, onun ehl-i beytine, ashabına ve onların izinden gidenlere olsun!

Alihan Musayev

04.04.2026

A- ÖLÜMÜ HATIRLAMAK

İnsana ölümü hatırlatan en etkili nasihatçi, Allah'ın vahiy olan Kur'ân'dır. Bu mübarek Kitabı okuyup derinlemesine düşünen her ferd, eceli geldiğinde öleceğini ve bunun kaçınılmaz bir hakikat olduğunu idrak eder. Ölümü hatırlatan ayet-i kerimelerden bazılarını zikredelim:

“Her can ölümü tadacaktır.”^[7]

“Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacaktır.”^[8]

“Nerede olursanız olun, sağlam kaleler içinde bulsanız bile ölüm sizi yakalar.”^[9]

“De ki: Sizin kendisinden kaçtığınız ölüm, muhakkak sizi bulacaktır. Sonra da görüneni ve görünmeyeni bilen Allah'a döndürüleceksiniz. O size, yaptıklarınızı haber verecektir.”^[10]

“(Ey Muhammed!) Şüphesiz sen de öleceksin, onlar da ölecekler.”^[11]

Kur'ân-ı Kerim'de ölümün defalarca hatırlatılması, meselenin önemini ortaya koymaktadır. Zira insan, öleceğini ve ölümden sonraki hayatta, dünyada işlediği amellerinden ötürü hesaba çekileceğini idrak ettiğinde, menfi davranışlardan sakınıp salih ameller işlemeye gayret eder. Böylelikle o kişi, Allah katında, akıl sahiplerinden sayılır. Nitekim rivayet edilen bir hadis-i şerifte bildirildiğine göre bir genç, Peygam-

[7] *Âl-i İmrân suresi*, 185.

[8] *Rahmân suresi*, 26.

[9] *Nisâ suresi*, 78.

[10] *Cuma suresi*, 8.

[11] *Zümer suresi*, 30.

ber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e, "Ey Allah'ın Rasûlü! Müminlerin en akıllısı hangisidir?" diye sormuş, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de "Ölümü en çok hatırlayan ve ölümden sonrası için en güzel hazırlığı yapandır. İşte onlar gerçek akıl sahipleridir." buyurmuştur.^[12]

✿ Başka bir hadiste Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, "Lezzetleri yerle bir eden ölümü çokça hatırlayın!" buyurmuştur.^[13]

✿ Bir başka rivayette ise İbn Ömer *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Bir defasında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* benim omuzumdan tutup şöyle buyurdu: '**Dünyada sanki bir garip yahut bir yolcu (misafir) gibi ol!**'"

İbn Ömer *radıyallahu anhuma* bu hadisi naklettikten sonra şöyle derdi: "Akşama çıktığında sabahı bekleme, sabaha çıktığında ise akşamı bekleme. Sağlıklı günlerinde, hastalanacağı zaman için; hayatın boyunca da öleceğin zaman için tedbir al (hazırlık yap)!"^[14]

Bu hadis-i şerifler, dünya hayatının fani (geçici) olduğunu ve ahiret ile kıyaslandığında Allah katında hiçbir değer taşımadığını haber vermektedir. Bu hakikate iman eden her mümin, bir gün öleceğini daima hatırında tutmalı ve ölümden sonraki ebedî hayat için hazırlık yapmalıdır. Zira ecelin insanı her an yakalayabileceği yadsınamaz bir gerçektir; ölüm üzerinde tefekkür etmeksizin uzun yıllar yaşama arzusu ise boş bir hayalden ibarettir.

✿ Nitekim rivayet edilen bir hadiste bildirildiğine göre, bir defasında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, elindeki çubukla yere bir dikdörtgen çizdi. Sonra bu dikdörtgenin ortasını-

[12] *Sünen-i İbn Mâce*, 4259; *Sahîh-i İbn Mâce*, 3454.

[13] *Sünen-i Tirmizî*, 2307; *Sahihu't-Tergîb ve't-terhîb*, 3333.

[14] *Sahîh-i Buhârî*, 6414.

dan dışarıya uzanan bir çizgi çektii, bu orta çizginin yanına da küçük küçük başka çizgiler çizerek şöyle buyurdu:

“Şu (ortadaki) çizgi, insandır. Onu kuşatan şu dörtgen ise ecelidir. Dışarıya taşan şu uzun çizgi, insanın arzularıdır. (Orta çizgi üzerindeki) şu küçük çizgiler ise insana musallat olan dertler ve musibetlerdir. Eğer insan şu musibetten kurtulsa, diğeri ona çarpar; şundan kurtulsa, öbürü onu yakalar. İnsan bu arzular peşinde koşarken, ansızın eceli gelip onu yakalayır.”^[15]

Zikredilen hadis-i şeriften açıkça anlaşılacağı üzere; insan, bitmek bilmeyen emellerin peşinde koşsa da ecel, bu arzuların çoğuna imkan tanımaksızın onu kuşatır. Bu nedenle basiret sahibi bir mümin, kalbini fani dünyanın geçici lezzetlerine hapsetmek yerine ebedî ahiret yurdu için azık hazırlamaya odaklanmalıdır. Konunun öneminden dolayı, ilim ve irfan dünyamızın iki büyük ismi tarafından dile getirilen şu manzum nasihatler, meselenin idrak edilmesi hususunda derin bir mana taşımaktadır:

İmam Şâfiî *rahmetullahi aleyh* şöyle demiştir:

“Ağlıyordun ey insan, dünyaya geldiğinde
Sevinip güldü herkes, seni gördüklerinde
Kendine çare ara, öyle bir ömür sür ki,
Onlar ağlıyorken sen gülesin öldüğünde.”^[16]

Nizâmî-i Gencevî *rahmetullahi aleyh* de şöyle demiştir:

“İster bir gün yaşa, istersen yüz yıl,
Bu nurlu eyvandan göceceksin, bil.

[15] *Sahîh-i Buhârî*, 6417.

[16] *Beyânü Ehemmiyeti'l-Vakt*, 22.

*En iyisi sen gönlünü Ően eyle,
Yüce Allah'ı sevinçle yâd eyle!* ^[17]

*Uzaktır bu yolculuk, menzilin çok uzaktır,
Azıĝını hazırla, son menzil ölüm, haktır!*"^[18]

[17] *Hüsrev ve Şirin*, s. 53.

[18] *Sırlar Hazinesi*, s. 113.

B- ÖLÜM ÂNI

Önceki bölümde zikrettiğimiz üzere, eceli gelen her fert bu fani dünyadan göç etmektedir. İnsan sekerât-ı mevt halindeyken (ölüm döşeğindeyken) bir grup melek yeryüzüne iner ve insanın gözünün görebildiği en son noktada durup Allah'ın emrini beklerler. Nihayet Yüce Allah o kul hakkında hükmünü verdiğinde melekler, eğer o kişi salih bir mümin ise Cennetle, aksi halde ise Cehennemle cezalandırılacağını kendisine haber verirler. Bu hususta Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

“Şüphesiz ‘Rabbimiz Allah’tır’ deyip de sonra dosdoğru olanlar var ya; onların üzerine akın akın melekler iner ve derler ki: ‘Korkmayın, üzülmeyin, size (dünyadayken) va’dedilmekte olan Cennetle sevinin! Biz dünya hayatında da ahirette de sizin dostlarımızız. Orada canınızın çektiği her şey sizin olacaktır, orada istediğiniz her şey sizin için mevcuttur.’”^[19]

“Zalimlerin şiddetli ölüm sancıları içinde çırpındığı; meleklerin, ellerini uzatmış, ‘Haydi canlarınızı kurtarın! Allah’a karşı doğru olmayı söylediğiniz ve O’nun âyetlerinden kibirlenerek yüz çevirdiğiniz için bugün aşağılayıcı azap ile cezalandırılacaksınız’ diyecekleri zaman hâllerini bir görsen!”^[20]

✻ Bir hadis-i şerifte Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: *“İnsan ölüm döşeğindeyken melekler yanına gelirler. Eğer o kişi salih bir kimse ise şöyle derler: ‘Ey güzel bir*

[19] *Fussilet suresi, 30-31.*

[20] *En 'âm suresi, 93.*

bedenin içinde bulunan tertemiz nefis! Övülmüş olarak çık. Rahatlığa, güzel rızıklara ve senden razı olan, sana asla gazap etmeyen bir Rabbe kavuşacağın müjdesiyle sevin!’ Ruhü bedeninden ayrılincaya kadar ona bu şekilde nida edilmeye devam edilir.”^[21]

Nihayet cenaze musallaya konulup mezarlığa götürüldüğünde insanlar onun hakkında ya güzel sözler ya da nahoş ifadeler sarf ederler. Aslında bu durum, o kişinin ebedî akibetinin bir müjdesi veya habercisi sayılır.

✿ Bu hususta rivayet edilen hadis-i şerifte, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’in sahabîsi Enes b. Mâlik *radiyallahu anh* şöyle anlatmıştır:

“Bir defasında yanımızdan bir cenaze geçiyordu. Biz o cenazeyi hayırla yâd edip övdük. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, ‘*Vacip oldu!*’ buyurdu. Sonra başka bir cenaze daha geçti. Onu ise kötü sıfatlarıyla yâd edip yerince, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yine ‘*Vacip oldu!*’ buyurdu. Ömer b. el-Hattâb *radiyallahu anh*, ‘Ey Allah’ın Rasûlü, ne vacip oldu?’ diye sordu. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de şöyle buyurdu:

“*Şu (birinci) adamı hayırla yâd ettiniz, ona Cennet vacip oldu. Diğerini ise kötülükleriyle yâd ettiniz, ona da Cehennem vacip oldu. Zira siz, yeryüzünde Allah’ın şahitlerisiniz.”*^[22]

Bu hadis-i şerifte dikkat çekilen asıl husus, salih müminlerin şahitliği ve övgüsüdür. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, “Siz, Allah’ın yeryüzündeki şahitlerisiniz!” buyururken; buradaki “siz” ifadesiyle, kendisinin yolundan giden muvahhid ve

[21] *Sünen-i İbn Mâce*, 4252; *Mişkâtü ’l-Mesâbih*, 1627.

[22] *Sahih-i Buhârî*, 1367.

salih müminleri kasdetmektedir. Zira bir kâfirin, müşrikin, münafığın veya bidat ehlinin, ölen bir kimseyi övmesinin, o ölen kişiye hiçbir faydası yoktur.

✿ Başka bir hadis-i şerifte rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, mezarlığa götürülen bir cenazeyi görünce şöyle buyurmuştur: “*Müstarih* (rahatlığa eren) *ve müsterahün minh* (insanların, kendisinden rahat bulduğu)...”

Ashab, “Ey Allah’ın Rasûlü! Müstarih ve müsterahün minh ne demektir?” diye sorunca, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle cevap vermiştir:

“*Mümin bir kul, vefat ettiğinde, dünyanın yorgunluk ve eziyetlerinden kurtulup Allah’ın rahmetine kavuşur* (böylece müstarih/rahatlığa ermiş olur). *Günahkâr (fâcir) bir kişiye gelince; onun vefat edince insanlar, şehirler, ağaçlar, hatta hayvanlar onun eziyetinden kurtulup rahat nefes alırlar* (böylece insanlar, ondan rahat bulurlar).”^[23]

[23] *Sahih-i Buhârî*, 6513; *Sahih-i Müslim*, 950.

C- ÖLÜM ÂNINDA İNSANI KURTULUŞA ERDİREN ZİKİRLER

Kıymetli Müslümanlar! Ölüm ânı her ne kadar beklenmedik, meşakkatli ve sarsıcı bir süreç olsa da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bizlere öğrettiği zikirleri, ölüm döşeğindeki Müslüman kardeşimize telkin edin. Umulur ki tüm noksanlıklardan münezzehten olan Yüce Allah, bu zikir sayesinde o kulu Cehennem ateşinden muhafaza edip Cennet ehlinde eylesin.

Bu hususta Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*, ümmetine şöyle tavsiyede bulunmuştur:

“Ölüm döşeğinde olanlarınıza;

« لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ »

‘Lâ ilâhe illallâh’ (Allah’tan başka ibadete layık hak ilah yoktur) kelimesini telkin ediniz. Zira kimin vefat ederken son sözü ‘Lâ ilâhe illallâh’ olursa, o kişi Cennete girer.”^[24]

✿ Diğer bir hadis-i şerifte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Kul, ‘Allah’tan başka ibadete layık hak ilah yoktur ve Allah en büyüktür’ dediğinde Yüce Allah, ‘Kulum doğru söyledi; Benden başka ibadete layık hak ilah yoktur ve en büyük Benim’ buyurur.

Kul, ‘Allah’tan başka ibadete layık hak ilah yoktur’ dediğinde Allah, ‘Kulum doğru söyledi; Benden başka ibadete layık hak ilah yoktur ve Ben Tek’im’ buyurur.

[24] *Sahih-i İbn Hibbân*, 3004; *Sahihu’l-Câmi*, 5150.

Kul, 'Allah'tan başka ibadete layık hak ilah yoktur, O'nun hiçbir ortağı yoktur' dediğinde Allah, 'Kulum doğru söyledi; Benden başka ibadete layık hak ilah yoktur ve Benim hiçbir ortağım yoktur' buyurur.

Kul, 'Allah'tan başka ibadete layık hak ilah yoktur, mülk O'nundur ve hamd, O'na mahsustur' dediğinde Allah, 'Kulum doğru söyledi; Benden başka ibadete layık hak ilah yoktur, mülk Benimdir ve hamd, Bana mahsustur' buyurur.

Kul, 'Allah'tan başka ibadete layık hak ilah yoktur, güç ve kuvvet ancak Allah'ındır' dediğinde Allah, 'Kulum doğru söyledi; Benden başka ibadete layık hak ilah yoktur, güç ve kuvvet ancak Benimledir' buyurur."

Ardından Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* sözlerine şöyle devam etti: "Kim ölüm döşegindeyken bu zikirleri okursa, Cehennem ateşi ona dokunmaz!"^[25]

Bahsi geçen hadis-i şerifte yer alan beş zikrin Arapçası şu şekildedir:

« لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَا شَرِيكَ لَهُ،
لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ »

"Lâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber! Lâ ilâhe illallâhu vahdehû! Lâ ilâhe illallâhu lâ şerike lehû! Lâ ilâhe illallâhu lehu'l-mülkü ve lehu'l-hamdü! Lâ ilâhe illallâhu velâ havle velâ kuvvete illâ billâh!"

❁ Başka bir rivayette Hz. Âişe *radiyallahu anhâ* şöyle demiştir: "Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ölüm döşegindeyken ellerini suyun içine daldırıyor, sonra ıslak ellerini yüzü-

[25] *Sünen-i Tirmizî*, 3728; *Nesâî*, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 10108; *Sünen-i İbn Mâce*, 3794; *Silsiletü'l-Ehâdisi's-Sahîha*, 1390.

ne sürüyor ve şöyle buyuruyordu: ‘*Lâ ilâhe illallâh! Şüphesiz ölümün sarhoş edici bir şiddeti (sekerâtı) vardır.*’ Son nefesinde ise ellerini kaldırıp;

« اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَأَلْحِقْنِي بِالرَّفِيقِ الْأَعْلَى »

‘Allah’ım! Beni bağışla, bana merhamet et ve beni Refik-ı A’lâ’ya (en yüce dosta) ulaştır!’ demeye başladı. Nihayet ruhu bedeninden ayrıldı ve elleri yanına düştü.”^[26]

✽ Burada şunu da belirtmek de fayda vardır: Ölüm döşğinde olan kişinin bu zikirleri Arapça asıllarıyla söylemesi daha efdaldir. Bu sebeple, söz konusu zikirleri telkin eden kişi bunları Arapça telaffuz etmeli, hasta olan kişi de bu lafızları tekrar etmelidir.

Bu sebeple, yani ölüm döşğindeyken bu zikirleri aslına sadık kalacak şekilde Arapça telaffuzuyla (aslıyla) söyleyebilmeleri için Müslümanların bu zikirleri henüz hayattayken ezberlemeleri ve kendilerine vird^[27] edinmeleri büyük önem taşımaktadır.

Dâhi şair Nizamî-i Gencevî *rahmetullahi aleyh*’in bu hususta uyarıcı nitelikte çok zarif bir şiiri vardır. Dikkat edin; şair, Allah’tan neyi niyaz etmektedir:

“Gelince son uyku, tükenince tâkatim,
Güller dökülse de bâki kalsın gülabım.
Dilime Sen bahşet kelime-i şehâdet,
İşimin sonunda bulayım saadet.”^[28]

[26] *Sahîh-i Buhârî*, 5674; *Sahîh-i Müslim*, 7/137.

[27] **Vird**: Kişinin her gün düzenli olarak okumayı âdet edindiği, vazel geçilmez alışkanlık haline getirdiği zikir ve dualardır.

[28] *Hüsrev ve Şirin*, s. 29.

Şairin bu sözlerinde kastedtiği mana şudur:

“Allah’ım! Ecelim gelip çattığında ve ruhum bedenimden ayrıldığında, ben bu dünyadan göçüp gitsem de salih amel-lerimi baki kıl. Son nefesimde beni, ‘*Lâ ilâhe illallâh*’ demeye muvaffak eyle ki işimin sonunda ebedî saadete kavuşayım!”

D- ÖLÜMDEN SONRAKİ HAYATA HAZIRLIK YAPMAK

Yukarıda bahsi geçen hadis-i şeriften anlaşılacağı üzere; ölümü daima hatırında tutan ve ölümden sonraki hayata hazırlık yapan kimse, müminlerin en ferasetlisi ve en akıllısı kabul edilmektedir.

Buradaki “hazırlık yapmak” ifadesinden kasıt, Allah’ın rızasını kazanmak için samimi bir gayret sarf etmektir. Yani bu dünya hayatında Allah’ın hoşnut olduğu amelleri işleyip O’nun rızasını almaya çalışan bir mümin; hem berzah âlemindeki hem de ahiretteki sorgu-sual için asıl hazırlığı yapmış sayılır.

Bu hususta rivayet edilen bir hadis-i şerifte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: “*Kim Allah’a kavuşmayı arzularsa, Allah da ona kavuşmayı arzular. Kim de Allah’a kavuşmaktan hoşlanmazsa, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz.*”

Âişe *radiyallahu anhâ*, “Ey Allah’ın Rasûlü! Biz ölümü pek sevmeyiz, öyle değil mi?” deyince Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“*Mesele senin sandığın gibi değildir.*”

Mümin kişiye ölüm geldiğinde; ona Allah’ın rızası, lütfu ve ikramı müjdelendir. O anda mümin için, karşısındaki bu müjdeden daha sevimli bir şey olamaz. Bu sebeple o, Allah’a kavuşmayı arzular, Allah da ona kavuşmayı arzular.

Kâfire gelince; ölüm ânı geldiğinde ona Allah’ın azabı ve cezası haber verilir. O anda onun için, önündeki bu akibetten

daha kötü bir şey yoktur. Bu sebeple o, Allah'a kavuşmaktan hoşlanmaz, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz."^[29]

❁ Başka bir hadis-i şerifte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle haber vermiştir:

"Cenaze hazırlanıp tabuta konulduğu ve erkekler onu omuzlarına alıp götürdükleri vakit, eğer o kişi salih bir kimse ise, 'Beni (menzilime) çabuk ulaştırın!' der. Şayet kötü biriye, 'Vay halime! Beni nereye götürüyorsunuz?' diye feryat eder. Onun bu sesini insandan başka her varlık işitir. Şayet insan bu feryadı işitecek olsa, dehşetten bayılıp düşerdi."^[30]

❁ **Allah'ın rızasını kazanmak isteyen ve O'na kavuşmayı arzulayan müminlerden olmak için ne yapmak gerekir?**

Allah'ın rızasına nail olmak için O'nun emirlerini yerine getirmek, yasaklarından kaçınmak ve gönderdiği Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sünnetine ittiba etmek (yolundan gitmek) gerekir. Aynı zamanda, tüm bu salih ameller ihlasla, yani yalnızca Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak gayesiyle yapılmalıdır. Şayet böyle yapılırsa, Allah bizi sever, bizden razı olur ve bizi ilahî merhametine kavuşturur. Nitekim bu hususta Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir."^[31]

"...Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse, Allah onu içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları Cennetlere koyar..."^[32]

[29] *Sahîh-i Buhârî*, 6507.

[30] *Sahîh-i Buhârî*, 1380.

[31] *Âl-i İmrân* suresi, 31.

[32] *Nisâ* suresi, 13.

“...*Rahmetim her şeyi kuşatmıştır. Onu; sakınanlara, zekât verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım. Onlar, yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye; o ümmî Peygambere uyan kimselerdir...*”^[33]

İslam tarihinde Allah'ın rızasını kazanmış en değerli örnek müminler, hiç şüphesiz sahabe neslidir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bu seçkin topluluk hakkında şöyle buyurmuştur:

“*Ashabıma sebbetmeyiniz!*”^[34] Çünkü sizden biriniz Uhud Dağı kadar altın infak etse, (fazilet/sevap olarak) onların bir müdd (avuç dolusu) kadar infakına, hatta onun yarısına bile ulaşamaz.”^[35]

* Söz konusu seçkin zümre, İslam tarihindeki konumları itibarıyla şu ana gruplar altında zikredilebilir:

1- Muhacirler: Mekke'den Medine'ye hicret eden müminler.

2- Ensar: Medine halkından olup İslam'ı kabul eden ve Muhacirlere kucak açıp onları himaye eden müminler.

3- Mekke'nin fethiyle başlayıp Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatına kadar geçen süreçte İslam ile müşerref olan müminler.^[36]

[33] *A'râf* suresi, 156-157.

[34] “*Sebbetmeyiniz:*” “Sebb” kökünden gelen bu kelime; sövmek, hakaret etmek, çirkin söz söylemek, kötölemek, ağır şekilde dil uzatmak manalarına gelir. Yani ashab hakkında bu manada hiçbir kelime/söz kullanılamaz.

[35] *Sahîh-i Buhârî*, 3673.

[36] *Sahabe:* Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile mümin olarak görüşen ve bu dünyadan iman üzere ayrılan kimsedir. Dolayısıyla nübüvvet iklimine yetişemeyen veya onun vefatından sonra İslam ile müşerref olanlar bu teknik tanımın dışında kalmaktadır.

☪ Sahabe nesli, İslam ümmeti içerisindeki en faziletli zümre kabul edilir. Bu sebeple İslam tarihi boyunca olduğu gibi günümüzde de dünyanın her yerinde bir sahabinin adı anıldığında büyük bir hürmetle insanlar, “*radiyallahu anh*” (Allah ondan razı olsun) demektedirler ki kıyamete kadar da bu gelenek devam edecektir.

Yüce Allah onlardan razı olduğunu Kur’ân-ı Kerim’de şöyle müjdelemiştir:

“İslâm’ı ilk önce kabul eden Muhacirler ve Ensar ile onlara güzellikle tâbi olanlar var ya; işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, altından nehirler akan Cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur.”^[37]

Ayet-i kerimede geçen **“onlara güzellikle tâbi olanlar”** ifadesi; Allah’ın, tıpkı sahabe nesli gibi, Kendisinin emirlerini yerine getiren, yasaklarından kaçınan ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’in sünnetine ittiba eden her mümin kullundan razı olduğu anlamına gelmektedir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de onları şöyle methetmiştir: **“İnsanların en hayırlıları benim asrım da yaşayanlardır (ashabımdır). Sonra, onları takip edenler (tabiîn); sonra da onları takip edenlerdir (tebeu’t-tabiîn).”**^[38]

O hâlde, bu ilahî müjdelere nail olup olamayacağımız açısından şu sorularla kendimizi bir iç muhasebeden geçirelim: “Allah’ın rızasını kazanmak için, öncelikle O’na ortak koşmaktan (şirkten) uzak duruyor muyuz? Namaz kılma, oruç tutma, zekât verme vb. gibi tüm ibadetleri layıkıyla yeri-

[37] *Tevbe suresi*, 100.

[38] *Sahih-i Buhârî*, 2652.

ne getiriyor muyuz? Keza zina, içki, kumar, haksız yere cana kıymak ve hırsızlık gibi büyük günahlardan sakınıyor muyuz?” Şayet bunları yapıyorsak ne mutlu bize! O zaman Allah'ın bizden razı olacağını ve sonsuz rahmetiyle bizi Kendi dostları zümresine dâhil edeceğini ümit edebiliriz. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de bu kutlu akıbet şöyle haber verilmektedir:

“Onlar, Rablerinin rızasına ermek için sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli olarak ve açıktan Allah için harcayan ve kötülüğü iyilikle ortadan kaldıranlardır. İşte bunlar için dünya yurdunun iyi sonucu (akıbeti) vardır. Bu sonuç da Adn cennetleridir. Atalarından, eşlerinden ve çocuklarından iyi olanlarla beraber oraya girerler. Melekler de her bir kapıdan yanlarına girerler (ve şöyle derler): ‘Sabretmenize karşılık selâm sizlere. Dünya yurdunun sonucu (olan Cennet) ne güzeldir!’”^[39]

* Aziz Müslümanlar! Bilin ki mümin bir kula ihsan edilecek en büyük nimet, Allah'ın ondan razı ve hoşnut olmasıdır.

Bu hususta Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: **“Allah mümin erkeklere ve mümin kadınlara, altından nehirler akan, içinde ebedî kalacakları Cennetler ve Adn Cennetlerinde tertemiz meskenler va'detmiştir. Allah'ın rızası ise (bütün bunlardan) daha büyüktür. İşte asıl büyük saadet, asıl büyük kurtuluş budur.”**^[40]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Yüce Allah'ın, müminlere şöyle nida edeceğini haber vermiştir:

[39] *Ra'd suresi*, 22-24.

[40] *Tevbe suresi*, 72.

“Cennete giriniz; orada gözünüzün gördüğü ne varsa sizindir!” Onlar ise şöyle mukabele edecekler: ‘Ey Rabbimiz! Sen, âlemlerde hiç kimseye vermediğin nimetleri zaten bize bahşetmiş bulunmaktasın.’ Bunun üzerine Allah Teâlâ, ‘Sizin için bundan daha üstün olanını hazırladım.’ buyuracak. Onlar hayretle, ‘Ey Rabbimiz, bundan daha üstün ne olabilir ki?!’ diye sorduklarında Allah Teâlâ şöyle buyuracaktır: ‘Size olan rızam ve hoşnutluğumdur; zira artık size ebediyen gazap etmeyeceğim.’”^[41]

Basiret sahibi bir mümin, bu müjdelerden gereken neticeyi çıkarmalı ve ölümden sonraki hayatı için hazırlık yapmalıdır ki son nefeste, **“Keşke ahiret hayatım için önceden hazırlık yapsaydım!”**^[42] demesin ve büyük bir pişmanlık yaşamasın!

✿ Nitekim bir hadiste rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, vefat eden bir sahabîyi defnederken kabri başında oturmuş, gözyaşları içinde, ashabına şöyle seslenmiştir:

“Ey kardeşlerim! Asıl bugün (ölüm ve sonrası) için hazırlık yapın!”^[43]

Rabbimizden niyazımız şudur: Rabbim, bizler için bir dokunulmazlık ve sığınak olan dinimizi, içinde yaşadığımız dünyamızı ve döneceğimiz yer olan ahiretimizi ıslah eyle. Hayırlı ameller işlemek için ömrümüzü bereketlendir, ölümlümüzü ise her türlü şerden/kötülükten kurtuluşumuz için bir huzur vesilesi kıl!

[41] *Sahîh-i Müslim*, 183.

[42] *Fecr suresi*, 24.

[43] *Sünen-i İbn Mâce*, 4195; *Sahîhu't-Tergîb ve't-terhib*, 3338.

E- HÜSN-Ü HÂTİME'NİN (GÜZEL SON'UN) ALAMETLERİ

İnsanın akıbetinin ne şekilde tecelli edeceği kendi tercihine bağlıdır. Yüce Allah, indirdiği Kur'ân ve gönderdiği Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* vasıtasıyla insana her iki yolu (Cennete ve Cehenneme çıkan yolları) da göstermiş; tercihi ise insanın kendi iradesine bırakmıştır. Bu hususta Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

“(Ey Muhammed!) Şüphesiz Biz bu Kitabı sana, insanlar için hak olarak indirdik. Artık kim doğru yolu seçerse kendi lehine, kim de saparsa kendi aleyhine sapsın olur. Sen onların üzerinde bir vekil (zorlayıcı) değilsin.”^[44]

“De ki: Hak, Rabbinizdir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.”^[45]

“Biz ona iki göz vermedik mi? Bir dil ve iki dudak vermedik mi? Ona iki yolu (hayır ve şerri) göstermedik mi?”^[46]

“Rabbinizden size gerçekleri gösteren deliller gelmiştir. Artık kim hakkı görürse kendi lehine, kim de (hakkın karşısında) körlük ederse kendi aleyhine olur. Ben sizin üzerinizde bir bekçi değilim.”^[47]

Görüldüğü üzere, her insan, kendi ebedî istikbalini bu dünyadaki tercihleriyle inşa etmektedir. Sünnet-i Seniyye dairesinde yaşayan bir mümin için vaat edilen son, “saadet” iken; istikametten sapanlar için “hüsran” kaçınılmazdır. Bu

[44] *Zümer suresi*, 41.

[45] *Kehf suresi*, 29.

[46] *Beled suresi*, 8.

[47] *En'am suresi*, 104.

çerçeve, hayat yolculuğunu imanla noktalamanın (hüsn-ü hatimenin) değerinin büyük olduğunu haber veren hadis-i şerifler, bizler için en büyük ümit kaynağıdır.

* **Peygamber** *sallallahu aleyhi ve sellem*, **bu güzel akıbeti/sonu şu şekilde müjdelemiştir:**

1. “*Kimin son sözü ‘Lâ ilâhe illallah’ olursa, o kişi Cennete girer.*”^[48]

2. “*Mümin, alınının teriyle vefat eder.*”^[49]

3. “*Cuma günü yahut cuma gecesi vefat eden hiçbir Müslüman yoktur ki, Allah onu kabir fitnesinden (azabından ve sualinden) korumuş olmasın.*”^[50]

4. “*Allah yolunda bir gün ve bir gece hudut nöbeti tutmak (ribat), bir ayı gündüzleri oruçla, geceleri ise kıyamla (namazla) ihya etmekten daha hayırlıdır. Şayet kişi bu nöbet esnasında vefat ederse, yapmakta olduğu salih amellerin ecri kıyamete kadar devam eder, rızkı kendisine (Cennette) ihsan edilir ve o kişi kabir fitnesinden emniyette kılınır.*”^{[51]-[52]}

5. “*Allah katında şehit için şu hasletler vardır: Yarısından akan ilk damla kanla birlikte günahları bağışlanır, Cennetteki*

[48] *Sünen-i Ebû Davud*, 3116; *Sahîhu'l-Câmî*, 6479.

[49] *Sünen-i Tirmizî*, 982; *Sünen-i Nesâî*, 1828; *Sünen-i İbn Mâce*, 1452; *Müsned-i İmam Ahmed*, 23014; *Sahîhu'l-Câmî*, 6665.

[50] *Sünen-i Tirmizî*, 1074; *Müsned-i İmam Ahmed*, 6646, 7050; *Sahîhu'l-Câmî*, 5773.

[51] Şehidin kabir fitnesinden korunması; her faniye (ölümlü insana) kabirde yöneltilen “*Rabbim kim? Peygamberim kim? Dinim nedir?*” suallerinden muaf tutulması demektir. Münker ve Nekir adlı melekler, canını Allah yolunda feda eden şehitlere bu sualleri sormayacak ve onları kabir sorgusuna tabi tutmayacaklardır. (*Şerhu Riyâzu's-Sâlihîn*, 5/355).

[52] *Sahîh-i Müslim*, 1913.

makamını görür, kabir azabından kurtulur, en büyük dehşet-ten^[53] emin kılınır, iman ziynetiyle süslenir,^[54] (yetmiş iki^[55]) huri ile evlendirilir ve yakınlarından yetmiş kişiye şefaati kılınır.”^[56]

6. “Malını müdafaa ederken öldürülen kişi şehittir. Dini- ni müdafaa ederken öldürülen kişi şehittir. Canını müdafaa ederken öldürülen kişi şehittir. Ailesini müdafaa ederken öldürülen kişi de şehittir.”^[57]

7. Rivayet edildiğine göre bir adam, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’e gelerek, “Ya Rasûlallah! Eğer bir kimse (haksız yere) malımı elimden almak isterse ne yapayım?” diye sor- du. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, “Malını ona verme!” buyurdu. Adam, “Peki, benimle vuruşursa ne yapayım?” de- yince o, “*Sen de onunla vuruş!*” buyurdu. Adam, “Peki, o beni öldürürse?” diye sorunca Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*,

[53] Burada zikredilen husus, Kıyamet gününün o muazzam dehşeti- dir. O günün şiddetli korkusundan emin kılınacak müminler hak- kında Kur’ân’da şöyle buyrulmaktadır:

“Şüphesiz kendileri için tarafımızdan en güzel akıbet takdir edilmiş olanlar Cehennemden uzak tutulacaklardır. Onlar, ate- şin uğultusunu dahi işitmeyecek, canlarının arzuladığı nimet- ler içinde ebedî kalacaklardır. O en büyük korku dahi onları tasalandırmayacaktır. Melekler onları, ‘İşte bu, size va’dedilen (mutlu) gününüzdür!’ diyerek karşılayacaklardır.” (Enbiya su- resi, 101-103).

[54] Başka bir rivayette şöyle buyrulmaktadır: “...Onun başına vakar tacı giydirilir. O öyle bir taçtır ki üzerindeki yakutlardan her biri dünyadan ve içindeki her şeyden daha hayırlıdır.” (Sünen-i Tirmizî, 1663).

[55] Bu rivayet, İmam Tirmizî’nin *Sünen* adlı eserinde (1663) yer al- maktadır.

[56] *Sünen-i Tirmizî*, 1756; *Sahihu’t-Tergîb ve’t-terhîb*, 1375.

[57] *Sünen-i Ebû Davud*, 4772; *Sahihu’l-Câmî*, 6445.

“*Sen şehit olursun!*” buyurdu. Adam son olarak, “Peki, ben onu öldürürsem?” diye sorunca, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, “*O, Cehennemlik olur!*” buyurdu.^[58]

8. “*Beş sınıf insan şehit sayılır: Tauna^[59] yakalanıp ölen, karın (iç) hastalığından ölen, suda boğulan, enkaz altında kalarak can veren ve Allah yolunda vuruşarak şehit olanlar.*”^[60]

9. “*Hamile bir kadın, karnındaki evladı (doğum sancısı veya gebelik komplikasyonları) sebebiyle vefat ederse şehit sayılır.*”^[61]

10. “*Kim Allah rızasını gözeterek oruç tuttuğu bir günün sonunda vefat ederse Cennete dâhil edilir. Kim de Allah rızasını gözeterek bir sadaka verdiği esnada vefat ederse Cennete dâhil edilir.*”^{[62]-[63]}

*** Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kötü akıbet/son hakkında ise şöyle buyurmuştur:**

“*Kendisinden başka hak ilah olmayan Allaha yemin olsun ki, sizden biri ömrü boyunca Cennet ehlinin amellerini*

[58] *Sahîh-i Müslim*, 140.

[59] Sözlükte “yaralamak, ayıplamak” anlamındaki “ta‘n” kökünden türemiştir. Bazı dilcilere göre bulaşıp yayılan tüm hastalıkları kapsarken; İbn Kayyim el-Cevziyye gibi alimler, her tâunun bir veba olduğunu, ancak her vebanın tâun olmadığını belirterek teknik bir ayırım yapmışlardır. (*et-Tıbbü'n-Nebevî*, s. 29-30).

[60] *Sahîh-i Buhârî*, 653; *Sahîh-i Müslim*, 2674.

[61] *Müsned-i İmam Ahmed*, 4/201; Elbânî, *Ahkâmü'l-Cenâiz*, 1/43.

[62] Hadiste salih amellere örnek olarak oruç ve sadaka zikredilmiş olsa da İslam âlimleri; namaz, hac, umre ve diğer (“salih” denebilecek) tüm amellerin de bu kapsamda değerlendirildiğini ifade etmişlerdir.

[63] *Müsned-i İmam Ahmed*, 5/391; Elbânî, *Ahkâmü'l-Cenâiz*, 1/39.

işler;^[64] öyle ki kendisiyle Cennet arasında sadece bir arşınlık mesafe kalır. Derken ezelde yazılmış olan yazısı öne geçer de Cehennem ehlinin amelini işleyerek Cehennemlik olur.”^[65]

✽ Aziz Müslümanlar! İnsanın hayat yolculuğunu güzel bir sonla tamamlayabilmesi, yani hüsn-ü hâtime ile bu dünyadan ayrılabilmesi için İslam dini bizlere pek çok dua ve niyaz öğretmiştir. Bu dualar, müminin hem dünya hayatını

[64] Hadisin bu kısmını açıklayan başka bir rivayette Peygamber *sal-lallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: “Gerçek şu ki bir kimse insanlara Cennet ehlinin amelini işliyor gibi görünebilir, halbuki o Cehennemliklerdendir.” (*Sahîh-i Buhârî*, 4203).

Hadisten açıkça anlaşıldığı üzere, insanlara güzel görünen her amel makbul olmayabilir. Örneğin, şahsın münafık olması durumunda hayatının sonu, başlangıcının tam aksi bir hal alabilir. *Genel itibarıyla insanlar; hayatlarının başlangıcı ve sonu (akıbeti) bakımından dört kısıma ayrılırlar:*

- **Birinci Grup:** Başlangıcı da sonu da hayırlı olanlar. Müslüman bir ailede doğup İslam üzere yaşayan ve bu hal üzere vefat edenlerdir. Küçük yaşta İslam ile müşerref olan sahabiler buna örnektir.

- **İkinci Grup:** Başlangıcı da sonu da kötü olanlar. Küfür ehli bir ailede doğup inkâr/küfr üzere yaşayan ve bu hal üzere ölenlerdir. Müşrik olarak can veren Mekke müşrikleri buna örnek gösterilebilir.

- **Üçüncü Grup:** Başlangıcı iyi, sonu ise kötü olanlar. Müslüman bir ailede doğup İslam üzere yaşasa da ömrünün sonunda dinden dönen (mürted) ve kâfir olarak ölenlerdir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra irtidat edip o hal üzere can verenler buna örnektir.

- **Dördüncü Grup:** Başlangıcı kötü, sonu ise hayırlı olanlar. Küfür ehli bir ailede doğup öyle yaşasa da ömrünün sonunda İslam'ı kabul edip mümin olarak vefat edenlerdir. Musa *aleyhisselam* dönemindeki sihirbazlar ile ölüm döşeğindeyken Peygamber *sal-lallahu aleyhi ve sellem*'in davetine icabet eden, ehl-i kitaptan olan genç, bu grubun örneklerindedir.

[65] *Sahîh-i Buhârî*, 3208; *Sahîh-i Müslim*, 2643.

anlamli kılmasını hem de ahiretini selamle karşılmasını hedeflemektedir. Bunların bazıları şunlardır:

﴿ رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ، وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ
صَدِّقٍ فِي الْآخِرِينَ، وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴾

(Rabbi heb lî hukmen ve elhıknî bî's-sâlihîn. Vec'al lî lisâ-ne sıdkın fi'l-âhirîn. Vec'alnî min veraseti Cenneti'n-naîm)

“Rabbim! Bana hikmet bahşet ve beni salihler zümresine ilhak eyle. Gelecek nesiller arasında benim için güzel bir nam (iyi bir şekilde anılmayı) nasip eyle. Beni Naîm Cennetinin varislerinden kıl.”^[66]

﴿ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي
مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴾

(Fâtıra's-semâvâti ve'l-ard. Ente veliyyî fi'd-dünyâ ve'l-â-hirah. Teveffenî müslimen ve elhıknî bî's-sâlihîn)

“Ey gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'ım! Dünyada da âhirette de benim sahibim ve gerçek koruyucum Sensin. Müslüman olarak canımı al ve beni sâlih kulların arasına kat!”^[67]

« اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَأَلْحِقْنِي بِالرَّفِيقِ الْأَعْلَى »

(Allâhümmağfirîlî ve'rhamnî ve elhıknî bî'r-refıki'l-a'lâ)

“Allah'ım! Beni bağışla, bana merhamet et ve beni Refik-i A'lâ'ya (en yüce dost) ulaştır.”^[68]

[66] Şuarâ suresi, 83-85.

[67] Yûsuf suresi, 101.

[68] Sahih-i Buhârî, 5743; Sahih-i Müslim, 7/15.

«اللَّهُمَّ تَوَفَّنِي مَعَ الْأَبْرَارِ، وَلَا تُخَلِّفْنِي فِي الْأَشْرَارِ، وَالْحَقِّنِي
بِالْأَخْيَارِ»

(Allâhümme teveffenî mea'l-ebâr, velâ tuhallifnî fi'l-eş-râr, ve elhiknî bi'l-ahyâr)

“Allah’ım! Canımı ebrar (iyiler) ile birlikte al; beni şerli insanların arasında bırakma ve beni hayırlı kullarına kavuştur.”^[69]

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ إِيْمَانًا لَا يَزِيدُ، وَنَعِيمًا لَا يَنْفَدُ، وَمُرَافَقَةً
مُحَمَّدٍ ﷺ فِي أَعْلَى جَنَّةِ الْخُلْدِ»

(Allâhümme innî es’elüke îmânen lâ yertedd, ve naïmen lâ yenfed, ve murâfekate Muhammedin sallallahu aleyhi ve sellem fi a’lâ Cenneti'l-huld)

“Allah’ım! Senden; geriye dönmeyen (sarsılmaz) bir iman, tükenmeyen bir nimet ve ebediyet Cennetinin en yüksek mertebesinde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber olmayı niyaz ediyorum.”^[70]

[69] Buhârî, Edebü'l-Müfred, 629.

[70] Sünen-i İbn Mâce, 138; Müsned-i İmam Ahmed, 1/7.

F- BERZAH ÂLEMİ

Berzah âlemi^[71] vardır ve bir haktır/hakikattir. Kur'ân-ı Kerim'de bu hususta pek çok delil bulunmakta olup şu ayetler meseleyi teyit eden başlıca örneklerdir:

– “*Nihayet onlardan birine ölüm geldiği zaman der ki: ‘Rabbim! Beni geri (dünyaya) döndür, belki terk ettiğim dünyada salih ameller işlerim.’ Hayır! Bu, onun söylediği (boş) bir sözden ibarettir. Onların önünde, diriltilecekleri güne kadar bir berzah (kabir hayatı) vardır.*”^[72]

– “*Çevrenizdeki bedevilerden ve Medine halkından ni-fakta ustalaşmış münaflıklar vardır. Sen onları bilmezsin, onları Biz biliriz. Biz onlara iki kez azap edeceğiz; sonra da (ahirette) büyük bir azaba itileceklerdir.*”^[73]

Bu ayette geçen “iki kez” ifadesiyle; dünyada ve berzah âleminde verilecek olan azap kastedilmektedir.^[74]

– “*Firavun ailesini o kötü azap kuşatıverdi. Onlar sabah akşam ateşe arz olunurlar. Kıyamet koptuğu gün de şöyle denilir: ‘Firavun ailesini azabın en şiddetlisine sokun!’*”^[75]

“*Onlar sabah akşam ateşe arz olunurlar*” ifadesiyle, berzah âlemindeki azaba işaret edilmektedir.^[76]

[71] **Berzah**; insanın, ölümünden sonra, yeniden dirileceği güne kadar kalacağı âlemdir. (Bkz. İbn Kesîr, *Tefsîr*; 5/430).

[72] *Mü'minûn suresi*, 99-100.

[73] *Tevbe suresi*, 101.

[74] *Tefsîru'l-Taberî*, 11/11.

[75] *Tevbe suresi*, 72.

[76] İbn Kesîr, *Tefsîr*; 4/82.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hadislerinden ise şu örnekler zikredilebilir:

✿ İbn Ömer *radiyallahu anhuma*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Sizden biri vefat ettiğinde, sabah-akşam ona (âhiretteki) makamı gösterilir. Eğer Cennetlik ise Cennetteki yeri, Cehennemlik ise Cehennemdeki yeri kendisine gösterilir. Sonra kendisine şöyle denilir: ‘Kıyamet günü Allah seni diriltinceye kadar kalacağın yer işte burasıdır.’”^[77]

✿ Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'tan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dua ederdi:

“Allah’ım! Kabir azabından, Cehennem azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden, Mesih Deccâl’in fitnesinden Sana sığınırım.”^[78]

✿ Başka bir rivayette bildirildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* cenazeyi defnettikten sonra kabri başında durur ve ashabına şöyle buyururdu:

“Kardeşiniz için bağışlanma dileyin ve onun (sorgu anında) ayaklarının sabit olup kaymaması için dua edin. Zira o, şu an sorguya çekilmektedir.”^[79]

✿ Başka bir rivayette haber verildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* cenaze namazı kıldırırken şöyle dua ederdi:

“Allah’ım! Onu bağışla, ona merhamet et, ona afiyet ver, onu affet; konaklayacağı yeri (makamını) şerefli kıl ve yerini genişlet! Onu su, kar ve dolu ile yıka! Beyaz elbiseyi kirden

[77] *Sahîh-i Buhârî*, 1379.

[78] *Sahîh-i Buhârî*, 1377.

[79] *Sahîh-i Buhârî*, 3221; *Sahîhu ’l-Câmi*, 945.

temizlediğin gibi onu da günahlarından arındır! Ona evinin yerine daha hayırlı bir ev, ailesinin yerine daha hayırlı bir aile, eşinin yerine daha hayırlı bir eş lütfet! Onu Cennete dâhil et; kabir azabından ve Cehennem azabından koru!”^[80]

✽ Yine bir rivayette Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Bana vahyolundu ki sizler kabirlerinizde Mesih Deccâl fitnesine benzer (veya ona yakın) bir imtihana çekileceksiniz. Vefat etmiş kimseye, ‘O zat (Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*) hakkında ne biliyorsun?’ diye sorulacaktır. Mümin kul, ‘O, Allah’ın Rasûlü Muhammed’dir. O, bize apaçık deliller ve hidayet rehberi getirdi, biz de O’nun davetine icabet edip yoluna tabi olduk. O, Muhammed’dir!’ diyecek ve bunu üç kez tekrar edecektir. Bunun üzerine melekler ona, ‘Huzur içinde uyu! Biz zaten senin O’na sarsılmaz bir imanla bağlı olduğunu biliyorduk’ diyeceklerdir. Münafık ise, ‘Bilmiyorum, ben sadece insanların bir şeyler söylediğini duyuyor ve aynı sözleri tekrar ediyordum’ diyecektir.”^[81]

✽ Bu konuya dair uzun ve kapsamlı bir hadiste rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’in sahabîsi Berâ b. Âzib *radıyallahu anh* şöyle demiştir:

“Bakîü’l-Garkad’da bir cenazede bulunduğumuz sırada yanımıza Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geldi ve oturdu. Biz de sanki başımızın üzerinde kuşlar varmışçasına (sükûnetle) onun etrafına halkalandık. O sırada kabir kazılmaktaydı. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* üç defa, ‘Kabir azabından Allah’a sığınırım’ buyurdu. Sonra şöyle devam etti:

[80] *Sahîh-i Müslim*, 963.

[81] *Sahîh-i Buhârî*, 86.

‘Mümin kul dünyadan ayrılıp ahirete yöneleceği vakit, yanına gökyüzünden yüzleri güneş gibi parlayan melekler iner. Yanlarında Cennet kefenlerinden bir kefen ve Cennet kokularından (hanût) bir koku bulunur. Melekler onun göz mesafesi uzağına otururlar. Sonra Ölüm Meleği gelir ve başucuna oturarak, ‘Ey güzel ruh! Allah’ın mağfiretine ve rızasına kavuşmak üzere çık!’ der.

Bunun üzerine ruh, su kabının ağzından damlanın süzül­düğü gibi akıp çıkar. Ölüm Meleği onu aldığı vakit,^[82] diğer melekler göz açıp kapayıncaya kadar ruhu onun elinde bırakmazlar; onu hemen alıp o Cennet kefenine sararlar ve kokularlar. O ruhtan, yeryüzünde bulunan en güzel misk kokusu gibi bir koku yayılır.”

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem devam ederek şöyle buyurdu: “Melekler o ruhu yanlarına alarak semaya yükselirler. Karşılaştıkları her melek topluluğu, ‘Bu güzel ruh kimdir?’ diye sorarlar. Melekler de dünyadaki en güzel isimlerini zikrederek, ‘Filan oğlu filandır’ derler. Nihayet dünya semasına ulaşırlar ve kapının açılmasını isterler, onlara kapı açılır. Her semanın mukarreb (Allah’a yakın) melekleri, bir sonraki semaya kadar o ruha eşlik ederler.

Sonunda yedinci semaya ulaşılır ve celal sahibi Allah, ‘Kulumun amel defterini İliyyîne kaydedin ve onu yeryüzüne geri gönderin; çünkü Ben onları topraktan yarattım, oraya döndereceğim ve bir kez daha oradan çıkaracağım’ buyurur.

Ruhu bedenine iade edildikten sonra iki melek yanına gelip onu oturtur ve ona, ‘Rabbin kimdir?’ diye sorarlar. O,

[82] “**De ki: Sizin için görevlendirilen ölüm meleği canınızı alacak, sonra Rabbinize döndürüleceksiniz.**” (Secde, 11).

'Rabbim Allah'tır' der. 'Dinin nedir?' diye sorarlar. O, 'Dinin İslam'dır' der. 'Size gönderilen o zat (Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem) kimdir?' diye sorarlar. O, 'O, Allah'ın Rasûlü'dür' der. 'Onun Allah'ın Rasülü olduğunu nereden bildin?' diye sorduklarında, 'Allah'ın Kitabı'nı okudum, O'na iman ettim ve O'nu tasdik ettim' cevabını verir. O an semadan bir nida yükselir: 'Kulum doğru söyledi! Onun (kabrini) Cennet nimetleriyle döşeyin ve ona Cennete bakan bir kapı açın!'

Böylece Cennetin huzur verici esintisi ve hoş kokusu ona ulaşır, kabri, gözünün alabildiği son noktaya kadar genişletilir. Derken yanına güzel simalı, güzel elbiseli ve hoş kokulu bir zat gelerek, 'Seni hoşnut edecek şeyler için müjdeler olsun sana; işte bu, sana vâdedilen gündür!' der.

Mümin kul ona, 'Sen kimsin? Yüzün hayır müjdeleyen bir sima' diye sorunca o zat, 'Ben senin dünyadaki salih amelinim' cevabını verir. Bunun üzerine mümin kul, 'Rabbim! Kıyameti bir an önce kopar ki aileme ve malıma kavuşayım!' diye dua eder."

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hadisin devamında şöyle buyurdu:

"Kâfir kul dünyadan ayrılıp ahirete yöneleceği vakit, gökyüzünden yanına siyah yüzlü melekler iner. Yanlarında kaba ve sert bir bez (mesûh) bulunur. Melekler onun göz mesafesi uzağına otururlar. Sonra Ölüm Meleği gelir ve başucuna oturarak, 'Ey habis ruh! Allah'ın hiddetine ve gazabına uğramak üzere çık!' der.

Bunun üzerine ruh, bedene dağılır; Ölüm Meleği, ıslak yünün içinden çok dişli demir şişin çekilip çıkarılması gibi onu çekip çıkarır. Onu aldığı vakit, diğer melekler göz açıp kapa-

ıncaya kadar dahi ruhu onun elinde bırakmazlar; onu hemen alıp o sert bezin içine koyarlar. O ruhtan, yeryüzünde bulunan en pis kokulu leş kokusu gibi bir koku yayılır. Melekler o ruhu yanlarına alarak semaya yükselirler. Karşılaştıkları her melek topluluğu, ‘Bu habis ruh kimdir?’ diye sorarlar. Melekler de dünyadaki en çirkin isimlerini zikrederek, ‘Filan oğlu filandır’ derler. Nihayet dünya semasına ulaşılır ve kapının açılması istenir, fakat ona kapı açılmaz.”

Sonra Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şu ayeti okudu: **“Onlara gök kapıları açılmaz ve deve, iğne deliğinden geçemedikçe onlar Cennete giremezler.”**^[83]

“Bunun üzerine Celal sahibi Allah, ‘Onun amel defterini, yerin en derin katmanındaki Siccîn’e kaydedin’ buyurur. Ardından onun ruhu (semadan aşağıya) fırlatılıp atılır.”

Sonra Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şu ayeti okudu: **“Kim Allah’a ortak koşarsa sanki o, gökten düşüp parçalanmış da kendisini kuşlar kapışıyor veya rüzgar onu uzak bir yere sürüklüyor gibidir.”**^[84]

“Ruhu bedenine iade edildikten sonra iki melek yanına gelip onu oturtur ve ona, ‘Rabbin kimdir?’ diye sorarlar. O, ‘Hı, hı! Bilmiyorum’ der. ‘Size gönderilen o zat kimdir?’ diye sorarlar. O, ‘Hı, hı! Bilmiyorum’ der. O an semadan bir nida yükselir: ‘O yalan söyledi! Ona ateşten bir yatak hazırlayın ve önüne Cehenneme açılan bir kapı açın!’

Böylece ateşin harareti ve yakıcı sığınağı ona ulaşır, kabri ise kaburga kemikleri birbirine geçecek kadar daraltılır. Derken yanına çirkin simalı, çirkin elbiseli ve pis kokulu bir zat gele-

[83] *A’raf* suresi, 40.

[84] *Hac* suresi, 31.

rek, 'Seni hüsrana uğratacak şeylerle yüzleşmeye hazır ol! İşte bu, sana va'dedilen gündür!' der. O kul, 'Sen kimsin? Yüzün şer getiren bir sima' deyince o zat, 'Ben senin habis (kötü) amelinim' cevabını verir. Bunun üzerine o kul, 'Rabbim! Kıyameti koparma!' diye feryat eder.^[85]

[85] *Sünen-i Ebû Davud*, 4754; *Müsned-i İmam Ahmed*, 573, 18534; *Sahihu 'l-Câmi*, 1676.

G- KABİR AZABI

Önceki bölümde, Kur'an-ı Kerim'den, münafıkların ve Firavun ailesinin kabir azabına çarptırılacağına delalet eden ayetleri zikretmiştik. Bu bölümde ise kabir azabı ile ilgili bazı hadis-i şeriflere yer vereceğiz. Bu hadisler şunlardır:

❁ “Ölüye, arkasından feryat figan edilerek^[86] yas tutulması sebebiyle kabrinde azap edilir.”^[87]

❁ “Meyyit defnedildiğinde; siyah tenli, gök gözlü, Münker ve Nekir adında iki melek yanına gelerek ona, ‘Sizlere gönderilen o zat (Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem) hakkında ne diyordun?’ diye sorarlar. Mümin kul, ‘O, Allah’ın kulu ve Rasûlüdür. Ben şahitlik ederim ki Allah’tan başka hak ilah yoktur ve Muhammed O’nun kulu ve Rasûlüdür.’ der. Melekler, ‘Senin böyle söyleyeceğini zaten biliyorduk’ derler. Ardından onun kabri her yönden yetmiş arşın genişletilir ve nurla doldurulur. Sonra ona, ‘Uyu!’ denilir.

Münafık ise bu soruya, ‘İnsanların bir şeyler söylediğini duyar, ben de aynısını tekrar ederdim, (lakin mahiyetini bilmem!’ diye cevap verir. Melekler, ‘Senin böyle söyleyeceğini zaten biliyorduk’ derler. Ardından toprağa, ‘Sık onu!’ denilir. Toprak onu öyle bir sıkar ki kaburga kemikleri birbirine geçer. O kimse, Allah onu yattığı bu yerden diriltip çıkarana dek azap çekmeye devam eder.”^[88]

[86] Şayet kişi, yaşarken yakınlarına, arkasından feryat figan edilmesini yasaklamışsa, kendisi bu durumdan sorumlu tutulmaz; azap, ancak buna rıza gösteren veya vasiyet edenler için geçerlidir.

[87] *Sahih-i Buhârî*, 1291; *Sahih-i Müslim*, 931, 932.

[88] *Sünen-i Tirmizî*, 1071; *Silsiletü'l-Ehâdisi's-Sahîha*, 1391.

“Kâfir (veya münafık) kul kabre konulduğu zaman melek ona, ‘Neye ibadet ediyordun?’ diye sorar. O, ‘Bilmiyorum’ diye cevap verir. Bunun üzerine melek, ‘Ne bildin ne de okudun (gerçeği anlayıp takip ettin).’ diyerek onu kınar. Sonra kendisine, ‘Sizlere gönderilen o zat (Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem) hakkında ne biliyorsun?’ diye sorulur. O yine, ‘Bilmiyorum, sadece insanlar ne söylüyorsa ben de onu duyar ve söylerdim’ der. O anda melek, demirden bir gürz ile onun iki kulağının arasına (başının arka kısmına/ensesine) öyle bir darbe indirir ki o kul, insan ve cinler dışındaki tüm mahlukatın işiteceği bir çığlık atar.”^[89]

✽ Rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kabirlerinde azap çekmekte olan iki kişinin sesini işitmiş ve şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz bunlar azap çekiyorlar. Aslında (sakınılması kolay olduğu hâlde ihmal ettikleri veya kendilerince önemsiz ve küçük gördükleri) büyük olmayan birer günah sebebiyle azap görüyorlar. Oysa bunlar (Allah katında sonuçları bakımından) büyüktür. Bunlardan biri, insanlar arasında söz taşıyıp koğuculuk yapardı; diğeri ise idrarından (üzerine sıçramasından) sakınmazdı.”^[90]

✽ Semura b. Cündeb radiyallahu anh şöyle anlatıyor: “Allah’ın elçisi sallallahu aleyhi ve sellem çoğu zaman sabah namazını kıldırdıktan sonra yüzünü bize döner ve ‘Çinizde bu gece rüya gören var mı?’ diye sorardı. Eğer rüya gören varsa anlatır, Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem de ‘Mâşâallah (Allah neyi dilerse o olur).’ buyururdu. Yine bir gün bize, ‘Bu

[89] Sünen-i Ebû Davud, 4751; Silsiletü'l-Ehâdîsi's-Sahîha, 1344.

[90] Sahîh-i Buhârî, 216; Sahîh-i Müslim, 584.

gece rüya göreniniz oldu mu?’ diye sordu. Biz ‘Hayır’ deyince Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

‘Lakin ben bu gece rüyamda iki kişi gördüm. Yanıma gelip elimden tuttular ve beni mukaddes bir toprağa (Beytü’l-Makdisë) çıkardılar. Orada, oturan bir adam ile başucunda elinde demir kanca bulunan bir başkasını gördüm. Ayaktaki adam, elindeki kancayı oturanın ağzının bir yanından sokuyor, avurdunu ta ensesine kadar yırtıyor. Ardından diğer tarafa geçiyor, orayı da aynı şekilde yırtıyordu. Bir tarafı bitirdiğinde, diğer tarafı eski haline dönüyor, adam da tekrar başa dönüp parçalamaya devam ediyordu. Ben (hayretle), ‘Bu nedir?’ dedim. O iki kişi bana, ‘Yürü, devam et!’ dediler.

Yolumuza devam ettik; sırtüstü uzanmış bir adam ile başucunda, elinde koca bir taş bulunan bir başkasının yanına geldik. Ayaktaki adam, elindeki taşı, uzananın başına vurup onu eziyordu. Taşı her vuruşunda taş bir tarafa yuvarlanıyor; adam taşı alıp dönene kadar ötekinin başı iyileşip eski haline dönüyordu. Adam da gelip tekrar eziyordu. Ben (hayretle), ‘Bunlar kimdir?’ dedim. O iki kişi yine, ‘Yürü, devam et!’ dediler.

Yolumuza devam edip fırın (tandır) benzeri, üstü dar, altı geniş bir oyuğa vardık. Oradan gürültüler ve sesler yükseliyordu. İçine baktığımızda çıplak erkek ve kadınlar gördük. Alttan bir ateş alevi yükseldiğinde feryat ederek yukarı çıkıyorlar, ateş sönünce tekrar aşağı iniyorlardı. Ben (hayretle), ‘Bunlar kimdir?’ dedim. Yine, ‘Yürü, devam et!’ dediler.

Yolumuza devam ettik ve suyu kandan olan bir nehre ulaştık. Nehrin içinde bir adam, kıyısında ise önünde taşlar yığılı bir başkası duruyordu. Nehirdeki adam kıyıya çıkmak

istedikçe, kıyıdaki adam onun ağzına bir taş fırlatıyor ve onu eski yerine döndürüyordu. Çıkmaya her yeltendiğinde aynı şeyi yapıyordu. Ben (hayretle), 'Bu nedir?' dedim. Bana, 'Yürü, devam et!' dediler.

Yolumuza devam ettik ve yemyeşil bir bahçeye vardık. Orada ulu bir ağaç, ağacın altında yaşlı bir zat ve etrafında pek çok çocuk vardı. Ağacın yakınındaki bir adam da önündeki ateşi körüklüyordu. Yanımdakiler beni ağaca çıkardılar ve beni öyle güzel bir eve soktular ki o zamana kadar daha güzelini görmemiştim. İçinde yaşlılar, gençler, kadınlar ve çocuklar vardı. Sonra beni oradan çıkarıp daha yukarıdaki, ilkinden çok daha güzel bir eve dahil ettiler. Orada da yaşlılar ve gençler vardı. Ben yanımdakilere, 'Bu gece beni çok gezdirdiniz. Şimdi bana gördüklerimin mahiyetini haber verin' dedim.

Onlar şöyle dediler: 'Anlatalım: Avurdu kanca ile yırtılan adam yalan söyleyen kimsedir. Dünyada öyle yalanlar söylerdi ki yalanı her tarafa yayılırdı. Kıyamet gününe kadar ona böyle azap edilecektir.

Başı taşla ezilen adam; Allah'ın kendisine Kur'an'ı öğrettiği fakat geceleri ondan gafil uyuyan, gündüzleri ise içindekilerle amel etmeyen kimsedir. Ona da kıyamet gününe kadar böyle azap olunacaktır.

O oyukta gördüklerin zinakârlar, nehrin içindekiler ise faiz yiyenlerdir. Ağacın altındaki ihtiyar, İbrahim aleyhisselam; etrafındaki çocuklar ise insanların (bülüğa ermeden ölen) evlatlarıdır.

Ateşi körükleyen kişi, Cehennem'in muhafızı Mâlik'tir. Girdiğin ilk ev, genel olarak müminlerin; gördüğün ikinci ev ise şehitlerin evidir. Ben Cebrail'im, bu da Mikail'dir. Başını

kaldır!’ Başımı kaldırdığımda üzerimde buluta benzer bir şey gördüm. Melekler, ‘İşte bu senin makamındır’ dediler. Ben, ‘Bırakın makamıma gireyim’ dedim. Onlar, ‘Henüz tamamlanmamış bir ömrün var. Eğer o ömür tamamlansaydı, makamına girerdin’ dediler.”^[91]

✿ Rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: “Ben uykundayken (rüyamda) iki kişi yanıma gelip kollarımdan tuttular ve beni sarp, aşılması zor bir dağın yanına götürdüler. Bana, ‘Bu dağa tırman!’ dediler. Ben, ‘Ben buna tırmanamam’ dedim. Onlar, ‘Biz bunu senin için kolaylaştıracağız’ dediler. Ben dağa tırmanmaya başladım. Dağın zirvesine ulaştığımda korkunç ve şiddetli feryatlar işittim. ‘Bu sesler nedir?’ diye sordum. Onlar, ‘Bu, Cehennem ehlinin feryadıdır’ dediler.

Sonra yolumuza devam ettik. Bir de baktım; bir grup insan diz kapaklarındaki bağlarından asılmışlar; avurtları (ağızlarının kenarları) tamamen yırtılmış ve bu yırtıklardan kan akıyor. ‘Bunlar kimdir?’ diye sordum. Onlar, ‘Bunlar, oruçlarını vaktinden önce (iftar vakti gelmeden) bozan kimselerdir’ dediler.

Yolumuza devam ettik; vücutları feci şekilde kabarmış, etrafa çok pis kokular yayan ve görünüşleri oldukça kötü bir toplulukla karşılaştık. ‘Bunlar kimdir?’ diye sordum. Onlar, ‘Bunlar, savaşta öldürülmüş kâfir kimselerdir’ dediler.

Yine yolumuza devam ettik; vücutları aşırı derecede şişmiş ve kokuları leşimsi bir pislik kokusu gibi çok ağır olan bir grup insan gördüm. ‘Bunlar kimdir?’ diye sordum. Onlar, ‘Bunlar zina eden erkekler ve kadınlardır’ dediler.

[91] Sahih-i Buhârî, 1386.

Tekrar yolumuza devam ettik. Bir de gördüm ki bir sürü yılan, bir grup kadının göğüslerini sokup kemiriyor. ‘Bunların durumu nedir?’ diye sordum. Onlar, ‘Bunlar, (meşru bir sebep olmaksızın) çocuklarını emzirmekten kaçınan (onları sütlerinden mahrum bırakan) kadınlardır’ dediler...”^[92]

✽ Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* bir diğer hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur: “*Miraç gecesinde, bir grup adamın yanından geçtim; dudakları, ateşten makaslarla kesiliyordu. ‘Ey Cebrail! Bunlar kimlerdir?’ diye sordum. Cebrail aleyhisselam şöyle dedi: ‘Bunlar, senin ümmetinin (insanlara hitap eden) hatipleridir ki Allah’ın kitabını okudukları ve insanlara iyiliği emrettikleri hâlde kendilerini unutulardı. Hiç akletmiyorlar mıydı?’”^[93]*

*** Yukarıdaki Nebvî ikazlardan anlaşılacağı üzere; yalnızca inkârcılar değil, aşağıdaki günahları işleyen müminler de berzah âleminde şiddetli azapla karşı karşıya kalabilirler:**

✽ Küçük abdestten sonra temizliğine (istibra ve istincaya) dikkat etmeyen ve idrar sıçramış giysilerini temizlemeyenler,

✽ İnsanlar arasında söz taşıyanlar (koğuculuk yapanlar),

✽ Yalan sözler söyleyip konuşanlar,

✽ Kur’ân-ı Kerim’in emirlerini yerine getirmeyenler,

✽ Namaz kılmayanlar,

✽ Zina edenler,

[92] En-Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 3273; *Sahih-i İbn Huzeyme*, 1986; *Silsiletü'l-Ehâdisi's-Sahîha*, 3951.

[93] *Müsned-i İmam Ahmed*, 13421; *Silsiletü'l-Ehâdisi's-Sahîha*, 291.

- ❁ Faiz yiyenler,^[94]
- ❁ Geçerli bir mazereti olmaksızın Ramazan orucunu vaktinden önce bozanlar,
- ❁ Yine, meşru bir sebep olmaksızın bebeğini emzirmeyen anneler,
- ❁ Hakikati bildikleri hâlde ondan yüz çevirenler...

[94] Başka bir hadis-i şerifte rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*; faiz yiyeni (alanı), yedireni (vereni), faiz sözleşmesini yazanı ve buna şahitlik edenleri lanetlemiş ve şöyle buyurmuştur: “Onlar (günah işlemede) eşittirler.” (*Sahih-i Müslim*, 1598).

H- KABİR AZABINDAN KURTULUŞ YOLLARI

* *İnsanı kabir azabından koruyacak amillerin/etkenlerin birincisi ve en önemlisi; salih amellerin tamamının başında gelen, İslam dininin direği ve imanın özü sayılan Tevhiddir. Yani Allah'ın bir ve tek hak ilah olduğuna iman etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaktır. Bu hususta Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Allah, iman edenleri dünya hayatında da ahirette de o sağlam söz (kelime-i tevhid) ile sabit kılar. Allah, zalimleri ise saptırır. Allah dilediğini yapar.”^[95]*

Bu ayette geçen “sağlam söz” (el-kavlü's-sâbit) ifadesiyle tevhid kelimesi, yani “Lâ ilâhe illallah” kastedilmektedir. Dolayısıyla insanın, kabir azabından kurtulması için temel şart, Allah'ın tek hak ilah olduğuna iman etmesidir. Önceki fasılda buna delalet eden hadisleri zikretmiştik.

Bu kelime iki temel rükün üzerine bina edilmiştir: Nefy (inkâr) ve İspat (tasdik). Kelimenin başındaki “Lâ ilâhe” (hiçbir ilah yoktur) kısmı genel bir nefy/inkâr; sonundaki “illallah” (ancak Allah vardır) kısmı ise özel bir ispattır. Kelimenin evvelindeki genel inkâr olan “Lâ ilâhe,” Allah'tan başka ibadet edilen tüm sahte ilahları reddederken; “illallah” ifadesi ibadetin, bütünüyle yalnızca Tek olan Allah'a mahsus olduğunu isbat eder. “Lâ ilâhe” sözündeki “ilah” kelimesi, “mâbud” (ibadet edilen) demektir. Bir kimse “Lâ ilâhe,” yani “Lâ mâbûde” dediğinde, Allah'tan başka ibadet edilen tüm varlıkları reddetmiş olur. Buradaki “Lâ” olumsuzluk edatı, tüm batıl ilahları kapsar. Demek ki “Lâ ilâhe illallah”ın ma-

[95] İbrahim suresi, 27.

nası, “Allah’tan başka ibadete layık hiçbir hakiki mabud yoktur” şeklindedir. Buna göre, Allah’tan başka ibadet edilen ne olursa olsun tüm varlıklar batıldır. Bu hususta Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulur: **“Bu böyledir. Çünkü Allah, Hak’ın ta kendisidir. O’ndan başka yalvardıkları (ibadet ettikleri) ise batıldır.”**^[96]

Buradan açıkça anlaşılmalıdır ki ibadet, yalnızca Allah’ın hakkıdır ve hiçbir varlık bu hakka ortak olamaz. “Lâ ilâhe illallah” kelimesini hakiki manada ve ihlasla söyleyen bir mümin, ibadet sayılan hiçbir ameli Allah’tan başkasına yönelmez. Böyle bir kimse, isteyeceğini yalnızca Allah’tan ister, sadece O’ndan medet ve yardım diler, tüm kulluğunu yalnızca O’na has kılar.

Bir kimse, diliyle “Lâ ilâhe illallah” demesine rağmen Allah’tan başkasına dua ederse, Allah’tan başkasından yardım dilerse, Allah’tan gayrısına sığınır, Allah’tan başkası adına kurban keserse veya herhangi bir ibadeti Allah’tan başkasına yöneltirse şirke düşmüş sayılır. Eğer bu hâl üzere ölürse bütün amelleri boşa gider. Nitekim Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır: **“Sana da senden öncekilere de şöyle vahyolundu: ‘Eğer Allah’a ortak koşarsan, amelin mutlaka boşa gider ve elbette ziyana uğrayanlardan olursun.’”**^[97]

* İnsanı kabir azabından kurtaracak ikinci vesile; namaz kılmak, oruç tutmak ve zekât vermek gibi salih amellerdir. Bu hususta Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: **“Meyyit, kabre konulduktan sonra, eğer mümin bir kimse ise; namaz, onun baş ucunda; oruç, sağ tarafında; zekât, sol tarafında; (sadaka, sıla-i rahim, iyilik ve insanla-**

[96] Hac suresi, 62.

[97] Zümer suresi, 65.

ra karşı ihsan gibi) diğer salih amelleri ise ayak ucunda durur. (Azap) meleği ona baş tarafından yaklaşmak istediğinde namaz ona engel olur. Sağ tarafından yaklaşmak istediğinde oruç, sol tarafından yaklaşmak istediğinde zekât ve nihayet ayak ucundan yaklaşmak istediğinde ise diğer salih amelleri ona siper olur. (onu korur)^[98]

* İnsanı kabir azabından kurtaracak üçüncü vesile, Allah yolunda şehit olmaktır. Bu hususta Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Allah katında şehit için şu hasletler vardır: Yarasından akan ilk damla kanla günahları bağışlanır, Cennetteki yerini görür, kabir azabından kurtulur, en büyük dehşetten (Kıyamet korkusundan) emin olur, iman süsü ile süslenir; (yetmiş iki) huri ile evlendirilir ve yakınlarından yetmiş kişiye şefaathçi kılınır.”^[99]

* İnsanı kabir azabından kurtaran dördüncü vesile, kabir azabından Allah’a sığınmaktır. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Müslümanlara, sabah-akşam kabir azabından Allah’a sığınmalarını emretmiştir. Bu hususta en efdal dualardan biri şudur:

« أَصْبَحْنَا وَ أَصْبَحَ الْمَلِكُ لِلَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، رَبِّ أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا فِي هَذَا الْيَوْمِ وَخَيْرَ مَا بَعْدَهُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا فِي هَذَا الْيَوْمِ وَشَرِّ مَا بَعْدَهُ، رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ، وَسُوءِ الْكِبَرِ، رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ وَعَذَابِ فِي الْقَبْرِ »

[98] Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 3/567, 568; Hâkim, *el-Müstedrek*, 1403; *Sahihu't-Tergib ve't-terhib*, 3561.

[99] Sünen-i Tirmizî, 1756; *Sahihu't-Tergib ve't-terhib*, 1375.

(Asbahnâ ve asbahal-mülkü lillâh, vel-hamdü lillâh. Lâ ilâhe illallâhu vahdehû lâ şerîke leh, lehül-mülkü ve lehül-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Rabbi es'elüke hayra mâ fi hâzel-yevmi ve hayra mâ ba'dehû, ve eûzü bike min şerri mâ fi hâzel-yevmi ve şerri mâ ba'dehû. Rabbi eûzü bike minel-keseli ve sûil-kiberi. Rabbi eûzü bike min azâbin fin-nâri ve azâbin fil-kabr.)

“Mülk, Allah'a ait olduğu hâlde sabahladık. Hamd, Allah'a mahsustur! Allah'tan başka (hak) mabud yoktur, O tek-tir, O'nun ortağı yoktur; mülk O'nundur ve hamd O'nadır. O, her şeye kadirdir! Ey Rabbim! Senden, bu günün hayrını ve bundan sonraki hayrını dilerim. Bu günün şerrinden ve bundan sonraki şerden Sana sığınırım. Ey Rabbim, tembellikten ve yaşlılığın düşkünlüğünden Sana sığınırım. Ey Rabbim, Cehennemdeki azaptan ve kabirdeki azaptan Sana sığınırım.”^[100]

Aynı dua akşam zikirlerinde (akşam vaktine ulaşıldığında) şöyle okunur:

« أَمْسَيْنَا وَ أَمْسَى الْمُلْكُ لِلَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، رَبِّ أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَخَيْرَ مَا بَعْدَهَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَشَرِّ مَا بَعْدَهَا، رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ، وَسُوءِ الْكِبَرِ، رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ فِي النَّارِ وَعَذَابِ فِي الْقَبْرِ »

(Emsaynâ ve emsel-mülkü lillâh, vel-hamdü lillâh. Lâ ilâhe illallâhu vahdehû lâ şerîke leh, lehül-mülkü ve lehül-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Rabbi es'elüke hayra mâ fi hâzihil-leyleti ve hayra mâ ba'dehâ, ve eûzü bike min şerri mâ fi hâzihil-leyleti ve şerri mâ ba'dehâ. Rabbi eûzü

[100] *Sahih-i Müslim*, 2723.

bike minel-keseli ve sül-kiberi. Rabbi eüzü bike min azâbin fin-nâri ve azâbin fil-qabr.)

“Mülk, Allah'a ait olduğu halde akşamladık. Hamd, Allah'a mahsustur! Allah'tan başka (hak) mabud yoktur, O tek-tir, O'nun ortağı yoktur; mülk O'nundur ve hamd O'nadır. O, her şeye kadirdir! Ey Rabbim! Senden, bu gecenin hayrını ve bundan sonraki hayrı dilerim. Bu gecenin şerrinden ve bundan sonraki şerden Sana sığınırım. Ey Rabbim, tembellikten ve yaşlılığın düşkünlüğünden Sana sığınırım. Ey Rabbim, Cehennemdeki azaptan ve kabirdeki azaptan Sana sığınırım.”^[101]

* İnsanı kabir azabından kurtaran beşinci vesile, vefat etmiş olan mümin için dua etmektir. Rivayet edilir ki Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, meyyiti defnettikten sonra kabrinin başında durur ve ashabına şöyle buyururdu: “Kardeşiniz için bağışlanma dileyin ve onun sabitkadem (kararlı ve dirençli) kılınmasını isteyin. Çünkü o şu anda sorguya çekilmektedir.”^[102]

* İnsanı kabir azabından kurtaran altıncı vesile, Mülk suresini okumak ve ayetlerinin gereğini yerine getirmektir. Bu hususta Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: “Mülk suresi, kendisini okuyan mümini kabir azabından korur.”^[103]

Allah'tan niyazımızı; bize, son nefesimize dek tevhid üzere yaşamayı, tevhid üzere bu dünyadan göçmeyi nasip etmesi ve tevhidin hürmetine bizleri kabir azabından korumasıdır.

[101] *Sahîh-i Müslim*, 2723.

[102] *Sahîh-i Buhârî*, 3221; *Sahîhu'l-Câmî*, 945.

[103] Ebû eş-Şeyh, *Tabakâtü'l-Isbahâniyyîn*, 264; *Silsiletü'l-Ehâdîsi's-Sahîha*, 1140; *Sahîhu'l-Câmî*, 3643.

I- DİRİLİŞ

Her Müslüman, kıyamet gününde, insanların dirilip hesaba çekilmek üzere mahşer meydanında, Allah'ın huzurunda toplanacağına iman eder. “Kıyamet” kelimesi Arapça «قَامَ» (ayağa kalkmak) fiilinden türetilmiş bir isimdir.

Kur’ân-ı Kerim’de kıyamet gününde insanların dirilip kabirlerinden kalkacağını haber veren pek çok ayet bulunmaktadır.

Bunların bazıları şunlardır:

“Kıyamet saati gelecektir; bunda hiçbir şüphe yoktur ve Allah, kabirlerde olanları diriltecektir.”^[104]

“O, sizi yerden bir tek davetle çağırdığı zaman, hemen kabirlerinizden çıkıvereceksiniz.”^[105]

“Ölülere gelince; Allah onları diriltecek, sonra da O’nun huzuruna döndürülecekler.”^[106]

Bu ayetler, kıyamet günü, ölülerin dirilip/diriltip de Yaratıcı’nın huzuruna toplanacaklarını haber vermektedir. Peki, bu diriliş ne zaman gerçekleşecektir?

Öncelikle belirtmek gerekir ki kıyametin ne zaman kopacağını yalnızca Allah bilir. Bu hususta Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır:

“İnsanlar sana, kıyamet saati hakkında soruyorlar. De ki: ‘Onun bilgisi ancak Allah katındadır.’”^[107]

[104] Hac suresi, 7.

[105] Rûm suresi, 25.

[106] En’âm suresi, 36.

[107] Ahzâb suresi, 63.

Ayetten açıkça anlaşıldığı üzere kıyametin ne zaman kopacağını Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Hatta Muhammed Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ve Allah'tan ona vahiy getiren melek Cebrail *aleyhisselam* dahi kıyametin ne zaman kopacağını (vaktini) bilmiyorlardı.

❁ Sahih bir hadiste rivayet edildiğine göre Cebrail *aleyhisselam* kendisine kıyamet hakkında soru sorduğunda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona, “*Bu konuda kendisine soru sorulan, sorandan daha bilgili değildir.*”^[108] şeklinde cevap vermiştir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu cevabı, her ikisinin de kıyametin kopacağı vakit hakkında kesin bir bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir. Onlar, kıyametin sadece alametlerini biliyorlardı.

Kıyametin alametleri ise “büyük” ve “küçük” olmak üzere iki kısımdır. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in haber verdiği küçük alametlerin neredeyse tamamı gerçekleşmiştir.

Dolayısıyla kıyamet, on büyük alamet meydana geldikten hemen sonra kopacaktır.

❁ Bu on alamet hakkında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle haber vermiştir:

“(Ardından şunları zikretti:) *Duman* (duhân), *Deccâl*, *Dâbbetü'l-Arz*, güneşin battığı yerden doğması, *Meryem oğlu İsa aleyhisselam*'ın inmesi, *Ye'cüc ve Me'cüc*; biri doğuda, biri batıda, biri de *Arap Yarımadası*'nda olmak üzere üç yerin yere batması (husûf) ve bunların sonuncusu da *Yemen*'den çıkıp insanları mahşer yerine süren bir ateştir.”^[109]

[108] *Sahih-i Müslim*, 8.

[109] *Sahih-i Müslim*, 2901.

Bütün bu olaylar vuku bulduktan sonra, görevli meleğin^[110] Sûr'a^[111] birinci üflemesiyle (Nefha-i Ülâ) her canlı ölecek; ikinci üflemesiyle (Nefha-i Sâniye) ise ölen her canlı yeniden diriltilecektir. Kur'ân-ı Kerim'de bu husus şöyle haber verilmektedir: **“Sûr'a üfürülecek ve Allah'ın dilediği kimseler müstesna, göklerde ve yerde kim varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üfürülünce, bir de bakarsın ki onlar ayağa kalkmış, bakıyorlar!”**^[112]

Âyetten açıkça anlaşıldığı üzere melek, Sûr'a iki defa üfleyecektir. İki üfleme arasında ne kadar süre geçeceği hususunda Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* tarafından rivayet edilen bir hadiste Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: **“Sûr'un birinci kez üflenmesi ile ikinci kez üflenmesi arasında 'kırk' (birimlik bir süre) geçecektir.”** Ebû Hüreyre'ye “Kırk gün mü?” diye sordular, o cevap vermedi. “Kırk yıl mı?” diye sordular, yine cevap vermedi. “Kırk ay mı?” diye sordular, yine cevapsız bıraktı.^[113]

Dolayısıyla, bu iki üfleme arasındaki zaman diliminin mahiyetini ancak Allah Teâlâ bilmektedir. Bizim bildiğimiz gerçek şudur: Görevli melek, Sûr'a ikinci kez üflediğinde ölümlere yeniden can verilecektir. Bu hususta Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

[110] Bazı şerhlerde Sûr'a üfleyecek meleğin İsrâfil *aleyhisselâm* olduğu zikredilse de bu bilginin sıhhati hususunda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den varid olmuş sahih bir hadis yoktur.

[111] Rivayet edildiğine göre bedevilerden biri, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e, Sûr hakkında soru sormuş, o da şöyle cevap vermiştir: **“O, Kıyamet günü üfürülecek olan bir boynuzdur.”** (Sünen-i Ebû Davud, 4742; Sünen-i Tirmizî, 2430; Silsiletü'l-Ehâdisi's-Sahîha, 1080).

[112] Zümer suresi, 68.

[113] Sahîh-i Buhârî, 4814; Sahîh-i Müslim, 2955.

“Sûra üfürülür. Bir de bakarsın, kabirlerden çıkmış, Rablerine doğru akın akın gitmektedirler. Şöyle derler: ‘Vay başımıza gelene! Kim bizi diriltip mezarımızdan çıkardı? Bu, Rahman’ın va’dettiği şeydir. Peygamberler doğru söylemişler.’ Sadece korkunç bir ses olur. Bir de bakarsın, hepsi birden toplanıp huzurumuza çıkarılmışlardır.”^[114]

Yeniden Dirilişi İnkâr Edenlere Bir Hatırlatma

Yeniden dirilmeyi/diriltilmeyi inkâr edenlerin bu konuda derinlemesine düşünmeleri etmeleri için Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır: “İnsan, ‘Öldüğümde gerçekten (topraktan) diri olarak çıkarılacak mıyım?’ der. İnsan, daha önce hiçbir şey değilken kendisini yarattığımızı hiç düşünmez mi? Rabbine andolsun ki Biz onları mutlaka şeytanlarla beraber haşredeceğiz; sonra onları diz çökmüş vaziyette Cehennem’in çevresinde hazır bulunduracağız.”^[115]

“Kâfirler dediler ki: ‘Biz ve atalarımız toprak olduktan sonra mı, gerçekten biz mi (kabirlerden) çıkarılacağız? Andolsun, bu dirilme bize de daha önce atalarımıza da va’d olunmuştu. Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir.’ De ki: ‘Yeryüzünde gezip dolaşın da günahkarların akıbetinin nasıl olduğuna bir bakın!’”^[116]

“Onlar dediler ki: ‘Hayat, ancak bu dünya hayatımızdan ibarettir, biz bir daha diriltilecek de değiliz!’ Sen onları Rablerinin huzurunda durduruldukları zaman bir görseydin! Allah onlara, ‘Nasıl, şu (dirilmek) gerçek değil miymiş?’ diyecek; onlar, ‘Elbette, Rabbimize andolsun ki hak-

[114] Yâsin suresi, 51-53.

[115] Meryem suresi, 66-68.

[116] Naml suresi, 67-69.

tır!’ diyecekler. Allah da ‘Öyleyse inkâr ettiğinizden dolayı tadın azabı!’ buyuracak. Allah’ın huzuruna çıkmayı yalan sayanlar, gerçekten hüsrana uğramışlardır.”^[117]

“Kâfir olanlar, hiçbir zaman diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: ‘Hayır! Rabbime andolsun ki siz mutlaka diriltileceksiniz. Sonra da yaptıklarınız size haber verilecektir. Bu, Allah için çok kolaydır!’”^[118]

“Allah’ı nasıl inkâr edersiniz ki, siz ölü (cansız) idiniz, O sizi diriltti. Sonra sizi öldürecek, sonra tekrar diriltecek ve sonunda O’na döndürüleceksiniz.”^[119]

[117] *En’âm suresi*, 29-31.

[118] *Teğâbun suresi*, 7.

[119] *Bakara suresi*, 28.

K- MAHŞER GÜNÜ

Önceki bölümde, Kıyamet günü insanların diriltilerek mahşer meydanında Allah Teâlâ'nın huzurunda toplanacaklarını ifade etmiştik. Bu bölümde ise mahşer günü meydana gelecek hadiselerden özet bir şekilde bahsedeceğiz.

Kur'ân-ı Kerim'de ve sahih hadislerde mahşer gününe dair pek çok delil mevcuttur. İslam âlimleri de bu konuda kapsamlı eserler telif etmişlerdir. Biz ise yalnızca hatırlatma olması kabilinden, her merhaleye dair birkaç ayet ve hadis nakletmekle yetineceğiz.

Kıyamet Gününde Gerçekleşecek Hadiseler

1- İnsanlar, dirilip kabirlerinden çıktıktan sonra mahşer meydanında toplanacak; büyük bir heyecan ve korku içinde ayakta bekleyerek hesaba çekilmeyi bekleyeceklerdir. Bu hususta Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

“Onlar, büyük bir gün; insanların, âlemlerin Rabbinin huzurunda duracakları gün için diriltileceklerini sanmıyorlar mı?”^[120]

“Onlar, kalplerin ve gözlerin dehşetten döneceği bir günden korkarlar.”^[121]

2- Bu hesap görme süreci, elli bin yıla denk olan bir gün zarfında vuku bulacaktır. Günahkârlar, bu uzun süre boyunca mahşer meydanında güneşin altında bekleyeceklerdir. Dünya hayatında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sünnetine tabi olan ve bidatlerden sakınan müminler ise O'nun ha-

[120] *Mutaffifin suresi*, 4-6.

[121] *Nûr suresi*, 37.

vuzunun başında ve gölgede olacaklardır. Bir günün elli bin yıla denk olması hususunda Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulur: **“Melekler ve Ruh (Cebrail), ona, süresi elli bin yıl olan bir günde yükselir.”**^[122]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, sahih hadislerde, insanların birçoğunun güneşin şiddetli harareti altında bekleyeceğini^[123] ve elli bin yıl sürecek bir hesap sürecine tabi tutulacağını^[124] bildirmiştir. Müminler ise gölgede bulunacaklardır.

✿ Bu hususta Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Yedi sınıf (mümin) vardır ki Allah, başka hiçbir gölgenin bulunmadığı o dehşetli günde onları arşının gölgesinde gölgelendirecektir: Adaletli yönetici; Rabbine ibadet ederek yetişen genç; kalbi mescitlere bağlı olan kişi; birbirlerini Allah rızası için seven, bu sevgi ile bir araya gelip bu sevgi ile ayrılan iki kişi; güzel ve makam sahibi bir kadın kendisini zinaya davet ettiği sadakayı sol eli duymayacak kadar gizli veren kimse ve tenhada Allah’ı zikredip gözleri yaşla dolan kişi.”^[125]

✿ Havuz hakkında ise Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Benim havuzumun genişliği bir aylık mesafe kadardır. Suyunun rengi süttten daha beyaz, kokusu miskten daha güzeldir, etrafındaki kadehler ise gökteki yıldızlar kadar çoktur. Ondan bir kez içen kimse asla bir daha susamaz.”^[126]

[122] *Meâric suresi*, 4.

[123] *Sahîh-i Müslim*, 2864.

[124] *Sahîh-i Buhârî*, 2371; *Sahîh-i Müslim*, 987.

[125] *Sahîh-i Buhârî*, 6806; *Sahîh-i Müslim*, 1031.

[126] *Sahîh-i Buhârî*, 6579; *Sahîh-i Müslim*, 2292.

✿ Başka bir rivayette Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: “O havuzun suyu, Cennet’ten uzanan iki mizâb^[127] vasıtasıyla akıp bu havuza dökülür. O mizâblardan biri gümüştendir, diğeri ise altındandır.”^[128]

3- O zaman Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, müminlerin bir kısmı için şefaata edecektir.^[129] Bu hususta Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulur:

[127] *Mizâb*: Suyu belirli bir yöne akıtmak için kullanılan, üstü açık ve yarı daire şeklindeki su yolu, oluk.

[128] *Sahîh-i Müslim*, 2301.

[129] **Şefaata**: Bir kimsenin menfaat elde etmesi veya zarardan korunması için yapılan aracılıktır. Cennet ehlinin oraya girişi için Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’in aracılık etmesi “menfaat elde etmeye,” Cehennem’e girenlerin çıkarılması için şefaata etmesi ise “zararın defedilmesine” misaldir.

Şer’î istilahta şefaatin gerçekleşmesi şu üç şartın bir arada bulunmasına bağlıdır:

1. Allah Teâlâ’nın, şefaata edenden razı olması,
2. Allah Teâlâ’nın, şefaata edilecek kimseden razı olması,
3. Allah Teâlâ’nın, şefaata edecek kimseye bu yetkiyi ve izni vermesi.

Bu şartların delili mahiyetindeki ayet-i kerimelerde şöyle buyrulur:

“Onlar, ancak Allah’ın razı olduğu kimseler için şefaata ederler ve O’nun korkusundan titrerler.” (*Enbiyâ suresi*, 28).

“Göklerde nice melekler vardır ki onların şefaati; Allah’ın dilettiği ve razı olduğu kimseler hakkında izin vermesi dışında hiçbir fayda sağlamaz.” (*Necm suresi*, 26. Ayrıca bkz: *Tâhâ suresi*, 109).

Şer’î şefaata; “hususî/özel” ve “umumi/genel” olmak üzere iki kısma ayrılır:

* **Hususî/Özel şefaata**, yalnızca Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’e has olup üç çeşittir:

1. Mahşer günü dehşet içinde yanına gelen müminler için yapacağı büyük şefaata (Şefaata-i Uzmâ).
2. Cennet ehlinin Cennet’e girmesi için yapacağı şefaata. (*Sahîh-i Müslim*, 196, 197).

“O gün, *Rahmân*’ın izin verdiği ve sözünden razı olduğu kimseden başkasının şefaati fayda vermez.”^[130]

“*Rabb*inin seni *Makam-ı Mahmûd*’a (Övülen *Makam*’a) ulaştırması umulur.”^[131]

✿ Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* anlatıyor: Bir gün Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’e bir et getirildi ve kendisine özellikle sevdiği ön kol tarafı ikram edildi. Ondan bir lokma ısırıldıktan sonra şöyle buyurdu:

“*Kıyamet* günü, insanların efendisi ben olacağım. Bunun nedenini biliyor musunuz? Allah, *Kıyamet* günü, öncekileri ve sonrakileri düz ve geniş bir alanda toplayacaktır. Öyle ki bir çağırıcı onlara seslense hepsine duyurabilecek ve bir bakışla hepsini görebilecektir. Güneş insanlara iyice yaklaşacak; insanlar dayanamayacakları ve tahammül edemeyecekleri bir kedere ve sıkıntıya düşeceklerdir. Bunun üzerine insanlar birbirlerine, ‘Size gelip çatan şu (dehşetli) hali görmüyor musunuz? *Rabb*iniz katında size şefaate edecek birine bakmayacak

3. Amcası Ebû Tâlib’in azabının hafifletilmesi için yapacağı şefaate. (*Sahîh-i Müslim*, 209).

* **Umumi/genel şefaate** ise Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte diğer peygamberlere, meleklerle ve müminlere de tanınan bir yetki olup üç çeşittir:

1. Cehennem’i hak edenlerin oraya girmemesi için yapılan şefaate. (*Sahîh-i Müslim*, 2242).

2. Cehennem’e girmiş olan müminlerin oradan çıkarılması için yapılan şefaate. (*Sahîh-i Müslim*, 184, 185).

3. Cennet ehlinin Cennet’teki derecelerinin artırılması için yapılan şefaate. (*Sahîh-i Müslim*, 2169). (Geniş bilgi için bkz: *Saffârîni*, *Şerhu Akîdeti’s-Saffârîniyye*, 1/389-392; İbn Kudâme, *Şerhu Lum’ati’l-İtikâd*, 1/36; İbnü’l-Useymîn, *el-Kavlü’l-Müfid*, 1/333).

[130] *Tâhâ* suresi, 109.

[131] *İsrâ* suresi, 79.

musunuz?’ diyecekler. Bazıları, diğerlerine, ‘(Haydi,) Âdem’e gidin!’ diyecekler.

Âdem’e gelip şöyle diyecekler: ‘Ey Âdem! Sen insanlığın babası. Allah seni Kendi eliyle yarattı, Kendi ruhundan sana üfledi, meleklere emretti de sana secde ettiler. Rabbinin katında bizim için şefaet et! İçinde bulunduğumuz hali, başımıza geleni görmüyor musun?’ Âdem ise şöyle cevap verecek: ‘Bugün Rab-bim öyle gazaplanmıştır ki ne bundan önce benzeri görülmüş-tür ne de bundan sonra benzeri görülecektir. O, bana, malum ağaca yaklaşmamı yasaklamıştı ama ben O’na asi oldum. Ah nefsim, nefsim! Siz başkasına gidin; Nuh’un yanına gidin!’

İnsanlar Nuh’a gelip şöyle diyecekler: ‘Ey Nuh! Sen yer-yüzüne gönderilen ilk rasûlsün ve Allah seni ‘şükreden bir kul’ olarak isimlendirdi. Rabbinin katında bizim için şefaet et! Halimizi görmüyor musun?’ Nuh şöyle diyecektir: ‘Bugün Rab-bim öyle gazaplanmıştır ki ne bundan önce benzeri görülmüştür ne de bundan sonra benzeri görülecektir. Benim bir dua hakkım vardı, onu da kavmimin aleyhine (beddua olarak) kullandım. Ah nefsim, nefsim! Siz başkasına gidin; İbra-him’in yanına gidin!’

İnsanlar İbrahim’e gelip, ‘Ey İbrahim! Sen Allah’ın Pey-gamberi ve yeryüzü halkı içinde O’nun Halîli’sin (dostusun).^[132] Bizim için şefaet et! Halimizi görmüyor musun?’ diyecekler. İbrahim de şöyle diyecek: ‘Bugün Rab-bim öyle gazaplanmıştır ki ne bundan önce benzeri görülmüştür ne de bundan sonra benzeri görülecektir.’ Sonra İbrahim, (aslında hakikati haykır-mak için tevil ederek söylediği) üç yalanını^[133] hatırlayacak

[132] “Allah, İbrahim’i dost (halîl) edinmiştir.” (Nisâ suresi, 125).

[133] Bkz: En’âm suresi, 75-79; Enbiyâ suresi, 51-72; Saffât suresi, 89.

ve 'Ah nefsim, nefsim! Siz başkasına; Musa'nın yanına gidin!' diyecektir!"

İnsanlar Musa'ya gelip, 'Ey Musa! Sen Allah'ın rasûlüsün. Allah seni risaletiyle ve seninle bizzat konuşmasıyla insanlardan üstün kılmıştır. Bizim için şefaata et! Halimizi görmüyor musun?' diyecekler. Musa da şöyle diyecek: 'Bugün Rabbim öyle gazaplanmıştır ki ne bundan önce benzeri görülmüştür ne de bundan sonra benzeri görülecektir. Ben, öldürülmesi emredilmemiş bir cana kıydım. Ah nefsim, nefsim! Siz başkasına; İsa'nın yanına gidin!' diyecektir.'

İnsanlar İsa'ya gelip, 'Ey İsa! Sen Allah'ın rasulü ve Mer-yem'e gönderdiği kelimesisin; O'ndan bir ruhsun. Beşikteyken insanlarla konuştun. Bizim için şefaata et! Halimizi görmüyor musun?' diyecekler. İsa da 'Bugün Rabbim öyle gazaplanmıştır ki ne bundan önce benzeri görülmüştür ne de bundan sonra benzeri görülecektir' diyecek, fakat kendi hatasından bahsetmeden, sadece 'Ah nefsim, nefsim! Siz başkasına; Muham-med'in yanına gidin!' diyecektir.

Sonunda (insanlar) Muhammed'e gelirler ve 'Ey Muham-med! Sen Allah'ın Rasûlü ve Peygamberlerin sonuncususun. Allah senin geçmiş ve gelecek bütün günahlarını bağışlamıştır. Rabbinin katında bizim için şefaata et! İçinde bulunduğumuz şu hali görmüyor musun?' derler.

Bunun üzerine ben Arş'ın altına giderek Rabbim azze ve cel-le'ye secdeye kapanırım. Sonra Allah, benden önce hiç kimseye açmadığı (ilham etmediği) derecede Kendi hamd ve güzel övgülerini benim (kalbime) açar.

Sonra şöyle buyrulur: 'Ey Muhammed! Başımı kaldır! İşte, sana verilecek; şefaata et, şefaatin kabul edilecek!' Ben de başı-

nu kaldırım ve 'Ey Rabbim, ümmetim! Ey Rabbim, ümmetim! Ey Rabbim, ümmetim!' derim.

Bunun üzerine bana şöyle buyrulur: 'Ey Muhammed! Ümmetinden üzerlerinde hesap bulunmayanları (sorgusuz sualsiz olanları) Cennet kapılarından sağdaki kapıdan içeri al! Onlar, bunun dışındaki diğer kapılarda da diğer insanlarla ortaklıklar (diğer kapılardan da girebilirler).'”

Sonra Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: “*Canım elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki Cennet kapısının iki kanadı arasındaki mesafe, Mekke ile Himyer arası veya Mekke ile Busra arası kadardır.*”^[134]

❁ Başka bir rivayette ise süreç şu şekilde devam eder:

“Secdeden başımı kaldırınca, 'Ey Rabbim, ümmetim!' diye şefaath dilerim. Bana, 'Git, kalbinde buğday veya arpa tanesi ağırlığında iman olanları Cehennemden çıkar' denilir. Ben gidip bunu yaparım. Sonra dönüp yine secdeye kapanırım. Bana tekrar, 'Başını kaldır; iste, verilecek; şefaath et, kabul edilecek' buyrulur. Ben, 'Ümmetim!' derim. Bu kez, 'Git, kalbinde hardal tanesi ağırlığında iman olanları çıkar' denilir. Gidip emri yerine getiririm. Tekrar dönerim, aynı şekilde izin verilir. Bu defa bana, 'Git, kalbinde hardal tanesinden daha az, daha az, daha az iman olanları da çıkar' denilir. Ben de gidip bu emri yerine getiririm...’^[135]

4- Sonra, insanların işledikleri ameller kendilerine arz edilecek ve amellerinin yazılı olduğu kitaplar (amel defterleri) onlara takdim edilecektir.

[134] *Sahih-i Buhârî*, 4712; *Sahih-i Müslim*, 194.

[135] *Sahih-i Müslim*, 194.

Sağ taraftakilere (Ashâb-ı Yemîn) kitapları sağ taraflarından, sol taraftakilere (Ashâb-ı Şimâl) ise kitapları sol taraflarından verilecek ve onlar hesaba çekileceklerdir. Bu husus Kur'ân-ı Kerim'de şöyle haber verilmektedir:

“Yeryüzü, Rabbinin nuru ile aydınlanacak, kitap (amel defteri) ortaya konulacak, Peygamberler ve şahitler getirilecek; aralarında adaletle hüküm verilecek ve onlara asla haksızlık edilmeyecektir.”^[136]

“O gün (hesap için) huzura arz olunursunuz. Hiçbir sırrınız gizli kalmaz. Kitabı sağ eline verilen kimse der ki: ‘İşte, okuyun kitabımı! Ben zaten hesabıma kavuşacağımı (hesaba çekileceğimi) biliyordum.’ Artık o, yüksek bir Cennet’te, hoşnut kalacağı bir hayat sürecektir.”^[137]

“Kimin kitabı sağ elinden verilirse, o, kolay bir hesaba hesaba çekilecektir.”^[138]

“Kitabı sol elinden verilen ise şöyle der: ‘Keşke kitabım bana verilmeseydi de hesabımın ne olduğunu bilmeseydim! Keşke o (ilk) ölüm, işi bitirmiş olsaydı! Malım bana hiçbir fayda sağlamadı, saltanatım (gücüm) da yok olup gitti.’ (Zebanilere şöyle buyrulur:) ‘Onu yakalayıp bağlayın, sonra da Cehennem’e atın!’”^[139]

❁ Âişe radiyallahu anhâ şöyle rivayet etmiştir: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “Kim ince bir hesaba çekilirse helak olur.” Ben dedim ki: “Canım sana feda olsun ey Allah’ın Rasûlü! Aziz ve Celil olan Allah, **‘Kimin kitabı sağ**

[136] Zümer suresi, 69.

[137] Hâkka suresi, 18-22.

[138] İnşikâk suresi, 7-8.

[139] Hâkka suresi, 25-31.

elinden verilirse, o kolay bir hesapla hesaba çekilecektir^[140] buyurmuyor mu?” Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle cevap verdi: “*Senin dediğin (inceleme olmaksızın sadece amellerin Allah’a), arz edilmesidir. Amelleri hakkında münakaşa edilen (tek tek hesaba çekilen) kimse ise helak olur.*”^[141]

❁ Başka bir hadis-i şerifte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: “*Kıyamet gününde Âdemoğlu, şu dört şeyden sorulmadıkça (yerinden) bir adım bile atamaz: Ömrünü nerede tükettiği, ilmiyle (bildikleriyle) ne amel ettiği, malını nereden kazanıp nerede harcadığı ve vücudunu/sıhhatini nerede yıprattığı.*”^[142]

5- Sonra insanların iyi (sevap) ve kötü (günah) amelleri terazide (mîzan) tartılacaktır. Bu hususta Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır:

“O gün (amellerin) tartılması da haktır.”^[143]

“Biz Kıyamet günü adalet terazilerini kuracağız. Hiç kimseye hiçbir şekilde haksızlık edilmeyecektir. Yapılan iş bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa onu getirip (teraziye) koyacağız. Hesap görücü olarak Biz yeteriz.”^[144]

“O gün tartıları ağır gelenler kurtuluşa ereceklerdir. Tartıları hafif gelenler ise kendilerini ziyana uğratanlardır; onlar Cehennem’de ebediyen kalacaklardır.”^[145]

❁ Amellerin mîzanda tartılacağına dair hadis-i şeriflerden Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

[140] *İnşikâk suresi*, 8.

[141] *Sahîh-i Buhârî*, 4939; *Sahîh-i Müslim*, 2876.

[142] *Sünen-i Tirmizî*, 2417; *Sahîhu’l-Câmî*, 7300.

[143] *A’râf suresi*, 8.

[144] *Enbiyâ suresi*, 47.

[145] *Mü’minûn suresi*, 102-103.

- “İki cümle vardır ki dilde hafif, mizanda ağır, Rahman olan Allah’a ise sevimidir: Sübhânallâhi ve bi-hamdihî, Sübhânallâhi’l-Azîm (Allah’ı hamd ile tesbih ederim, Yüce Allah’ı tenzih ederim).^[146]

- “Ey yavrurum! Sana iki şeyi emrediyor, iki şeyi de sana yasaklıyorum: Sana, ‘Lâ ilâhe illâllah’ı emrediyorum. Şayet yedi kat gök ve yedi kat yer terazinin bir kefesine, ‘Lâ ilâhe illâllah’ da diğer kefesine konsa, bu kelime daha ağır gelir. Eğer gökler ve yer (kırılmaz) kapalı bir çember olsaydı, ‘Lâ ilâhe illâllah’ bu çemberi parçalardı. (Sana bir de) ‘Sübhânallâhi ve bi-hamdihî’ (zikrini emrediyorum). Çünkü bu, her şeyin duasıdır ve mahlûkat bununla rızıklanır. Seni şirke düşmekten ve kibirlenmekten ise kesinlikle menediyorum (yasaklıyorum).”^[147]

- “Allah Teâlâ, Kıyamet günü, ümmetinden bir adamı mahlukatın huzurunda (diğerlerinden ayırıp) kurtaracaktır. Onun önüne, her biri gözün görebildiği mesafe kadar büyük olan doksan dokuz amel defteri açacaktır. Sonra ona, ‘Bunlardan herhangi bir şeyi inkâr ediyor musun? Hafaza meleklerim sana zulmetti mi?’ buyuracaktır. O, ‘Hayır ya Rabbi!’ diyecektir. Allah, ‘Bir mazeretin veya (başka) bir hasenen (sevabın) var mı?’ buyuracaktır. Adam şaşkınlık içinde kalıp, ‘Hayır ya Rabbi!’ diyecektir. Allah, ‘Bilakis, katımızda senin bir sevabın bulunmaktadır ve bugün sana asla zulmedilmeyecektir’ buyuracaktır.

O sırada ona, içinde ‘Eşhedü en lâ ilâhe illâllah ve enne Muhammeden abdühü ve rasûlüh’ yazılı bir kâğıt parçası çıkarılır. Allah, ‘Tartına şahit ol (tartılmak üzere hazır bulun)!’

[146] Sahih-i Müslim, 2694; Sahih-i Buhârî, 6682.

[147] Müsned-i İmam Ahmed, 2/213; Silsiletü ’l-Ehâdisi’s-Sahîha, 135.

buyurur. Adam, ‘Ya Rabbi, bunca büyük defterin karşısında bu kâğıt parçasının ne hükmü olur?’ der. Allah, ‘Şüphesiz sana haksızlık edilmeyecektir’ buyurur. Sonra defterler (terazinin) bir kefesine, kâğıt parçası ise diğer kefesine konulur; defterler havaya fırlar (hafif kalır), kâğıt parçası ise ağır gelir. Zira Allah’ın isminin yanında hiçbir şey ağır gelemez.”^[148]

6- Sonra insanlar bölüklere ayrılacak ve her topluluk, tâbi olduğu liderin yanında, onun sancağı altında toplanacaktır. Böylece her Peygamberin takipçileri, o Peygamberin yanında toplanacaktır:

“Kim Allah’a ve Rasûl’e itaat ederse, işte onlar Allah’ın kendilerine lütuflarda bulunduğu Peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salih kişilerle beraberdirler. Bunlar ne güzel arkadaşlardır!”^[149]

Zalimler ve kâfirler ise kendi benzerleriyle bir araya getirileceklerdir. Yani müşrikler müşriklerle, münafıklar münafıklarla, hesap gününü inkâr edenler inkârcularla; ayyaş, zani, kumarıcı ve hırsız gibi her bir zalim de kendi yolunu izleyenlerle beraber toplanacaktır.

Bu hususta Kur’ân-ı Kerim’de şöyle haber verilmektedir: **“(Meleklerle şöyle emredilir:) Toplayın o zulmedenleri, onların yandaşlarını (benzerlerini) ve Allah’tan başka tapmış olduklarını! Onları Cehennem’in yoluna sürün!”**^[150]

- Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: **“Kişi sevdiği ile beraberdir.”**^[151]

[148] *Müsned-i İmam Ahmed*, 2/213; *Silsiletü’l-Ehâdîsi’s-Sahîha*, 135.

[149] *Nisâ suresi*, 69.

[150] *Saffât suresi*, 22-23.

[151] *Sahîh-i Buhârî*, 6168; *Sahîh-i Müslim*, 2640.

- “Ümmetler^[152] bana arz edildi.^[153] Beraberinde küçük bir topluluk (reht) olan Peygamber gördüm; yanında bir iki kişi olan Peygamber gördüm; hatta yanında hiç kimse bulunmayan Peygamber gördüm. Derken bana büyük bir karaltı gösterildi. Onların benim ümmetim olduğunu sandım. Bana, ‘Bu, Musa ve kavmidir; sen ufka bak’ denildi. Baktığımda çok büyük bir karaltı gördüm. Sonra bana, ‘Ufkun diğer tarafına da bak!’ denildi. Orada da çok büyük bir karaltı gördüm. Bana denildi ki: ‘İşte bu senin ümmetindir. Onların içinde hesaba çekilmeden ve azap görmeden Cennet’e girecek yetmiş bin kişi vardır.’”^[154]

“Kıyamet günü Allah insanları mahşer meydanında toplayacak ve ‘Kim neye tapıyorsa onun peşine düşsün!’ buyuracaktır. Böylece güneşe tapanlar güneşin, aya tapanlar ayın, tağutlara^[155] tapanlar da tağutların peşine düşecek (ve Cenneme sürükleneceklerdir).”^[156]

[152] Burada kendilerine peygamber gönderilen ümmetler kastedilmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: “**Andolsun Biz, her ümmete, ‘Allah’a kulluk edin, tağuttan kaçınm’ diye bir elçi gönderdik.**” (Nahl suresi, 36).

[153] Kuvvetle muhtemeldir ki Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bunu rüyasında görmüştür. (Fethu’l-Bârî, 11/407).

[154] *Sahih-i Buhârî*, 5705; *Sahih-i Müslim*, 220.

[155] **Tâğut** kelimesi şu anlamlarda kullanılmaktadır:

- a- Allah’tan başka ibadet edilen her türlü mahluk
- b- Allah’ın haram kıldığını bilerek kabul etmeyen günahkâr
- c- Şeytanlar ve İblis
- d- Büyücüler ve falcılar
- e- Allah’ın dinine zıt olan bir emri veya yasağı kabul eden kâfirler
- f- İçinde put bulunan tapınak/mabet.

[156] *Sahih-i Buhârî*, 7437; *Sahih-i Müslim*, 182.

7- Sonra Cehennem'e doğru zifirî karanlık bir yol açılacaktır. Müminler kendilerine bahşedilen nurla dosdoğru Cennet'e yönelecek; münafıklar ve kâfirler ise zifirî karanlık içinde Cehennem'e doğru sürükleneceklerdir. Bu hususta Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur: **“O gün mümin erkeklerin ve mümin kadınların nurlarının, önlerinden ve sağlarından koşup parladığını görürsün. Onlar, ‘Rabbimiz! Nuru-muzu tamamla, bizi bağışla; şüphesiz Sen her şeye kadirsin’ derler.”**^[157]

“O gün münafık erkekler ve münafık kadınlar, iman edenlere, ‘Bize bakın (bekleyin bizi) da nurunuzdan bir parça alalım’ diyeceklerdir. Onlar, ‘Arkanıza dönün de nur arayın!’ denilecektir. Derken aralarına, içinde rahmet, dışında azap bulunan kapılı bir sur çekilecektir. Münafıklar onlara, ‘Biz dünyada sizinle beraber değil miydik?’ diye seslenecekler. Müminler de şöyle diyecekler: ‘Evet, fakat siz kendi başınızı yaktınız, (müminlerin başına musibet gelmesini) beklediniz, şüpheye düştünüz ve Allah’ın emri gelinceye kadar kuruntular sizi aldattı. O çok aldatıcı (şeytan), Allah hakkında sizi kandırdı.”^[158]

✽ Bir hadis-i şerifte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: **“Kıyamet günü ben önüme, arkama, sağıma ve soluma bakacak; mahşer meydanındaki insanlar arasından ümmetimi tanıyacağım.”**

Bir zat, **“Ey Allah’ın Rasûlü! Nuh Peygamberden senin ümmetine kadar gelip geçmiş bunca ümmet arasından kendi ümmetini nasıl tanıyacaksın?”** diye sordu. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle cevap verdi:

[157] *Tahrîm suresi*, 8.

[158] *Hadîd suresi*, 13-14.

“Onlar, abdestin eserinden (izinden) dolayı yüzleri nurlu, el ve ayakları parlak halde geleceklerdir. Bu özellik, onlardan başka hiç kimsede olmayacaktır.”^[159]

✽ Rivayet edildiğine göre sahabî Câbir b. Abdullah *radı-yallahu anh* şöyle demiştir: “Biz Kıyamet günü (mahşer meydanında) insanların üstünde (yüksekçe) bir yerde bulunacağız.^[160] Ümmetler, bizzat taptıkları putlar ve sahte ilahlarla birlikte sırayla çağrılacaklardır. Sonra Rabbimiz yanımıza gelecek ve ‘Kimi bekliyorsunuz?’ buyuracaktır. Müslümanlar, ‘Rabbimizi bekliyoruz’ diyeceklerdir. Allah Teâlâ, ‘Ben sizin Rabbinizim!’ buyuracaktır. Onlar, ‘Seni (açıkça) görünceye kadar (beklemeye devam edeceğiz/emim olmayacağız)’ diyeceklerdir.

Bunun üzerine Allah, onlara (razı olmuş bir halde) güle-
rek tecelli edecek, sonra onları (önlerine düşerek) götürecektir, onlar da O’nun ardınca gideceklerdir. Onlardan ister münaфіk olsun ister mümin, her birine bir nur verilecek ve onlar da bu nurla O’nun peşinden gideceklerdir.

Cehennem köprüsünün (Sırat) üzerinde birçok kanca-
lar ve demir dikenler vardır ki bunlar ancak Allah’ın dilediği
kimseleri yakalarlar. İşte o anda münaфіkların nuru sönecek,

[159] *Müsned-i İmam Ahmed*, 21785; *Sahihu’t-Tergib ve’t-terhib*, 180.

[160] Peygamber şöyle buyurmuştur: “Kıyamet günü insanlar (mahşer meydanında) toplanacaklar. Ben ve ümmetim (diğer insanlardan yüksekçe) bir tepenin üzerinde olacağız. O vakit Aziz ve Celil olan Rabbim bana yeşil bir elbise giydirecek. Sonra bana (konuşmam için) izin verilecek ve ben, Allah’ın dilememi murad ettiği (O’nun ilham edeceği) şekilde O’nu sena edeceğim (öveceğim). İşte ‘Makam-ı Mahmûd’ (Övülmüş Makam) budur.” (*Sahih-i İbni Hibbân*, 6445; *Müsned-i İmam Ahmed*, 3/465; *Silsiletü’l-Ehâdîsi’s-Sahîha*, 2370).

müminler ise kurtulacaktır. Yüzleri dolunay gibi parlayan yetmiş bin kişilik ilk zümre, hesaba çekilmeden (köprüden geçip) kurtulacaktır. Onların peşinden gelenler ise gökteki en parlak yıldız gibi nur saçacaklardır.”^[161]

8- Sonra Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* gelip Cehennem üzerine kurulmuş olan köprüünün başında duracak ve “Allah’ım, selamet ver, selamet ver!” diyerek ümmetinin Cehennem ateşinden kurtulması için Allah’a iltica edecektir. Allah’ın rahmet ettiği kimseler o köprüden geçecek, günahkâr müminlerin bir kısmı ise Cehennem’e düşecektir.

İstisnasız her insanın bu noktaya varacağı ve oradan geçeceği hususunda Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulur: **“İçinizden oraya uğramayacak (Cehennem üzerindeki köprüden geçmeyecek) hiç kimse yoktur. Bu, Rabbinin katında kesinleşmiş bir hükümdür.”**^[162]

☪ Cehennem’e düşen günahkâr müminlerin bir müddet sonra oradan çıkarılıp Cennet’e girecekleri ise hadis-i şeriflerde şu şekilde haber verilmektedir:

“O gün Cehennem’in üzerinde köprü kurulacak ve şefaate emeye izin verilecektir. O vakit Peygamberler, ‘Allah’ım, selamet ver, selamet ver!’ diyeceklerdir.” Sahabe *radiyallahu anhüm*, “Ey Allah’ın Rasûlü! O köprü nedir?” diye sordular. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“O (Sırat), *kaygan* (ayakların kaydığı) bir köprüdür. Orada kancalar, çengeller ve Necid bölgesinde^[163] yetişen, ‘sa’dân’ denilen dikenli bitkiye benzeyen demir dikenler vardır. Müminler bu köprüden amellerine göre farklı hızlarda geçecek-

[161] *Sahîh-i Müslim*, 191.

[162] *Meryem suresi*, 71.

[163] *Necid*: Hicaz ile Irak arasında yer alan coğrafi bölgedir.

lerdir: Kimisi göz açıp kapayıncaya kadar, kimisi şimşek gibi, kimisi rüzgâr gibi, kimisi kuş gibi, kimisi de en hızlı koşan cins atlar veya develer gibi geçer. Bir kısmı sağ salım kurtulur, bir kısmı dikenlere takılıp yaralanmış halde kurtulur, bir kısmı da Cehennem ateşine dökülür.

Nihayet müminler ateşten kurtuldukları zaman -canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki- sizden birinin dünyada hakkını aramadaki kararlılığı, müminlerin Kıyamet günü Cehennem'e düşmüş kardeşleri için Allah'a yakarmalarından daha şiddetli olamaz.^[164] Onlar, 'Ey Rabbimiz! Bu (kardeşlerimiz) bizimle beraber oruç tutar, namaz kılar ve hac görevini yerine getirirlerdi' derler.

Bunun üzerine onlara, 'Gidin, tanıdıklarınızı ateşten çıkarın! Onların suretleri Cehennem ateşine haram kılınmıştır' denilir. Onlar da ateşin, kiminin baldırının yarısına, kiminin ise dizine kadar ulaştığı birçok insanı oradan çıkarırlar.

Sonra, 'Ey Rabbimiz! Emrettiklerinden ateş içinde kimse kalmadı' derler. Allah Teâlâ, 'Geri dönün ve kalbinde bir dinar ağırlığında iman olan kimi bulursanız çıkarın!' buyurur. Onlar yine birçoklarını çıkarırlar.

Sonra, 'Ey Rabbimiz! Emrettiklerinden kimseyi orada bırakmadık' derler. Allah, "Geri dönün, kalbinde yarım dinar ağırlığında iman olan kimi bulursanız çıkarın!" buyurur. Onlar yine birçoklarını çıkarırlar.

[164] Yani, sizden biriniz bu dünyada hakkı bulmak ve hak yolda sebat etmek için Allah'a ne kadar çok yalvarıyorsa, aynı şekilde Kıyamet gününde de müminler, kardeşlerini Cehennem ateşinden kurtarmak için Allah'a bundan çok daha azimli ve kararlı bir şekilde yalvaracaklardır.

Sonra Allah, 'Geri dönün, kalbinde zerre miktarı iman olan kimi bulursanız çıkarın!' buyurur. Onlar yine birçoklarını çıkarırlar ve sonunda, 'Ey Rabbimiz! Orada kalbinde iman kırıntısı olan bir kimse bırakmadık' derler.

Bundan sonra Aziz ve Celil olan Allah, 'Melekler şefaatt etti, Peygamberler şefaatt etti, müminler şefaatt etti. Şefaatt etmeyen sadece Erhamü'r-Râhimîn (Merhametlilerin en Merhametlisi) kaldı' buyurur. Sonra Allah, hiçbir hayır işlememiş ve yanıp kömüre dönmüş bir topluluğu avuçlayıp Cehennem'den çıkarır. Onları Cennet'in kapılarındaki 'Hayat Nehri' denilen bir suya atar. Onlar, bu nehirde selin getirdiği toprakta biten tohumlar gibi yeniden canlanırlar. Kırdâ, bir kayanın veya ağacın dibinde biten yabancı tohumları görmez misiniz? Güneş alan taraftakiler sarı ve yeşil, gölgede kalanlar ise beyaz olur... Onlar boyunlarında (Cennet ehlinin tanıyacağı) nişanlarla, inci gibi parlayarak Hayat Nehri'nden çıkarlar.

Cennet ehli onları tanıyarak şöyle der: 'Bunlar, hiçbir amel işlemedikleri ve bir hayır takdim etmedikleri halde Allah'ın, Cennet'e koyduğu azatlılarıdır!'

Sonra Allah onlara şöyle buyurur: 'Cennet'e girin! Gözünüzün gördüğü her ne varsa sizindir.' Onlar, 'Ey Rabbimiz! Sen alemlerde hiç kimseye vermediğin nimetleri bize verdin!' derler. Allah buyurur ki: 'Size bundan daha üstününü hazırladım.' Onlar, 'Bundan daha üstün ne olabilir?!' dediklerinde Allah, 'Sizden razı olmam! Artık bundan sonra size ebediyen gazap etmeyeceğim' buyurur.^[165]

9- Nihayet müminler, Cehennem üzerine kurulmuş olan köprüden geçtikten sonra, mazlumun zalimden hak-

[165] *Sahih-i Müslim*, 183.

kını alması için Cennet'in önündeki Arasât^[166] meydanında toplanacaklardır. Bu hususta Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Kıyamet günü müminler, ateşten kurtulduktan sonra, Cennet ile Cehennem arasındaki bir köprüde (Kantar) durdurulur ve dünyadayken birbirlerine karşı yaptıkları haksızlıklardan dolayı kısaslaşır (haklarını birbirlerinden alırlar). Nihayet günahlardan arınmış tertemiz olduklarında, Cennet'e girmelerine izin verilir.”^[167]

“Kimin üzerinde bir kardeşinin namusu veya malı gibi bir şeyiyle ilgili bir zulüm/hak varsa; dinar ve dirhem bulunmayacağı o gün gelmeden önce bugün ondan helallik alsın. Eğer o gün kişinin salih bir ameli varsa, yaptığı zulüm kadar sevabından alınır (hak sahibine verilir). Eğer sevabı yoksa, hak sahibinin günahlarından alınarak onun üzerine yüklenir.”^[168]

❁ Başka bir hadis-i şerifte rivayet edildiğine göre, bir defasında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, ashabına, “Müflis kimdir bilir misiniz?” diye sordu. Sahabe *radıyallahu anhüm*, “Ey Allah'ın Rasûlü! Bizim aramızda müflis, parası ve malı olmayan kimsedir” diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Ümmetimin asıl müflisi o kimsedir ki Kıyamet günü namaz, oruç ve zekât sevaplarıyla gelir. Fakat aynı zamanda o, (dünyadayken) şuna sövmüş, buna iftira atmış, şunun malını yemiş, bunun kanını dökmüş ve şunu da dövmüştür. Bu sebeple onun sevaplarından alınarak hak sahiplerine verilir.

[166] *Arasât*: Müminlerin birbirleriyle hesaplaşmaları, mazlumun zalimden hakkını talep etmesi için toplanacakları yer/meydan.

[167] *Sahih-i Buhârî*, 2440.

[168] *Sahih-i Buhârî*, 2449.

Şayet üzerindeki haklar bitmeden sevapları tükenirse, hak sahiplerinin günahlarından alınarak onun üzerine yüklenir, sonra da o kişi Cehennem ateşine atılır.”^[169]

10- Hak ve adalet yerini bulup hesaplaşma tamamlandıktan sonra, Cennet’e ilk önce Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*, ardından da müminler gireceklerdir. Bu hususta Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulur:

“Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise gruplar hâlinde Cennet’e sevk edilirler. Nihayet oraya vardıklarında kapıları açılır ve bekçileri onlara şöyle der: ‘Selam olsun size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya.’”^[170]

“Ey ayetlerimize iman eden ve Müslüman olan kullarım! Bugün size korku yoktur, siz üzölmeyeceksiniz de. Siz ve eşleriniz, sevinç ve mutluluk içinde Cennet’e girin!”^[171]

“Ancak günahlarından vazgeçip Allah’a yönelen, iman eden ve sâlih amel işleyenler, işte bunlar, Cennete girecek ve hiçbir haksızlığa uğramayacaklardır.”^[172]

✿ Bir diğere rivayette de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Kıyamet günü Cennet’in kapısına gelip açılmasını isteyeceğim. Bekçi, ‘Sen kimsin?’ diye soracak. Ben, ‘Muhammed’im’ diyeceğim. Bunun üzerine o, ‘Senden önce hiç kimseye bu kapıyı açmamakla ve ilk olarak senin için açmakla emrolundum’ diyecektir.”^[173]

[169] *Sahîh-i Müslim*, 2581; *Sünen-i Tirmizî*, 2418; *Sahîhu’l-Tergîb ve’l-terhîb*, 2843.

[170] *Zümer suresi*, 73.

[171] *Zümer suresi*, 68-70.

[172] *Meryem suresi*, 60.

[173] *Sahîh-i Müslim*, 197.

✿ “Ümmetimden yetmiş bin kişi, hesaba çekilmeden Cennet’e girecektir.”^[174]

✿ Bir başka rivayette ise şöyle buyurmuştur: “Onların yüzleri dolunay gibi parlayacak, kalpleri de tek bir adamın kalbi gibi (huzur ve birlik içinde) olacaktır. Rabbimden, bunun artırılmasını istedim, O da bana, o yetmiş bin kişinin, her biriyle birlikte yetmiş bin kişi daha hesaba çekilmeden Cennet’e gireceği müjdesini verdi.”^[175]

✿ “Muhammed’in canı elinde olan Allah’a yemin ederim ki ben sizin Cennet ehlinin yarısını teşkil edeceğinizi umuyorum. Bilin ki Cennet’e ancak Müslüman olan kimse girecektir.”^[176]

✿ Kâfir, müşrik, münafık ve zalimlere gelince, onlar Cehennem’e sürüleceklerdir. Bu hususta Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulur:

“İnkâr edenler grup grup Cehennem’e sevk edilirler. Nihayet oraya vardıklarında kapıları açılır ve bekçileri onlara şöyle der: ‘Size aranızdan, Rabbinizin ayetlerini okuyan ve sizi bu gününüzle karşılaştığınız konusunda uyarın Peygamberler gelmedi mi?’ Onlar, ‘Evet, geldi’ derler. Fakat azap sözü kâfirler hakkında gerçekleşmiştir. Onlara, ‘İçinde ebedî kalmak üzere Cehennem’in kapılarından girin! Kibirlenenlerin yeri ne kötüdür!’ denilir.”^[177]

[174] *Sahîh-i Müslim*, 216.

[175] *Müsned-i İmam Ahmed*, 1/203; *Sahîhu’l-Câmî*, 1057. *Silsiletü’l-Ehâdîsi’s-Sahîha*, 3/473.

[176] *Sahîh-i Buhârî*, 6528; *Sahîh-i Müslim*, 221. Bu metin Müslim’in rivayetidir.

[177] *Zümer suresi*, 71-72.

“O gün onlar Cehennem ateşine şiddetli bir şekilde itile kakıla atılacaklar.”^[178]

“Yüüstü sürünerek Cehennem’e toplanacak olanlar var ya; işte onlar, mevkileri en kötü ve yolları en sapık olanlardır.”^[179]

Başka hadis-i şeriflerde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

❁ **“Kim Allah’a ortak koşarak ölürse Cehennem’e girer.”^[180]**

❁ **“Cennet ehli Cennet’e, Cehennem ehli de Cehennem’e yerleştikten sonra ölüm (bir koç şeklinde) Cennet ile Cehennem arasına getirilip kurban edilir. Sonra bir münadi, ‘Ey Cennet ehli, artık ölüm yoktur. Ey Cehennem ehli, artık ölüm yoktur!’ diye seslenir. Bu, Cennet ehlinin sevincine sevinç katar; Cehennem ehlinin ise kederine keder ekler.”^[181]**

❁ **“Cennet’e giren herkese, Cehennem’deki (muhtemel) yeri gösterilir ve ‘Eğer günah işleseydin, yerin burası olacaktı’ denilir. Bu, o kişinin şükürünü daha da artırmak içindir. Aynı şekilde Cehennem’e giren herkese de Cennet’teki (muhtemel) yeri gösterilir ve ‘Eğer iyi işler yapsaydın, yerin burası olacaktı’ denilir. Bu da o kimsenin hasret ve pişmanlığını artırmak içindir.”^[182]**

* Biz, burada, müminlerin Cennet’e, günahkârların ise Cehennem’e girecekleri ve orada her iki grubu nelerin bek-

[178] *Tûr suresi*, 13.

[179] *Furkân suresi*, 34.

[180] *Sahîh-i Buhârî*, 1238; *Sahîh-i Müslim*, 92.

[181] *Sahîh-i Buhârî*, 6548; *Sahîh-i Müslim*, 2850.

[182] *Sahîh-i Buhârî*, 6569.

lediği hususunda bir hatırlatma olması gayesiyle delillerden sadece birkaçıyla yetindik.

Lakin bilin ki Kur'ân-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde bu konuda daha pek çok delil vardır.

L- CENNET VE CEHENNEM

Ebedî saadet yurdu olan Cennet, Allah'ın emirlerine riayet eden, yasaklarından sakınan ve hayatını iman üzere şekillendiren takva sahibi müminler için hazırlanmış eşsiz bir mükâfattır. Rabbimizin sonsuz rahmetinin bir tecellisi olan bu makamda, müminleri; hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer zihninin hayal edemeyeceği tükenmez nimetler, huzur dolu bir hayat ve her şeyden daha üstün olan Allah'ın rızası beklemektedir.

Kur'ân-ı Kerim, müminlerin şevkini artırmak ve onlara vâdolan ikramları müjdelemek için Cennet hayatını çeşitli şekillerde tasvir etmiştir.

✽ *Cennet'in genişliğini, güzelliğini ve oradaki eşsiz nimetleri vasfeden ayet-i kerimelerden bazıları şunlardır:*

“İşte bu (hükümler) Allah'ın koyduğu sınırlarıdır. Kim Allaha ve Rasûlüne itaat ederse, Allah onu içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları Cennetlere sokar. İşte büyük kurtuluş budur.”^[183]

“De ki: Size, onlardan daha hayırlısını haber vereyim mi? Muttakiler (Allaha karşı gelmekten sakınanlar) için Rableri katında, içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları Cennetler, tertemiz eşler ve Allah'ın rızası vardır...”^[184]

“İman edip salih ameller işleyenleri ise, içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları Cennetlere koyacağız.

[183] Nisâ suresi, 13.

[184] Âl-i İmrân suresi, 15.

Orada onlar için tertemiz eşler vardır. Onları koyu gölgeliklere yerleştireceğiz.”^[185]

“Ne mallarımız ne de çocuklarımız, sizi Bizim katımıza daha çok yaklaştıran şeylerdir! Ancak iman edip salih amel işleyenler başka. İşte onlar için, işlediklerine karşılık kat kat mükâfat vardır. Onlar Cennet köşklerinde güven içindedirler.”^[186]

“O gün nice yüzler vardır ki huzur içindedir, dünyadaki çabalarından dolayı memnundur, yüce bir Cennettedir ve orada boş bir söz işitmez. Orada akan çeşmeler, yüksek tahtlar, dizilmiş kadehler, yan yana dizilmiş yastıklar ve serilmiş halılar vardır.”^[187]

“Muttakilere va’dedilen Cennetin vasfı şöyledir: Orada bozulmayan sudan nehirler, tadı değişmeyen süttten nehirler, içenlere lezzet veren şaraptan nehirler ve süzme baldan nehirler vardır. Orada onlar için her türlü meyve ve Rable-rinden bir bağışlanma vardır.”^[188]

“Orada bakışlarını sadece eşlerine dikmiş, kendilerinden önce hiçbir insan ve cinin dokunmadığı eşler vardır.”^[189]

“Hayır yarışında öne geçenler ise (ahirette de) öndedirler! Onlar Allah’a en yakın olanlar, Naim Cennetlerinde kalacak kimselerdir. Onların bir kısmı önceliklerden, az bir kısmı ise sonrakilerdendir. Onlar cevherlerle işlenmiş tahtlar üzerinde karşılıklı oturup yaslanırlar. Çevrelerinde, pınar şarabıyla dolu testiler, ibrikler ve kadehlerle ölümsüz

[185] *Nisâ suresi*, 57.

[186] *Sebe suresi*, 37.

[187] *Ğâşîye suresi*, 8-16.

[188] *Muhammed suresi*, 11.

[189] *Rahmân suresi*, 56.

gençler dolaşır. Ondan ne başları ağrır ne de sarhoş olurlar. Ayrıca beğendikleri meyveler ve canlarının çektiği kuş etleriyle (ikram olunurlar). Onları iri siyah gözlü huriler bekler; saklı inciler gibi huri kızları... Bu, yaptıklarının bir mükâfatıdır. Orada ne boş bir söz ne de günaha sokacak bir lakırdı işitirler. Sadece, ‘Selam! Selam!’ sözlerini duyarlar. Sağdakiler... Ne mutlu o sağdakilere! Onlar dikensiz kiraz ağaçları, meyveleri salkım salkım dizili muz ağaçları, uzanmış gölgeler, daim akan sular, tükenmeyen ve yasalanmayan pek çok meyveler arasında ve yüksek döşekler üzerindedirler. Biz Cennet kadınlarını yeniden inşa ettik (yeni bir yaradılışla yarattık). Onları eşlerine düşkün ve yaşıt bakireler kıldık. Bunlar sağdakiler içindir.”^[190]

“İman edip salih ameller işleyenlere gelince; Biz güzel iş yapanların mükâfatını asla zayı etmeyiz. İşte onlar için altlarından nehirler akan Adn Cennetleri hazırlanmıştır. Onlar orada altın bileziklerle süslenecek, taftadan ve atlas-tan yeşil elbiseler giyecek ve tahtlar üzerinde yaslanacaklar. Ne güzel bir mükâfat, ne güzel bir barınak!”^[191]

“Şüphesiz ki muttakiler gölgeliklerde, çeşme başlarında ve canlarının çektiği meyveler arasında olacaklardır. Onlara, ‘Yaptıklarınıza karşılık afiyetle yiye için!’ denilecek. Hiç şüphesiz Biz, iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız.”^[192]

“Sabretmelerine karşılık da onları Cennet ve ipek(ten giysiler) ile mükâfatlandırır. Orada koltuklar üzerine kurulmuş olarak bulunurlar. Orada ne güneş (yakıcı sıcak)

[190] *Vâkıa suresi*, 10-38.

[191] *Kehf suresi*, 30-31.

[192] *Mürselât suresi*, 41-44.

görürler ne de dondurucu soğuk. Üzerlerine Cennetin gölgeleri sarkmış, Cennetin meyveleri (kolayca alınacak şekilde) yakınlaştırılarak hazırlanmıştır. Etraflarında gümüş kaplar, şeffaf kadehler dolaştırılır. Gümüşten billur kaplar ki, onları (ihtiyaca göre) ölçüp düzenlemişlerdir. Orada kendilerine, katkısı zencefil olan içeceklerle dolu bir kâseden içirilir. Bu, Cennette 'Selsebil' adı verilen bir pınardandır. Çevrelerinde ölümsüz gençler dolaşır. Onları gördüğünde saçılmış inciler sanırsın. Oranın neresine baksan bir nimet ve büyük bir saltanat görürsün. Üzerlerinde ince yeşil ipekli, parlak atlastan elbiseler vardır; gümüş bileziklerle süslenmişlerdir. Rableri onlara tertemiz içecekler içirir. Onlara, 'Şüphesiz bu sizin için bir mükâfattır; gayretiniz teşekküre değer bulunmuştur' denilecektir."^[193]

"Şüphesiz iyilik, ihlas ve fazilet sahibi kimseler, ebedi Cennet nimetleri içindedirler. Koltuklar üzerinde (etrafi) seyrederek. Onların yüzlerinde, nimetlerin sevincini görürsün. Onlara, mühürlü (el değmemiş) saf bir içecekten içirilir. Onun (içiminin) sonu bir misktir (ağızda misk gibi koku bırakır). İşte yarışanlar bunun için yarışsınlar. O içeceğin katkısı tesnimdir. Bir pınar ki, Allah'a yakın olanlar ondan içerler."^[194]

"Şüphesiz takva sahipleri için (her korkudan) selâmet (ve her arzuya) vuslat vardır."^[195]

"Her iki Cennette de çeşit çeşit meyveler, hurma ve nar ağaçları vardır."^[196]

[193] *İnsân suresi*, 12-22.

[194] *Mutaaffifin suresi*, 22-28.

[195] *Nebe suresi*, 31.

[196] *Rahmân suresi*, 68.

“O gün birtakım yüzler ıslı ıslı parlayacak ve Rablerine bakacaklardır.”^[197]

“Orada onlar için diledikleri her şey hazırlanmıştır. Katımızda bundan fazlası da (Allah’ı görmek) vardır.”^[198]

“(Cennet ehli) şöyle derler: Hamd, bizden hüznü giden Allah’a mahsustur. Şüphesiz Rabbimiz çok bağışlayandır, şükürün karşılığını verendir. O, lütfuyla bizi kalınacak yurda yerleştirendir. Bize orada bir yorgunluk dokunmaz. Bize orada usanç da gelmez.”^[199]

“(Cennet ehli) şöyle derler: Hamd, bize olan vaadini gerçekleştiren ve bizi Cennetten dilediğimiz yere konmak üzere bu yurda varis kılan Allah’a mahsustur. Salih amel işleyenlerin mükâfatı ne güzelmiş!”^[200]

“(Cennet ehlinin) oradaki duaları, ‘Seni eksikliklerden uzak tutarız Allah’ım,’ aralarındaki esenlik dilekleri, ‘selâm,’ dualarının sonu ise ‘Hamd, âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur’ sözleridir.”^[201]

✽ Cennetin mahiyeti ve müminlere sunulacak ikramların genişliği, Kur’ân-ı Kerim’in yanı sıra Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in hadislerinde de en ince ayrıntılarına kadar tasvir edilmiştir. Bu rivayetler, aklın tasavvur etmekte zorlandığı ebedî güzellikleri bizlere müjdeleyerek ruhları sükûnete erdirmekte ve müminin ufkunu genişletmektedir.

✽ Bu hususta Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, manası Allah’a, lafzı kendisine ait olan bir hadis-i kudsîde Rabbimi-

[197] *Kıyâmet suresi*, 22-23.

[198] *Kâf suresi*, 35.

[199] *Fâtir suresi*, 34-35.

[200] *Zümer suresi*, 74.

[201] *Yûnus suresi*, 10.

zin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: “Allah *tebâreke ve teâlâ* şöyle buyurdu: ‘Ben salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insan kalbinin hayal bile edemediği nimetler hazırladım.’”

Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* dedi ki: “Dilerseniz şu ayeti okuyun: ‘**Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için ne mutluklar saklandığını hiç kimse bilemez.**’”^{[202]-[203]}

☪ Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Rabbinden rivayet ettiği bir diğer hadis-i kudsîde şöyle buyurmuştur: “Yüce Allah Cennet ehline, ‘Ey Cennet ehli!’ diye seslenecek. Onlar, ‘Buyur ey Rabbimiz! Emret, emrine amadeyiz; hayır ve saadet Senin elindedir!’ diyecekler. Allah Teâlâ, ‘Razı oldunuz mu?’ buyuracak. Onlar, ‘Ey Rabbimiz! Nasıl razı olmayalım ki? Sen bize, yarattıklarından hiçbirine vermediğin nimetleri bahşettin’ diyecekler. Bunun üzerine Allah, ‘Size bundan daha üstün olanını vereyim mi?’ buyuracak. Onlar, ‘Ey Rabbimiz! Bundan daha üstünü ne olabilir?!’ diye sorduklarında Allah Teâlâ şöyle buyuracaktır: ‘Sizin üzerinize rızamı ebedî kılıyorum; artık bundan sonra size hiçbir zaman gazap etmeyeceğim.’”^[204]

☪ Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, müminlerin Cennet’teki en büyük mükâfata erişecekleri o ânı bir başka hadis-i şerifte şöyle müjdelemiştir:

“Cennet ehli Cennet’e girdiği vakit Yüce Allah şöyle buyuracaktır: ‘Size daha fazlasını vermeme ister misiniz?’ Onlar, ‘Ey Rabbimiz! Sen bizim yüzümüzü ak etmedin mi? Bizi ateşten kurtarıp Cennet’e koymadın mı? (Daha ne isteyelim?)’ diyecekler. Bunun üzerine Allah hicabı (perdeyi)

[202] *Secde suresi*, 17.

[203] *Sahîh-i Buhârî*, 3244; *Sahîh-i Müslim*, 2824.

[204] *Sahîh-i Buhârî*, 6549; *Sahîh-i Müslim*, 2829.

kaldıracaktır.^[205] Artık onlara, Aziz ve Celil olan Rablerine bakmaktan daha sevimli hiçbir şey verilmemiş olacaktır.”^[206]

✿ Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*, Cennet'teki ikamet-gâhların ihtişamını bir diğer hadis-i şerifte şöyle tasvir etmiştir: “Cennette, tek bir inciden yapılmış, içi boş, yüksekliği (veya eni) altmış mil olan çadırlar vardır. O çadırların her köşesinde, birbirlerini görmeyen eşler bulunur ve müminler onları birer birer ziyaret ederler.”^[207]

✿ Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Cennet ehline bahşedilecek fizikî ve ruhî güzellikleri şu hadis-i şerifiyle müjdelemiştir:

“Cennete girecek ilk zümrenin simaları, dolunay gecesindeki ay gibi parlak olacaktır. Onlar orada ne tükürürler ne burun temizlerler ne de küçük veya büyük abdest bozarlar. Kapları ve kadehleri altından, tarakları ise altın ve gümüş-tendir. Buhurdanlıklarında^[208] (ûd) öd^[209] ağacı yakılır. Terleri misk gibi kokar. Onlardan her birinin iki eşi vardır; bu eşler o

[205] Bu eşsiz lütuf yalnızca müminlere aittir; kâfirler ise Rablerini görmekten mahrum bırakılacaklardır. Bu hususta Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulur: “**Hayır! Şüphesiz onlar, o gün Rablerini görmekten mahrum kalacaklardır. Sonra onlar mutlaka Cehenneme gireceklerdir. Sonra da onlara, ‘İşte bu, yalanlayıp durduğunuz şeydir!’ denilecektir.**” (*Mutaffifîn suresi*, 15-17).

[206] *Sahîh-i Buhârî*, 4879; *Sahîh-i Müslim*, 2838.

[207] *Sahîh-i Müslim*, 181.

[208] *Buhur ve Buhurdan*: Buhur; yakıldığında güzel koku yayan reçine, ağaç kabuğu ve benzeri maddelerin genel adıdır. Buhurdan ise, içerisinde buhur yakılan küçük kaba (tütsülüğe) denir.

[209] *Ûd* (Öd Ağacı): Anavatanı Hindistan kabul edilen ve yakıldığında çok hoş bir koku yayan değerli bir ağaçtır. Elbette Cennet'teki öd ağacı, dünyada bildiğimizden mahiyet ve güzellik bakımından çok daha üstün ve farklı olacaktır.

kadar zarif ve güzeldirler ki güzelliklerinden dolayı bacak kemiklerinin iliği etlerinin dışından görünür. Aralarında ne bir ihtilaf ne de kin ve nefret vardır; kalpleri tek bir kalp gibidir. Onlar, sabah akşam Allah'ı tesbih ve tenzih ederler.”^[210]

✽ “Cennete girecek ilk zümrenin simaları, dolunay gecesindeki ay gibi parlak olacaktır. Onların hemen ardınca girecek olanlar ise, gökteki ışığı en şiddetli yıldız gibidir. Kalpleri tek bir adamın kalbi gibidir; aralarında ne bir ihtilaf ne de birbirlerine karşı bir nefret vardır. Onlardan her birinin iki eşi vardır ki güzelliklerinden dolayı her birinin bacak kemiğinin iliği, etinin dışından görünür. Sabah akşam Allah'ı tesbih ederler. Orada ne hastalanırlar ne burun temizlerler ne de tükürürler. Kapları altın ve gümüştür, tarakları altındandır. Buhurdanlıklarının yakıtı (hoş koku yayan) el-alüvvedir. (Ravi Ebû'l-Yemân bunun “(ûd) öd ağacı” olduğunu belirtmiştir). Terleri ise misk gibi kokar.”^[211]

✽ Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Cennet'in sonsuz kıymetini ve dünya hayatıyla kıyaslanamayacak büyüklüğünü bir hadis-i şerifinde şöyle ifade etmiştir: “Cennetteki bir kamçı kadar yer, dünyadan ve dünyadaki her şeyden daha hayırlıdır.”^[212]

✽ Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Miraç yolculuğunda bizzat şahit olduğu Cennet manzaralarını, oranın emsalsiz güzelliğini ve müminleri bekleyen ebedî nimetleri hadis-i şeriflerinde şöyle haber vermiştir: “Miraç gecesinde İbrahim Peygamber ile karşılaştım. Bana şöyle dedi: ‘Ey Muhammed! Ümmetine benden selam söyle ve onlara haber ver ki; Cenne-

[210] *Sahîh-i Buhârî*, 3245; *Sahîh-i Müslim*, 2834.

[211] *Sahîh-i Buhârî*, 3246.

[212] *Sahîh-i Buhârî*, 3250.

tin toprağı çok hoş, suyu ise gayet tatlıdır. Zemini dümdüz ve boştur; oranın fidanları ise ‘Sübhânallah, Elhamdülillah, Lâ ilâhe illallah ve Allahu ekber’ zikirleridir.”^[213]

✿ “Miraç yolculuğunda Sidretü’l-Müntehânın kökünden çıkan dört nehir gördüm. Bu nehirlerin ikisi zahirî (açıktan), ikisi ise batınî (gizli) akıyordu. ‘Ey Cebrail! Bu nehirler nedir?’ diye sordum. Cebrail aleyhisselam şöyle dedi: ‘Batınî olanlar Cennet nehirleridir;’^[214] zahirî olanlar ise Nil ve Fırat nehirleridir.”^[215]

✿ “Miraç’ta iken, her iki kıyısında içi boş incilerden yapılmış kubbeler dizili olan, göz kamaştırıcı bir nehrin yanına vardım. ‘Ey Cebrail! Bu nehir nedir?’ diye sorduğumda o, ‘Bu, Kevser’dir!’^[216] dedi.”^[217]

✿ Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Cennet’in muazzam genişliğini ve oradaki ağaçların emsalsiz ihtişamını hadis-i şeriflerinde şöyle haber vermiştir: “Cennette öyle bir ağaç vardır ki, binekli bir kimse onun gölgesinde yüz yıl yol alsa yine de onu bitiremez.”^[218]

“Tübâ, Cennette yetişen bir ağaçtır. Gölgesi yüz yıllık yol mesafesi kadar uzanır. Cennet ehlinin elbiseleri de bu ağacın tomurcuklarından (kozalaklarından) çıkar.”^[219]

[213] *Sünen-i Tirmizî*, 3462; *Silsiletü’l-Ehâdîsî’s-Sahîha*, 105.

[214] “Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nil; bunların hepsi Cennet nehirlerindedir.” (*Sahîh-i Müslim*, 2839).

[215] *Sahîh-i Buhârî*, 3887; *Sahîh-i Müslim*, 164.

[216] “**Şüphesiz Biz sana Kevser’i** (bitip tükenmez nimetleri) **verdik.**” (Kevser suresi, 1).

[217] *Sahîh-i Buhârî*, 4964.

[218] *Sahîh-i Buhârî*, 3252.

[219] *Müsned-i İmam Ahmed*, 11673; *Sahîhu’l-Câmî*, 3918.

✽ Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Cennet ehlinin oradaki fiziksel özelliklerini, yaşlarını ve boylarını bir hadis-i şerifinde şöyle haber vermiştir:

“Cennet ehli; vücutları tüysüz, gözleri sürmeli, otuz üç yaşlarında ve babaları Adem’in suretinde (boyunda) olarak Cennet’e gireceklerdir. Boyları (yükseklikleri) ise altmış arşındır.”^[220]

✽ Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Cennet ehlerinden bazılarının sahip olacağı yüksek dereceleri ve bu derecelere ulaşanların diğerleri tarafından nasıl hayranlıkla seyredileceğini şu hadis-i şerifiyle müjdelemiştir:

“Cennet ehli, (derece bakımından) kendilerinden üstün olanların köşklerini, aralarındaki fazilet farkından dolayı, tıpkı ufukta doğu veya batı istikametine süzülüp giden parlak bir yıldızı seyrettiğiniz gibi (aşağıdan yukarıya) seyredeceklerdir.” Sahabe *radiyallahu anhüm*, “Ey Allah’ın Rasûlü! Bu makamlar Peygamberlere ait yerler olmalı, onlardan başkası oraya ulaşamaz değil mi?” dediler. Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: “Hayır, canım elinde olan Allah’a andolsun ki o yüksek makamlar, Allah’a iman eden ve nebileri tasdik eden (sıradan mümin) kimseler içindir.”^[221]

✽ Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*, Cennetin muazzam tabakalarını ve en yüksek makamı olan Firdevs’in ihtişamını bir hadis-i şerifinde şöyle haber vermiştir:

“Cennette yüz derece (mertebe) vardır. Her iki derece arasındaki mesafe, yerle gök arasındaki mesafe kadardır. Firdevs ise Cennetin en yüksek mertebesidir. Cennetin dört

[220] *Sünen-i Tirmizî*, 2545; *Sahihu ’l-Câmî*, 8072.

[221] *Sahih-i Buhârî*, 3256; *Sahih-i Müslim*, 2831.

nehri oradan kaynar, onun üzerinde ise Rahman'ın Arş'ı bulunur. Öyleyse Allah'tan (Cenneti) istediğiniz zaman Firdevs'i isteyin!"^[222]

✽ Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Cennet hayatının ebedî olduğunu ve oradaki daimî dinçliği bir hadis-i şerifinde şöyle ifade etmiştir: “Uyku, ölümün kardeşidir; Cennet ehli ise uyumazlar.”^[223]

✽ Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, müminlerin Cennete girdiklerinde kendilerine sunulacak olan o ilk ikramı bir hadis-i şerifinde şöyle haber vermiştir:

“Cennet ehlinin (Cennete girdiklerinde) yiyecekleri ilk yemek, balığın (balinanın) karaciğerinin en lezzetli olan fazlalık (en seçkin) kısmıdır.”^[224]

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Cennet ehli için hazırlanacak olan muazzam ziyafetin devamını bir hadis-i şerifinde şöyle haber vermiştir:

“Cennet ehlinin (ilk ikram olan) balık ciğerinin ardından, onlar için Cennetin dört bir yanında otlayan Cennet öküzü kesilecektir.”^[225]

✽ Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*, Cennet ehlinin her geçen gün artan güzelliğini ve oradaki eşsiz cuma buluşmalarını bir hadis-i şerifinde şöyle haber vermiştir:

“Cennet ehlinin toplandığı bir çarşı (meydan) vardır. Onlar her cuma oraya gelirler. Derken kuzey tarafından bir rüzgâr eser; bu rüzgâr onların yüzlerine ve elbiselerine (Cennet

[222] *Sünen-i Tirmizî*, 2531; *Silsiletü'l-Ehâdîsi's-Sahîha*, 922.

[223] *Şuabü'l-Îmân*, 4745; *Silsiletü'l-Ehâdîsi's-Sahîha*, 1087.

[224] *Sahîh-i Buhârî*, 3329; *Sahîh-i Müslim*, 315.

[225] *Sahîh-i Müslim*, 315.

kokuları) serper de güzelliklerini ve cemallerini bir kat daha artırır. Onlar, güzellikleri artmış bir halde ailelerinin yanına döndüklerinde eşleri onlara, ‘Vallahi, bizden ayrıldıktan sonra güzelliğinize güzellik katılmış!’ derler. Onlar da eşlerine, ‘Vallahi, siz de bizden sonra daha da güzelleşmişsiniz!’ diye karşılık verirler.”^[226]

✽ Kur’ân-ı Kerim’de yer alan ve inkârcılar ile günahkarların ahiretteki durumlarını, maruz kalacakları cezaları ve oradaki dehşetli sahneleri haber veren ayet-i kerimelerden bazıları şunlardır:

“İş bitirilince şeytan da diyecek ki: Şüphesiz Allah size gerçekte olanı söz verdi. Ben de size söz verdim ama size yalancı çıktım. Zaten benim sizin üzerinizde hiçbir hükmüm yoktu. Sizi sadece çağırdım, siz de benim çağırma hemen cevap verdiniz. Öyleyse beni kınamayın, kendinizi kınayın. Ne ben sizi kurtarabilirim ne de siz beni kurtarabilirsiniz. Şüphesiz ben, daha önce beni Allah’a ortak koşmanızı da reddetmiştim. Şüphesiz, zalimler için elem dolu bir azap vardır.”^[227]

“Şüphesiz suçlular cehennem azabında devamlı kalacaklardır. Azapları hafifletilmeyecektir. Onlar azap içinde (kurtuluştan) ümit kesip susacaklar! Biz onlara zulmetmedik. Fakat onlar, kendileri zâlim idiler. (Görevli meleğe şöyle seslenirler:) ‘Ey Mâlik! Rabbin bizim işimizi bitirsin.’ O da, ‘Siz hep böyle kalacaksınız’ der. Andolsun, size hakkı getirdik. Fakat çoğunuz haktan hoşlanmayanlarsınız.”^[228]

[226] *Sahîh-i Müslim*, 2833.

[227] *İbrahim suresi*, 22.

[228] *Zuhruf suresi*, 74-78.

“Ayetlerimizi yalanlayanlar ve onlara karşı kibirlenenler, işte onlar Cehennemliklerdir. Onlar orada ebedî kalacaklardır.”^[229]

“Şüphesiz küfre girip kâfir olarak ölenler var ya; Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onların üzerindedir! Onlar ebedî olarak lânet içinde kalırlar. Artık kendilerinden ne azap hafifletilir ne de yüzlerine bakılır.”^[230]

“Ateşten çıkmak isterler ama ondan çıkabilecek değildir. Onlara sürekli bir azap vardır.”^[231]

“Cennetlikler, Cehennemliklere, ‘Rabbimizin bize va'dettiğinin gerçek olduğunu gördük; siz de Rabbinizin size va'dettiğinin gerçek olduğunu gördünüz mü?’ diye seslenirler. Onlar da ‘Evet’ derler. Bunun üzerine aralarından bir seslenici şöyle seslenir: ‘Allah'ın lâneti zalimlerin üzerine olsun!’”^[232]

“Cehennemlikler, Cennetliklere, ‘Bizim üzerimize biraz su dökün veya Allah'ın size verdiği rızıktan bize de verin’ diye seslenirler. Onlar da şöyle derler: ‘Allah bunları kâfirlere haram kılmıştır. Onlar ki dinlerini bir eğlence ve oyun edinmişlerdi; dünya hayatı da onları aldatmıştı.’ İşte onlar bugüne kavuşacaklarını unuttukları ve ayetlerimizi ısrarla inkâr ettikleri gibi, Biz de bugün onları unutturuz.”^[233]

“(Günahkârlara sorulur:) ‘Sizi bu yakıcı ateşe (Sekar'a) ne soktu?’ Onlar şöyle derler: ‘Biz namaz kılanlardan de-

[229] A'râf suresi, 36.

[230] Bakara suresi, 160-161.

[231] Mâide suresi, 37.

[232] A'râf suresi, 44.

[233] A'râf suresi, 50-51.

ğildik. Yoksulu doyurmazdık. Batıla dalanlarla birlikte biz de daldardık. Ceza gününü yalanlardık.”^[234]

“...Altın ve gümüşü biriktirip de onları Allah yolunda harcamayanları acı bir azapla müjdele! O gün bu biriktirdikleri, Cehennem ateşinde kızdırılacak da bunlarla alınları, yanları ve sırtları dağlanacak ve ‘İşte bu, kendiniz için biriktirip sakladığınız şeylerdir. Haydi tadın bakalım biriktirip sakladıklarınızı!’ denilecek.”^[235]

“Şüphesiz Cehennem, onların hepsinin buluşacağı yerdir. Onun yedi kapısı vardır ve her kapıya onlardan (o tabakanın ehli olacak azgınlardan) bir grup ayrılmıştır.”^[236]

“Hakkında hiçbir delil indirmedığı şeyi Allah’a ortak koştuklarından dolayı kâfirlerin kalplerine korku salacağız. Onların varacağı yer ateştir. Zalimlerin barınağı ne kötüdür!”^[237]

“Rabbine andolsun ki Biz onları şeytanlarla birlikte mutlaka toplayacağız, sonra da onları diz çökmüş halde Cehennemin çevresinde hazır bulunduracağız. Sonra her topluluktan, Rahmân’a karşı en çok isyan edeni mutlaka çekip çıkaracağız. Orada yanmaya en çok lâyık olanları Biz elbette çok iyi biliriz.”^[238]

“Artık onlar ve o azgınlara ile İblis’in askerleri hepsi birden tepetaklak oraya atılırlar.”^[239]

[234] Müddessir suresi, 42-46.

[235] Tevbe suresi, 34-35.

[236] Hicr suresi, 43-44.

[237] Âl-i İmrân suresi, 151.

[238] Meryem suresi, 68-70.

[239] Şuarâ suresi, 94-95.

“...Rabbinin, ‘Andolsun ki Cehennemini hem cinlerden, hem insanlardan (suçlularla) dolduracağım’ sözü kesinleşti.”^[240]

“Allah şöyle buyuracak: Sizden önce gelip geçmiş cin ve insan toplulukları ile birlikte ateşe girin!”^[241]

“...(Nimetler içinde bulunanların hâli,) ateşte temelli kalacak olan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu?”^[242]

“Orada ne bir serinlik tadacaklar ne de (serinletici) bir içecek. Ancak uygun bir ceza olarak kaynar su ve irin içecekler.”^[243]

“Şüphesiz zakkum ağacı, günahkârın yemeğidir. O, karınlarda erimiş maden gibi, kaynar suyun kaynaması gibi kaynar. (Allah, görevli meleklerle şöyle emreder:) ‘Onu tutun da Cehennemini ortasına sürükleyin! Sonra azap olarak başına kaynar su dökün! (Deyin ki:) ‘Tat bakalım! Hani sen güçlüydün, şerefliydin!’”^[244]

“Ziyafet olarak bu mu daha hayırlıdır, yoksa zakkum ağacı mı? Şüphesiz Biz onu zalimler için bir imtihan kıldık. O, Cehennemini dibinde biten bir ağaçtır. Meyveleri, şeytanların başları gibidir. Cehennemlikler ondan yiyecekler ve onunla karınlıklarını dolduracaklardır. Sonra onlar için bunun üstüne kaynar sudan karışık bir içecek vardır. Sonra onların dönüşleri mutlaka Cehennemidir.”^[245]

[240] *Hûd suresi*, 119.

[241] *A'râf suresi*, 38.

[242] *Muhammed suresi*, 15.

[243] *Nebe suresi*, 24-25.

[244] *Duhân suresi*, 43-49.

[245] *Sâffât suresi*, 62-68.

“Sonra siz ey haktan sapan yalanlayıcılar! Mutlaka (Cehennemde) bir ağaçtan; zakkumdan yiyeceksiniz. Karınlarımızı ondan dolduracaksınız. Üstüne de o kaynar sudan içeceksiniz. Kanmak bilmez susamış develerin suya saldırışı gibi içeceksiniz. İşte ceza gününde onlara sunulacak ziyafet budur.”^[246]

“Çünkü Bizim yanımızda (kâfirler için) kelepçeler vardır, Cehennem vardır, boğazdan zor geçen yiyecekler vardır ve elem dolu bir azap vardır.”^[247]

“Hüsranın ardından da Cehennem vardır. Orada kendisine irinli su içirilecektir. Onu yudumlamaya çalışacak fakat boğazından geçiremeyecektir. Ona her yönden ölüm gelecek fakat ölmeyecek, arkasından da şiddetli bir azap gelecektir.”^[248]

“Onlara, acı ve kötü kokulu bir dikenli bitkiden başka yiyecek yoktur; o ne besler ne de açlıktan kurtarır.”^[249]

“İşte iki hasım taraf ki, Rableri hakkında tartışmaya girmişlerdir. Bunlardan inkâr edenler için ateşten giysiler biçilmiştir. Başlarının üstünden de kaynar su dökülür. Onunla, karınlarının içindekiler ve derileri eritilir. Onlar için bir de demirden topuzlar vardır. Her ne zaman Cehennemden, o ızdıraptan çıkmak isteseler, oraya geri döndürülürler ve onlara, ‘Tadın bakalım bu yakıcı azabı!’ denilir.”^[250]

[246] *Vâkıa suresi*, 51-56.

[247] *Müzzemmil suresi*, 12-13.

[248] *İbrahim suresi*, 16-17.

[249] *Ğaşiye suresi*, 6-7.

[250] *Hac suresi*, 19-22.

“O gün, suçluları zincirlere vurulmuş olarak görürsün. Gömleklere katrandandır. Yüzlerini de ateş büriyecektir.”^[251]

“Şüphesiz âyetlerimizi inkâr edenleri Biz ateşe atacacağız. Derileri yanıp döküldükçe, azabı tatmaları için, onların derilerini yenileyeceğiz. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”^[252]

“Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. Hiçbir dost, hiçbir yardımcı bulamayacaklardır. Yüzlerinin ateşte bir yandan bir yana döndürüleceği gün, ‘Keşke Allah’a ve Rasûl’e itaat edeydik’ diyeceklerdir.”^[253]

“Şüphesiz ki münafıklar, Cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar. Onlara hiçbir yardımcı da bulamazsın.”^[254]

“Defterleri soldan verilenler; ne yazık o solculara! Onlar, iliklere işleyen bir ateş ve kaynar bir su içindedirler. Ne serin ne de yararlı olan zifirî bir gölge içinde!”^[255]

“(İnkârcılara o gün şöyle denilir:) Yalanlamakta olduğunuz şeye (Cehennem azabına) gidin. Üç kola ayrılmış gölgeye gidin ki o ne gölgelendirir ne de alevden korur. Şüphesiz Cehennem, her biri saray büyüklüğünde kıvılcımlar saçar. Bunlar sanki birer kızıl devedir.”^[256]

“...Onları (kâfirleri) kıyamet günü körler, dilsizler ve sağırlar olarak yüzüstü haşredeceğiz. Varacakları yer Ce-

[251] İbrahim suresi, 49-50.

[252] Nisâ suresi, 56.

[253] Ahzâb suresi, 65-66.

[254] Nisâ suresi, 145.

[255] Vâkıa suresi, 41-44.

[256] Mürselât suresi, 29-33.

hennemdir. Cehennemden ateşi dindikçe, onlara çılgın ateşi artırırız."^[257]

"Kim bir mümini kasten öldürürse, cezası, içinde ebedi kalacağı Cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lânet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır."^[258]

"Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin. Ancak karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle olursa başka. Kendinizi helâk etmeyin. Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir. Kim haddi aşarak ve zulmederek bunu yaparsa, onu Cehennem ateşine atacağız. Bu, Allah'a pek kolaydır."^[259]

"Bu ateş onları uzak bir mesafeden görünce onun müthiş kaynamasını ve uğultusunu işitirler."^[260]

"Onlar, ahireti verip dünya hayatını satın alan kimse-lerdir. Artık bunlardan azap hiç hafifletilmez. Onlara yar-dım da edilmez."^[261]

* Kur'ân-ı Kerim'in dehşet verici uyarılarının yanı sıra, Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* de Cehennemden mahiyeti- ni, oradaki azabın şiddetini ve oraya sürükleyen amelleri hadis-i şeriflerinde detaylıca tasvir etmiştir. Bu rivayetler, mümini, nefsinu muhasebe etmeye ve ilahî azaptan sakınma- ya davet eden sarsıcı hakikatler barındırmaktadır:

Cennet ve Cehennemden Münazarası

"Cennet ile Cehennemden münakaşa ettiler. Cehennem, 'Ben mütekebbirler (büyüklik taslayanlar) ve zorbalara için seçildim'

[257] *İsrâ suresi*, 97.

[258] *Nisâ suresi*, 93.

[259] *Nisâ suresi*, 29-30.

[260] *Furkân suresi*, 12.

[261] *Bakara suresi*, 86.

dedi. Cennet ise, ‘İnsanların güçsüzleri, fakirleri ve hor görül-
lenleri bana giriyor’ dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ, Cennete,
‘Sen Benim rahmetimsin, seninle dilediğim kuluma merhamet
ederim’ buyurdu. Cehenneme de ‘Sen Benim azabımsın, seninle
dilediğim kuluma azap ederim. Her ikinizin de dolması Bana
aittir’ buyurdu. Cehennem, Allah Teâlâ ayağını (kudretini)
onun üzerine koyuncaya kadar doymaz (doydum demez).
O zaman Cehennem, ‘Yeter, yeter!’ der; işte o zaman dolar ve
parçaları birbirine sokulur. Allah, mahlukatından hiçbirine zul-
metmez. Cennete gelince; Allah onun için (boş kalan yerlere)
yeni mahluklar yaratır da onlar orayı doldururlar.’^[262]

En Hafif Azap ve Fiziksel Tasvirler

“Kıyamet günü Cehennem ehli arasında azabı en hafif
olan kişi, ayağının altına iki ateş koru konulup da bunların
sıcaklığından beyni tencere gibi kaynayan kimsedir.”^[263]

“Cehenneme düşen her bir kafirin iki omuzu arasındaki
mesafe, iyi bir atlı binicinin atını dörtnala sürerek üç günde
katettiği mesafe kadar olacaktır.”^[264]

“Kâfirin azı dişi (veya köpek dişi) Uhud dağı kadardır;
derisinin kalınlığı ise üç günlük yol mesafesidir.”^[265]

Cehennem Ehlinin Feryadı ve Ateşin Şiddeti

“Cehennem ehli o kadar ağlar ki eğer o gözyaşlarında ge-
miler yüzdürülse yüzerdi. Onlar gözyaşları tükendikten sonra
kan ağlarlar.”^[266]

[262] *Sahîh-i Buhârî*, 4850; *Sahîh-i Müslim*, 2846.

[263] *Sahîh-i Buhârî*, 6562; *Sahîh-i Müslim*, 213. Bu, Müslim’in laf-
zıdır.

[264] *Sahîh-i Buhârî*, 6551; *Sahîh-i Müslim*, 2852.

[265] *Sahîh-i Müslim*, 2851.

[266] Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/245; *Silsiletü'l-Ehâdîs-i-Sahîha*, 1679.

“Sizin yaktığınız bu ateş, Cehennem ateşinin yetmiş cüzünden (parçasından) sadece biridir.” Sahabe radiyallahu anhüm, “Ey Allah'ın Rasûlü! Vallahi bu ateş bile (ceza için) yeterliydi” dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, “Cehennem ateşi, dünyaya ateşinden altmış dokuz kat daha fazla hararetle kılınmıştır ve her bir katın harareti de dünya ateşi kadardır” buyurdu.^[267]

Cehennemin Nefes Alması

“Hava çok ısındığında namazı serinleyinceye kadar geciktirin (ebrâd yapın).^[268] Çünkü sıcaklığın şiddeti, Cehennemin nefes almasındandır.”^[269]

“Cehennem, Rabbine şikâyet ederek, ‘Ey Rabbim! Bir kısım diğer kısmımı yedi’ dedi. Bunun üzerine Allah onun iki nefes almasına izin verdi: Bir nefes kışın, bir nefes de yazın. İşte gördüğünüz en şiddetli sıcak ve en şiddetli soğuk (zemherir) bundandır.”^[270]

Cehenneme Sürükleyen Bazı Günahlar

“Kıyamet gününde kibirliler, insan suretinde fakat karınca gibi küçücük olarak haşredilirler. Zillet onları her taraftan kuşatır. Cehennemde ‘Bûles’ denilen bir zindana sürülürler. Üzerlerini ateşlerin ateşi kaplar ve onlara Cehennem ehlinin akıntısından, yani ‘tînetü’l-habâl’den (irin ve benzeri pisliklerden) içirilir.”^[271]

[267] *Sahîh-i Buhârî*, 3263; *Sahîh-i Müslim*, 2843.

[268] Hava çok sıcak olduğunda öğle namazını son vaktine kadar geciktirmek müstehaptır. Ancak belirtmek gerekir ki bu hüküm, yalnızca o vakitte sıcağa maruz kalacak kimseler için geçerlidir.

[269] *Sahîh-i Buhârî*, 536; *Sahîh-i Müslim*, 615.

[270] *Sahîh-i Buhârî*, 537; *Sahîh-i Müslim*, 617.

[271] *Buhârî*, *el-Edebü'l-Müfred*, 557; *Sünen-i Tirmizî*, 2623; *Müsned-i İmam Ahmed*, 2/189.

“Ey kadınlar topluluğu! Sadaka verin, istiğfarı çoğaltın! Çünkü ben Cehennem ehlinin çoğunluğunun sizlerden oluştuğunu gördüm.” Bir kadın, “Neden ey Allah’ın Rasûlü?” diye sordu. Buyurdu ki: “Çünkü siz çokça lânet eder ve eşlerinizin iyiliklerine karşı nankörlük edersiniz.”^[272]

“Cehennem bana gösterildi. Bugün gördüğüm manzardan daha dehşetlisini hiç görmedim. Orada Cehennem ehlinin çoğunluğunun kadınlar olduğunu gördüm.” Sahabe radiyallahu anhüm sordular: “Neden ey Allah’ın Rasûlü?” Buyurdu ki: “Nankörlükleri sebebiyle.” Tekrar sordular: “Allah’a karşı mı nankörlük ediyorlar?” Buyurdu ki: “Eşlerine karşı nankörlük ederler ve yapılan iyiliği inkâr ederler. Sen onlardan birine bir yıl boyunca iyilik etsen, sonra senden, hoşuna gitmeyen bir şey görse, ‘Senden hiç hayır görmedim’ der.”^[273]

Geleceğe Dair Uyarılar ve Fitneler

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* buyurdu ki:

❁ “Cehennem ehlinin iki sınıfı vardır ki ben henüz onları görmedim: Yanlarında sığır kuyrukları gibi kamçılar bulunan ve onlarla insanları döven bir topluluk; bir de giyinik oldukları halde çıplak sayılan, (yürürken) salınan ve meyleden, başları eğik deve hörgüçleri gibi (yukarıya toplanmış) kadınlar. Bunlar Cennete giremezler ve onun kokusunu bile alamazlar. Hâlbuki onun kokusu şu kadar ve şu kadar mesafeden bile hissedilir.”^[274]

❁ “Kıyamet günü Allah, Cehennemde en hafif azabı gören kimseye, ‘Eğer dünya üzerindeki her şey senin olsaydı, bu

[272] *Sahîh-i Buhârî*, 304; *Sahîh-i Müslim*, 79.

[273] *Sahîh-i Buhârî*, 1052; *Sahîh-i Müslim*, 907.

[274] *Sahîh-i Müslim*, 2128.

azaptan kurtulmak için onu feda eder miydin?’ diye sorar. O kişi, ‘Evet’ der. Bunun üzerine Allah şöyle buyurur: ‘Sen henüz Âdem’in sulbünde (belinde) iken, Ben senden, bundan çok daha kolayını; Bana hiçbir şeyi ortak koşmamamı istemiştin. Sen ise şirki (Bana ortak koşmayı) tercih ettin.’^[275]

✽ Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* “Benim ümmetim yetmiş üç fırkaya bölünecektir; biri hariç bunların tamamı Cehennemdedir.” buyurdu. Sahabe *radiyallahu anhüm*, “Ey Allah’ın Rasûlü! O kurtuluşa erenler (firka-i nâciye) kimlerdir?” diye sorduklarında, “Onlar, benim ve ashabımın yolu üzere olanlardır.” buyurdu.^[276]

✽ Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* “Ümmetim yetmiş üç fırkaya bölünecektir; biri hariç hepsi Cehennemliktir.” buyurdu. “Kurtulacak olan o tek grup kimdir?” diye sorulunca Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, “Onlar, cemaattir (Müslümanların ana gövdesi ve birliğidir).” buyurdu.^[277]

✽ “Kim benim adıma bilerek yalan uydurursa, Cehennemdeki yerini hazırlasın.”^[278]

✽ Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* “Helak edici yedi şeyden kaçın!” buyurdu. Dediler ki: “Ey Allah’ın Rasûlü, onlar nedir?” Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: “Allah’a ortak koşmak, sihir yapmak, haklı bir sebep olmaksızın Allah’ın haram kıldığı cana kıymak, yetim malı yemek,^[279] faiz

[275] *Sahîh-i Buhârî*, 3334; *Sahîh-i Müslim*, 2805.

[276] *Sünen-i Tirmizî*, 2641; *Sahîhu'l-Câmî*, 5343.

[277] *Sünen-i Ebû Davud*, 2/503, 504; *Müsned-i İmam Ahmed*, 4/102; *Silsiletü'l-Ehâdîsi's-Sahîha*, 204.

[278] *Sahîh-i Buhârî*, 110; *Sahîh-i Müslim*, 4.

[279] “Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, ancak karımlarına ateş doldurmuş olurlar. Onlar yakında çılgın bir ateşe (Cehenneme) gireceklerdir.” (Nisâ suresi, 10).

yemek,^[280] savaştan kaçmak ve iffetli, hiçbir şeyden haberi olmayan mümin kadınlara zina iftirası atmak.”^[281]

Yukarıda zikredilen ayet-i kerimeler ve hadis-i şerifler, İslam’ın ahiret tasavvurunda merkezî yer tutan Cennet ve Cehennem durumuna dair temel kesitler sunmaktadır. Bu naslar, müminin dünya hayatındaki amellerine yönelik müjde ve uyarı niteliği taşıyarak manevî bir otokontrol mekanizması oluşturmayı amaçlar.

İslam ilim geleneğinde, özellikle de tefsir ve hadis külliyatında bu alanlar hakkında çok daha geniş ve derinlemesine bilgiler mevcuttur. Ahiret yurdunun ebedî oluşu, insan idrakinin ötesinde bir derinliğe sahiptir ki kutsal metinlerdeki ifadeler bu hakikatleri beşerî zihne yakınlaştıran birer temsil niteliğindedir.

Nitekim Cennet ve Cehennem bu genel özellikleri anlatıldıktan sonra, bu sürecin nihayetini gösteren “Cennete en son girecek müminin kıssası,” konunun daha iyi kavranması açısından büyük önem arz etmektedir.

[280] *“Faiz yiyenler, (kâbirlerinden,) ancak şeytanın çarptığı kimse-
nin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, ‘Alışveriş de faiz gibidir’
demeleri yüzündendir. Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram
kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir öğüt gelir de (faize)
son verirse, geçmişte olan kendisinin ve işi Allah’a kalmıştır.
Kim de tekrar faize dönerse, işte onlar Cehennemliktirler. Ora-
da ebedî kalacaklardır.”* (Bakara suresi, 275).

[281] *Sahih-i Buhârî*, 2766; *Sahih-i Müslim*, 89.

M- CENNETE EN SON GİRECEK MÜMİNİN KISSASI

İlahî rahmetin genişliğini ve Allah Teâlâ'nın kullarına olan merhametinin nihayetsizliğini en çarpıcı şekilde ortaya koyan rivayetlerin başında, “Cennete en son girecek müminin kıssası” gelmektedir. Bu hadis-i şerifler, sadece bir kurtuluş hikâyesi değil, aynı zamanda ümit ve ilahî lütfun tecellisidir:

Sırat Köprüsü ve İlahî Rahmetin Genişliği

Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anı* şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: “...*Cehennem* iki yakası arasına *Sırat köprüsü* kurulur. Ümmetimle birlikte buradan (Sırat'tan) ilk geçen *Peygamber ben olacağım*. O gün *Peygamberlerden başka kimse konuşamaz; Peygamberlerin o günkü duası ise ancak, 'Allahümme sellim sellim'* (Allah'im, selamet ver, selamet ver!) olur. *Cehennemde 'sâdân'*^[282] dikenini gibi kancalar vardır. Siz *sâdân dikenini gördünüz mü?*” Sahabe *radıyallahu anhüm*, “Evet ey Allah'ın Rasûlü!” dediler. *Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem* buyurdu ki: “*İşte o kancalar sâdân dikenine benzer; ancak onlar insanları amellerine göre yakalayıp çekerler. Kimisi ameli yüzünden helak olur (veya hardal tanesi gibi ezilir/yığılır), kimisi de tırmıklandıktan sonra kurtulur.*”

Nihayet Allah tebâreke ve teâlâ, Cehennem ehlinden rahmet etmeyi dilediği kimseler hakkında hükmünü verdiğinde; me-

[282] Sa'dân: Develerin otladığı kırlarda biten, deve dikenini benzeri, meyvesi kancalı ve sert dikenlere sahip bir bitki türü olarak bilinir.

leklere, Allah'a ibadet edenleri (ateşten) çıkarmalarını emreder. Melekler onları secde izlerinden tanıyarak çıkarırlar. Zira Allah, secde izlerini yiyip bitirmeyi ateşe haram kılmıştır. Ateşten çıkarıldıklarında yanıp kömürleşmiş (kavrulmuş) haldedirler. Üzerlerine hayat suyu dökülür; sel sularının getirdiği toprakta biten tohumun hızla yeşermesi gibi yeniden canlanıp bitiverirler.

Sonra Allah tebâreke ve teâlâ kulları arasındaki hüküm vermeyi bitirir. Cennet ile Cehennem arasında, yüzü ateşe dönük bir adam kalır ki bu kişi Cennete girecek olan Cehennem ehlinin sonuncusudur. Der ki: 'Ey Rabbim! Yüzümü ateşten çevir; çünkü onun kokusu beni zehirledi, harareti beni yaktı.' Allah tebâreke ve teâlâ buyurur ki: 'Eğer bunu senin için yaparsam, benden başka bir şey daha ister misin?' Kul, 'Hayır, İzzetine yemin olsun ki istemem!' der ve Rabbine dilediği sözleri ve ahitleri verir. Allah da onun yüzünü ateşten (başka yöne) çevirir.

Sonra yüzü Cennete dönüp de onun güzelliğini görünce, Allah'ın dilediği bir süre susar, sonra der ki: 'Ey Rabbim! Beni Cennetin kapısına yaklaştır.' Allah tebâreke ve teâlâ, 'İstedğin şeyden başkasını istemeyeceğine dair sözler verip ahitleşmemiş miydin?' buyurur. Kul, 'Ey Rabbim! Mahlukatının en bedbahatı ben olmayayım' der. Allah, 'Peki, bunu sana verirsem başka bir şey ister misin?' buyurur. Kul, 'Hayır, İzzetine yemin olsun ki başka bir şey istemem!' der ve Rabbine dilediği sözleri ve ahitleri verir. Bunun üzerine Allah onu Cennetin kapısına yaklaştırır.

Kapıya ulaşıp da Cennetin genişliğini, içindeki yeşilliği ve sevinci görünce, Allah'ın dilediği bir süre susar, sonra, 'Ey Rabbim! Beni Cennete koy' der. Allah tebâreke ve teâlâ buyurur ki: 'Ey âdemoğlu! Ne kadar da döneksin (sözünde durmazsın)!

Sana verilenlerden başkasını istemeyeceğine dair sözler verip ahitleşmemiş miydin?’ Kul, ‘Ey Rabbim! Beni mahlukatının en bedbahtı eyleme’ der. Bunun üzerine Allah tebâreke ve teâlâ ona güler, sonra Cennete girmesine izin verir ve ‘Temenni et (dile Benden ne diler sen).’ buyurur. Adam, temennileri (istekleri) kesilinceye kadar ister; hatta Rabbi, unuttuğu şeyleri de ona hatırlatır. İstekleri nihayete erince Allah Teâlâ, ‘İşte bütün bunlar ve bir o kadarı daha seninledir’ buyurur.”^[283]

İlahî Lütfun Tecellisi: Cennete Giren Son Kişi

Abdullah b. Mes’ûd *radıyallahu anh*’ın rivayet ettiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Cennete en son girecek kişi, Sırat’tan geçerken bazen yürüyen, bazen ayağı kayıp düşen, bazen de Cehennem alevlerinin dokunuşlarına maruz kalarak ilerleyen bir kimsedir. Ateşi tamamen geçince dönüp ona bakar ve ‘Beni senden kurtaran Allah ne yücedir! Andolsun ki Allah, öncekilerden ve sonrakilere hiçbirine vermediğini bana verdi’ der.

Sonra ona bir ağaç gösterilecek, bunun üzerine o kişi şöyle diyecektir: ‘Ey Rabbim! Beni o ağaca yaklaştı ki gölgesinde gölgeleneyim ve suyundan içeyim.’ Aziz ve kudret sahibi Allah şöyle buyuracaktır: ‘Ey Âdemoğlu! Eğer sana bunu veririm, Benden, başka bir şey daha istersin.’ O ise ‘Hayır ey Rabbim, istemem’ diyecek ve Allah’a bundan başka hiçbir şey istemeyeceğine dair söz verecektir. Rabbi, onun bu nimete karşı sabırsız olduğunu bildiği hâlde, onu mazur görecektir ve o ağaca yaklaştıracaktır.

Adam bir süre o ağacın gölgesinde gölgelenecek ve suyundan içecektir. Ardından ona, öncekinden daha güzel bir ağaç

[283] *Sahih-i Buhârî*, 806.

gösterilecektir. Bunun üzerine o şöyle diyecektir: ‘Ey Rabbim! Beni bu ağaca yaklaştır ki suyundan içeyim ve gölgesinde gölgeleneyim. Senden, bundan başka bir şey istemeyeceğim.’ Allah şöyle buyuracaktır: ‘Ey Âdemoğlu! Sen bana bundan başka bir şey istemeyeceğine dair söz vermemiş miydin?! Eğer seni ona yaklaştırırsam, daha fazlasını istemeyecek misin?’ O, yine bundan başka hiçbir şey istemeyeceğine dair Allaha söz verecektir. Rabbi, onun bu nimete karşı sabırsız olduğunu bildiği için onu mazur görecek ve bu ağaca yaklaştıracaktır. Adam bir süre bu ağacın gölgesinde gölgelenecek ve suyundan içecektir.

Daha sonra ona, Cennet kapısının yanında, öncekilerden daha güzel bir ağaç gösterilecektir. Bunun üzerine o şöyle diyecektir: ‘Ey Rabbim! Beni o ağaca yaklaştır ki gölgesinde gölgeleneyim ve suyundan içeyim. Senden, bundan başka bir şey istemeyeceğim.’ Allah şöyle buyuracaktır: ‘Ey Âdemoğlu! Sen Bana, bundan başka bir şey istemeyeceğine dair söz vermemiş miydin?!’ O da şöyle diyecektir: ‘Evet ey Rabbim! Bunu da ver; Senden, artık başka hiçbir şey istemeyeceğim.’ Rabbi, onun bu nimete karşı sabırsız olduğunu bildiği hâlde, onu mazur görecek ve o ağaca yaklaştıracaktır.

Adam o ağaca yaklaşıp da Cennet ehlinin seslerini bizzat işittiği zaman, ‘Ey Rabbim! Beni Cennete dâhil et!’ diye yalvarmaya başlar. Bunun üzerine Allah buyurur ki: ‘Ey Âdemoğlu! Senin bu isteklerini ne sona erdirir? Sana dünya kadar bir yer ve bir o kadarını (misli kadarını) daha versem razı olur musun?’ Adam (büyük bir şaşkınlıkla), ‘Ey Rabbim! Sen Âlemlerin Rabbi olduğun halde benimle alay mı ediyorsun?’ der.”

Bu noktada İbn Mes’ud radiyallahu anh güldü ve yanında olanlara, “Neden güldüğümü sormuyor musunuz?” diye

sordu, onlar da “Neden güldün?” diye sordular. İbn Mes’ud şu cevabı verdi:

“Çünkü Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de hadisin bu kısmında gülmüştü. Sahabe, ‘Neden güldünüz ey Allah’ın Rasûlü?’ diye sorduklarında ise o şöyle buyurmuştu: ‘*Kulun; «Sen Âlemlerin Rabbi olduğun halde benimle alay mı ediyorsun?» demesi üzerine Âlemlerin Rabbi’nin (onun bu haline) gülmesinden dolayı ben de güldüm.*’ Bunun üzerine Allah Teâlâ o kuluna şöyle buyurur: ‘*Ben seninle alay etmiyorum; lakin Ben, dilediğim her şeyi yapmaya kadirim.*”^[284]

SONUÇ

Sevgili Müslüman kardeşlerim! Elinizdeki bu çalışmada müşahede ettiğiniz üzere; insanı hem Allah'ın azabıyla sakındıran hem de O'nun sonsuz merhametiyle müjdeleyen ayet-i kerime ve hadis-i şerifleri zikretmiş bulunmaktayız. Hakiki bir müminin itikadı ve manevî duruşu tam da bu doğrultuda, dengede olmalı; Müslüman, bir yandan Allah'ın azabından sakınarak salih amellerle O'ndan haşyeti (korkmayı) canlı tutmalı, diğer yandan da bu amellerin kabulüyle O'nun merhametine nail olacağına dair sarsılmaz bir ümit taşımalıdır.

Nitekim nebiler *aleyhimüsselam*, insanlığı Allah'ın yoluna davet ederken daima “korku ile ümit” (havf ile recâ) dengesini gözetmişlerdir. Bu hususta Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır:

“İnsanlar tek bir ümmet idi. Allah, müjdeleyici ve sakındırıcı Peygamberler gönderdi; insanların ihtilafa düştikleri şeyler hakkında aralarında hüküm vermeleri için onlarla birlikte hak yolu gösteren kitabı indirdi.”^[285]

“Biz müjdeleyici ve sakındırıcı elçiler gönderdik ki elçilerden sonra insanların Allah’a karşı bir bahanesi kalmasın. Allah mutlak güç (izzet) ve hikmet sahibidir.”^[286]

“(Ey Muhammed!) Kullarıma haber ver ki gerçekten Ben çok bağışlayanım, çok merhametliyim. Benim azabım ise şüphesiz en elem verici azaptır.”^[287]

[285] *Bakara suresi*, 213.

[286] *Nisâ suresi*, 165.

[287] *Hicr suresi*, 49-50.

“(Ey Muhammed!) **Kullarıma Benim şu sözümü ilet: ‘Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah bütün günahları bağışlar. O, gerçekten çok bağışlayan ve çok esirgeyendir.’**”^[288]

✽ Rivayet edildiğine göre; bir defasında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, ashabından bir grubun gülüp neşeyle konuştuğunu görünce yanlarına gelerek şöyle buyurmuştur: “*Canım elinde olan Allah’a yemin ederim, eğer benim bildiklerimi*^[289] *bilseydiniz, az güler çok ağlardınız.*”

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yanlarından ayrıldıktan sonra ashab-ı kiram (derin bir hüznle) ağlamaya başladılar. Bunun üzerine Yüce Allah, Peygamberine şöyle vahyetti: “**Ey Muhammed, kullarımı neden ye’se düşürüp**^[290] **(rahmetimden) ruhlarımı daraltıyorsun?**”

Bunun üzerine Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* tekrar ashabının yanına dönerek şu müjdeyi verdi: “**Müjdelelinin (sevinin), dosdoğru yoldan ayrılmayın ve (en kamil olanı yapamasanız bile) ona en yakın olanı yapmaya çalışın!**”^{[291]-[292]}

[288] *Zümer suresi*, 53.

[289] Burada Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*; kabirde ve sonrasında Kıyamet gününde yaşanacak dehşetlere ve Cehennem azabına işaret etmektedir. Bu tür uyarılar, insanı, Allah’a daha fazla ibadet etmeye teşvik eder.

[290] Bu durum; insanları Allah yoluna davet eden kişinin, onları hem Allah’ın azabı ile korkutması hem de O’nun merhameti ile müjdelemesi gerektiğine delalet etmektedir.

[291] Yani, Sünnet’e tam manasıyla riayet edemeseniz dahi, hiç olmazsa ona (kâmil olana) yaklaşmaya çalışın.

[292] Buhârî, *Edebü’l-Müfred*, 633.

Allah *celle celâlihü*, bizleri hem dünyada hem de ahirette selamete erenlerden eylesin.

Çalışmamızı şu niyaz ile nihayete erdiriyoruz:

« اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا، وَارْحَمْنَا، وَآتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً، وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً، وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ »

“Allah’ım! Bizi başla ve bize merhamet et! Bize hem bu dünyada hem de ahirette güzellikler (hasene) bahset ve bizi Cehennem azabından koru!”^[293]

✽ Bu samimi niyazın ardından; bu eseri yazmayı bize lütfeden, hidayet ve inayetini esirgemeyen; rahmeti de azabını geçmiş olan âlemlerin Rabbi Yüce Allah’a sonsuz hamd ve senâlar olsun.

Salât ve selâm; müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderilen, insanlığı karanlıklardan aydınlığa çıkararak, ümmetine olan düşkünlüğüyle bizlere en güzel örnek olan ve sünnetiyle yolumuzu aydınlatan Muhammed Mustafa *sallallahu aleyhi ve sellem’e*, onun pak ehline, sadık ashabına ve kıyamete kadar onun izinden giden tüm müminlerin üzerine olsun.

Rabbimiz! Bu küçük ve mütevazı çalışmayı rızana vesile eyle; bunu okuyan, istifade eden ve bu hakikatleri kalbine nakşeden tüm kardeşlerimizi Cennetin en güzel makamlarında bir araya getir. Kalplerimizi de korku ile ümit arasında istikamet üzere sabit kıl.

Hamd, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.

[293] Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, 254; Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, 2/22/1058.

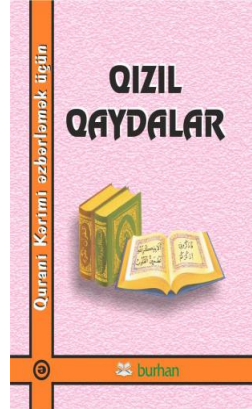
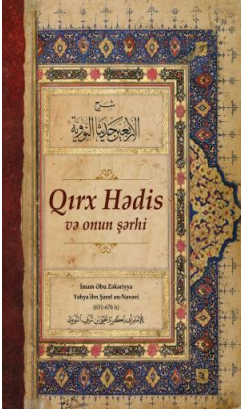
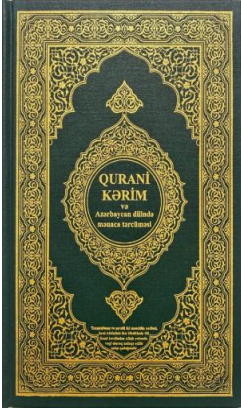
İÇİNDEKİLER

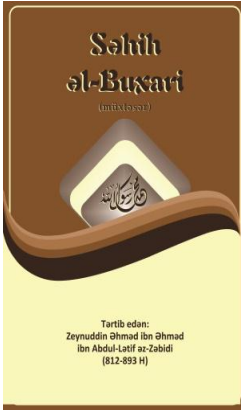
Mukaddime	5
A- Ölümü Hatırlamak.....	11
B- Ölüm Ânı	15
C- Ölüm Ânında İnsanı Kurtuluşa Erdiren Zikirler.....	18
D- Ölümden Sonraki Hayata Hazırlık Yapmak.....	22
E- Hüsn-ü Hâtime'nin (Güzel Son'un) Alametleri.....	28
F- Berzah Âlemi	35
G- Kabir Azabı	42
H- Kabir Azabından Kurtuluş Yolları	49
I- Diriliş	54
K- Mahşer Günü.....	59
Kıyamet Gününde Gerçekleşecek Hadiseler	59
L- Cennet ve Cehennem	81
Cennet ve Cehennemin Münazarası	98
En Hafif Azap ve Fiziksel Tasvirler	99
Cehennem Ehlinin Feryadı ve Ateşin Şiddeti	99
Cehennemin Nefes Alması	100
Cehenneme Sürükleyen Bazı Günahlar	100
Geleceğe Dair Uyarılar ve Fitneler	101
M- Cennete En Son Girecek Müminin Kıssası.....	104
Sırat Köprüsü ve İlahî Rahmetin Genişliği.....	104
İlahî Lütfun Tecellisi: Cennete Giren Son Kişi.....	106
Sonuç.....	109

MÜELLİF ALİHAN MUSAYEV'İN ÇEŞİTLİ DİLLERDE YAYINLANMIŞ ESERLERİ

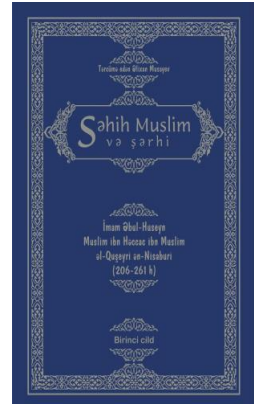
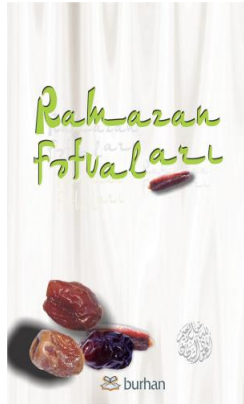
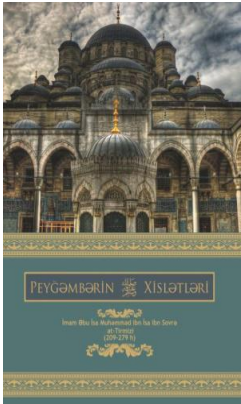
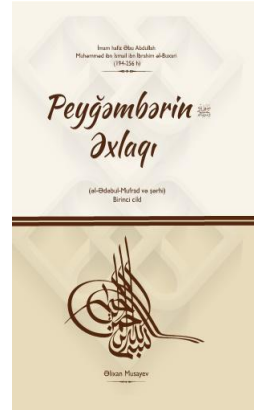
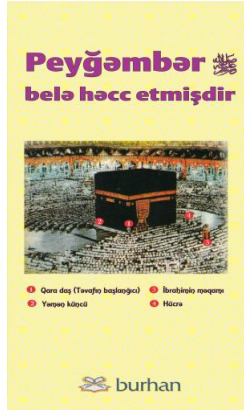

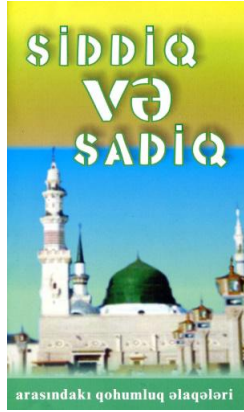
Tarafımızdan Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş əsərlər

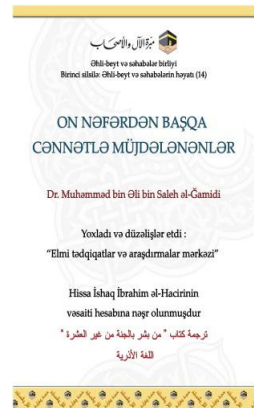
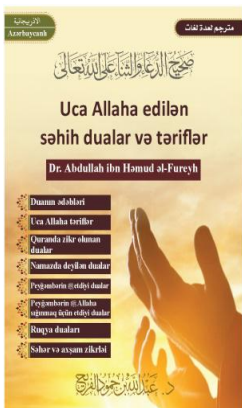
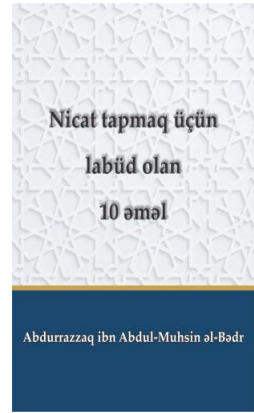
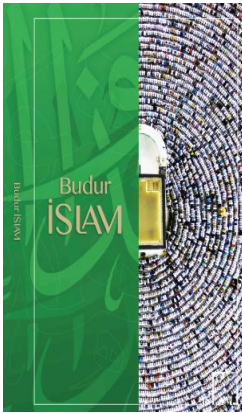

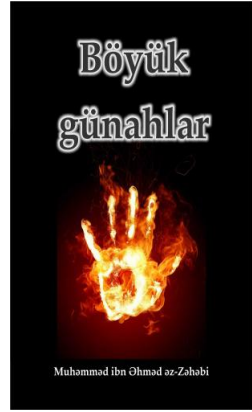
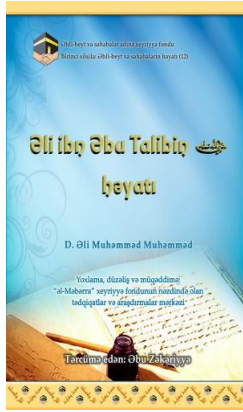
Tarafımızdan Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş eserlər

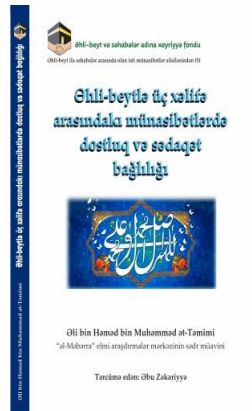
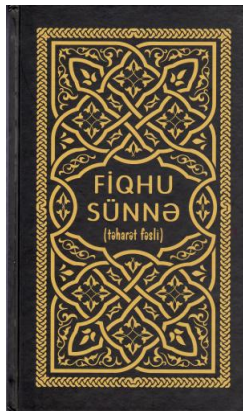
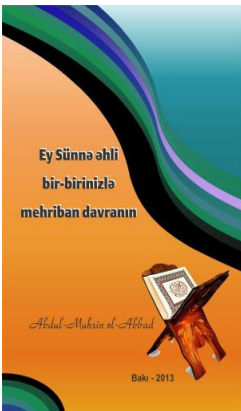
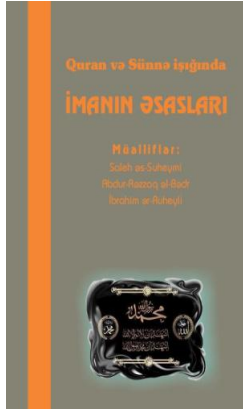
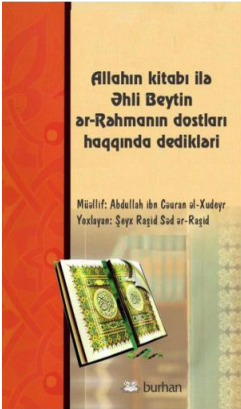

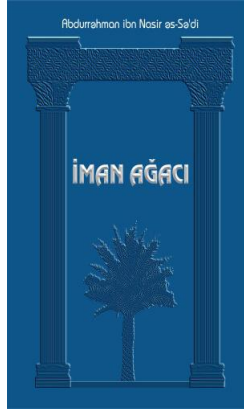
Tarafımızdan Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş əsərlər

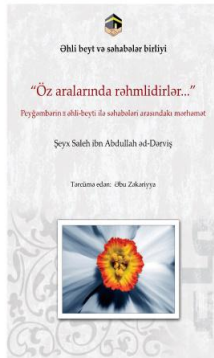
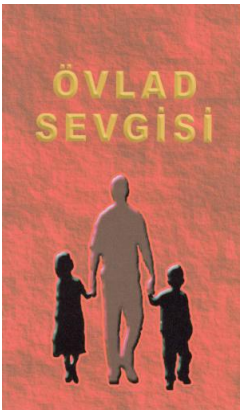

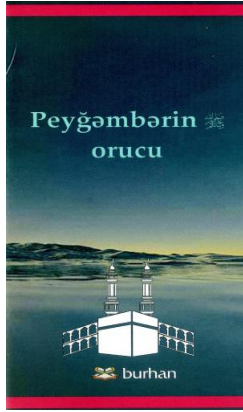
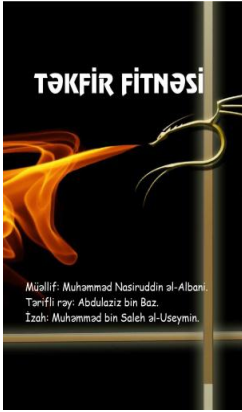
Tarafımızdan Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş eserlər

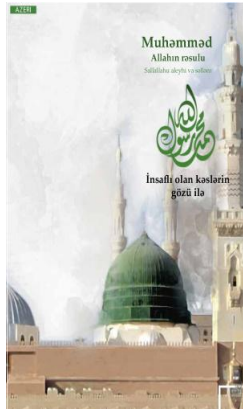
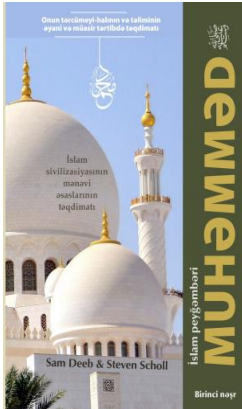
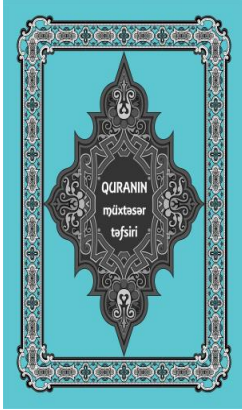

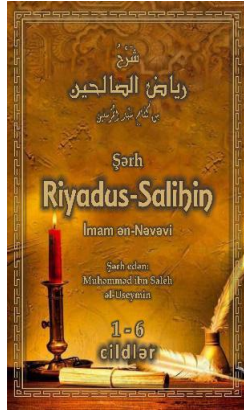
Tarafımızdan Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş əsərlər

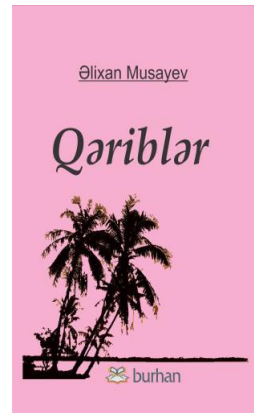
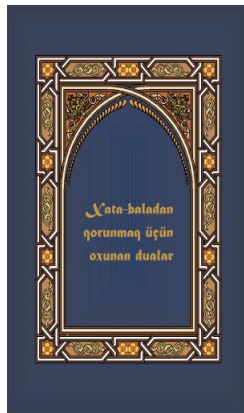
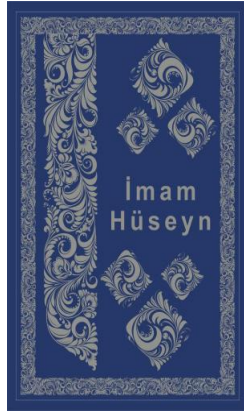
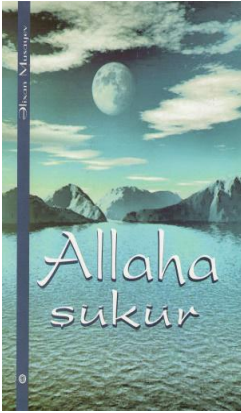

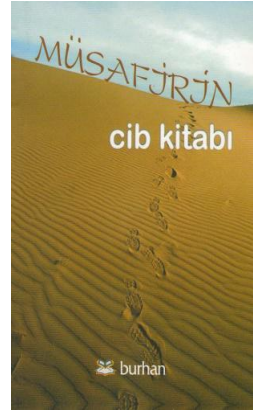
Tarafımızdan Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş əsərlər

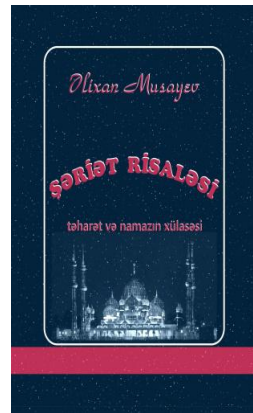
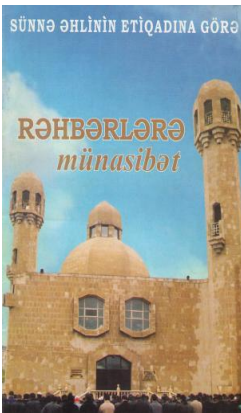
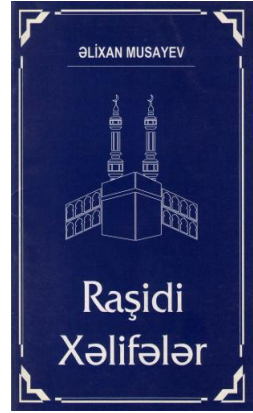
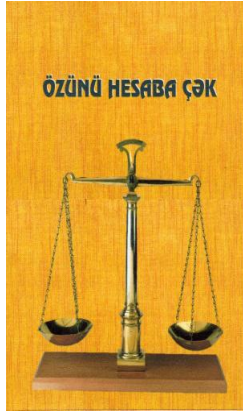
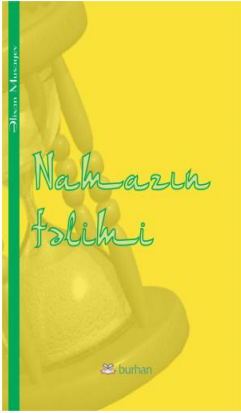

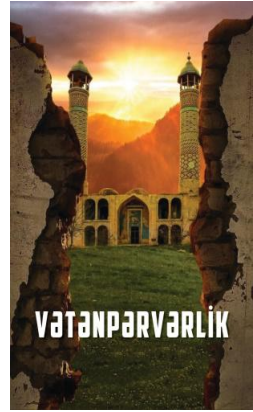
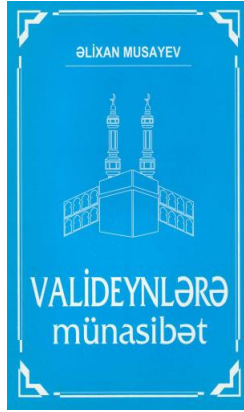
Tarafımızdan Azərbaycan dilində hazırlanmış eserlər

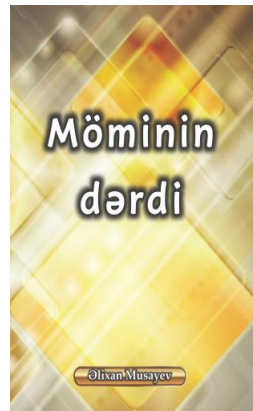
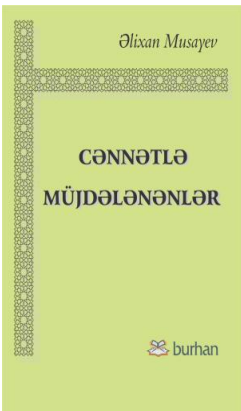

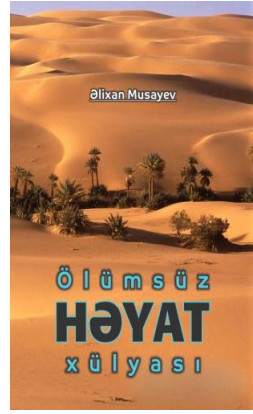
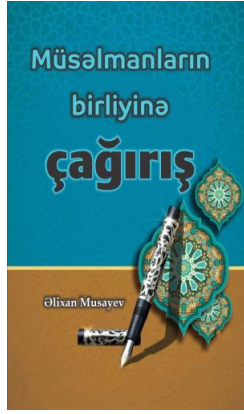
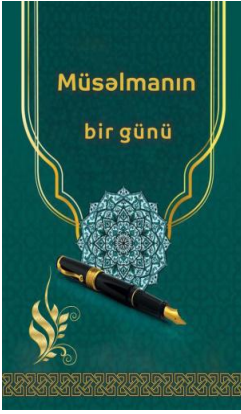
Tarafımızdan Azərbaycan dilində hazırlanmış eserlər

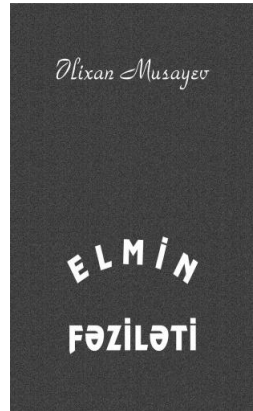
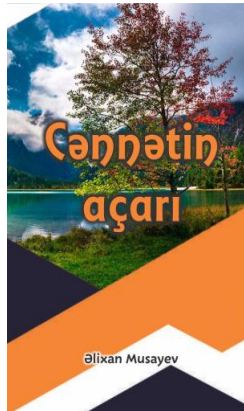
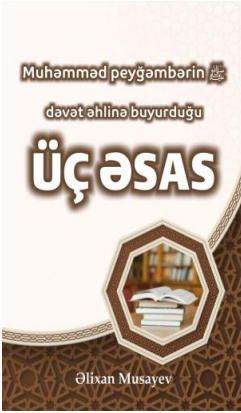

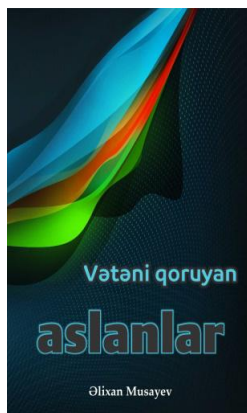
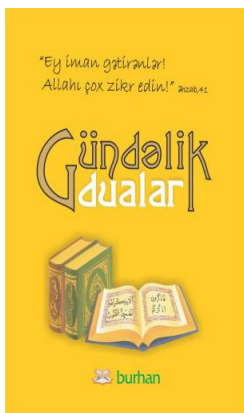
Tarafımızdan Azərbaycan dilində hazırlanmış eserlər

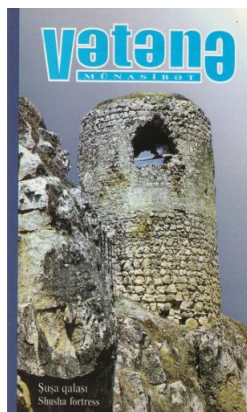
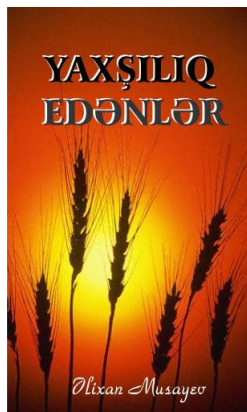

Tarafımızdan Azərbaycan dilində hazırlanmış eserlər

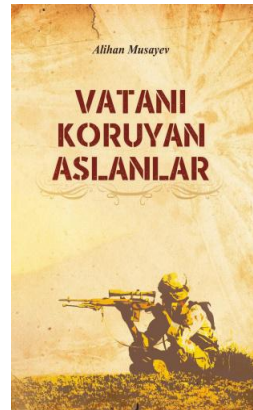
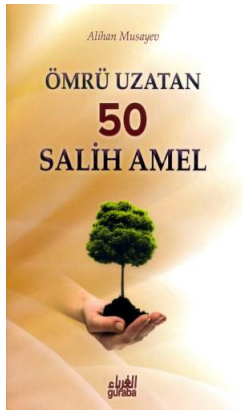
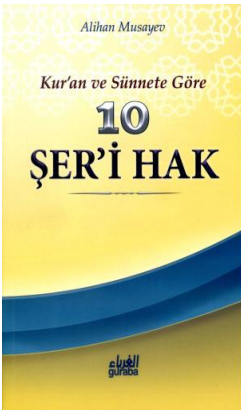
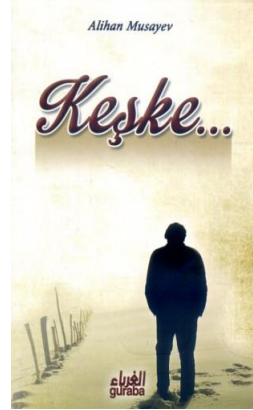
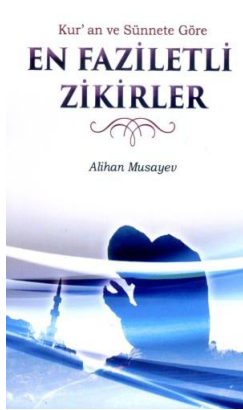

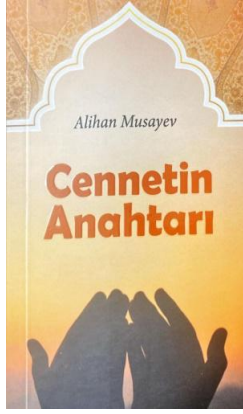
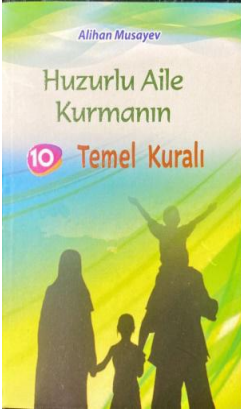
Tarafımızdan Azərbaycan dilində hazırlanmış eserlər

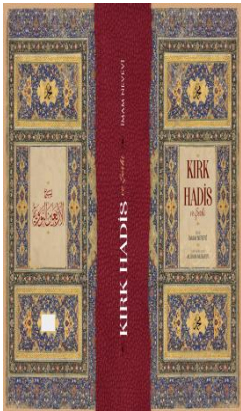
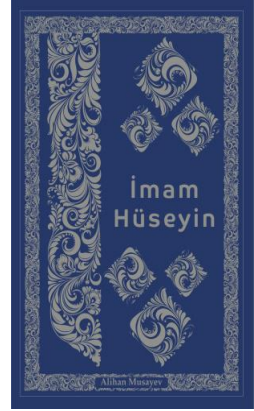
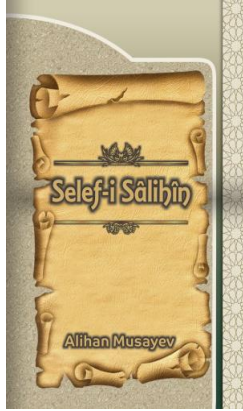

Tarafımızdan Türk dilinde hazırlanmış və tərcümə edilmiş əsərlər

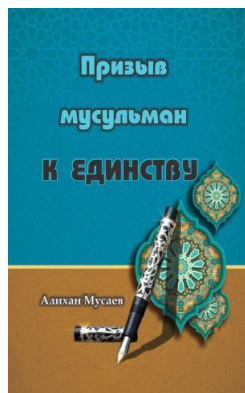
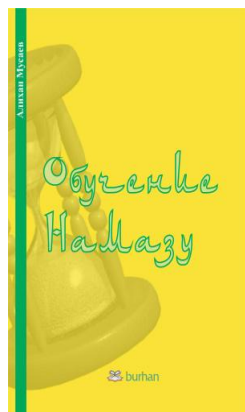
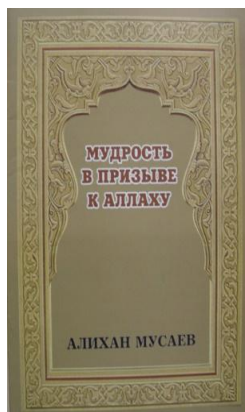
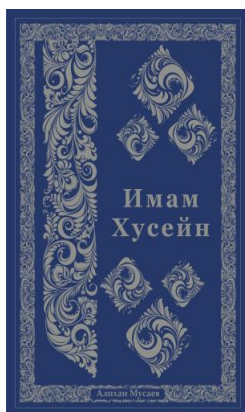

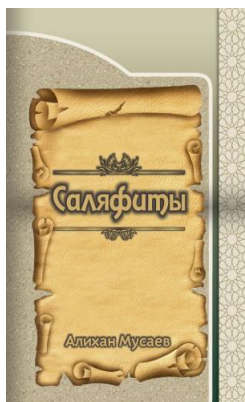
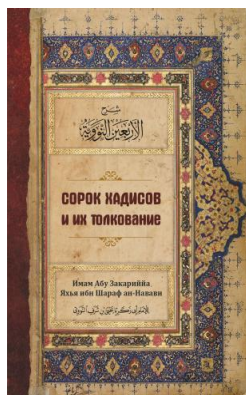
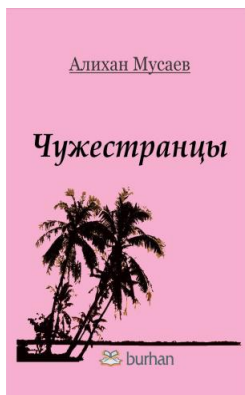
Tarafımızdan Türk dilinde hazırlanmış ve tercüme edilmiş eserler

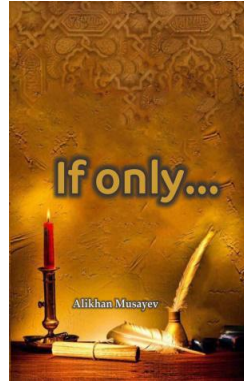
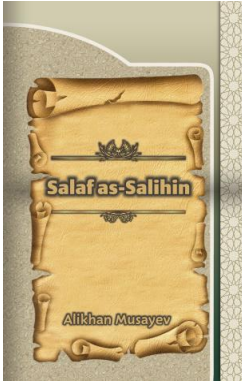
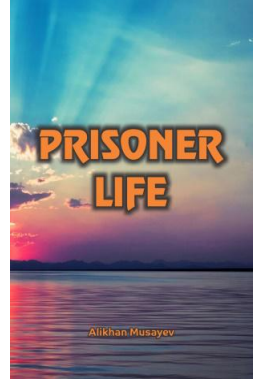
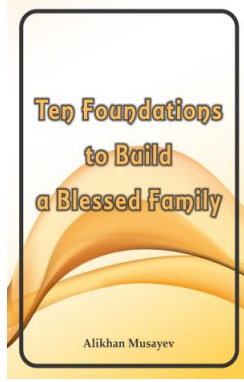
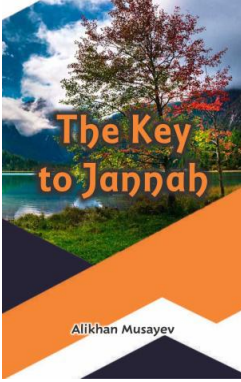
Tarafımızdan Rus dilinde hazırlanmış ve tercüme edilmiş eserler

Tarafımızdan Rus dilinde hazırlanmış ve tercüme edilmiş eserler

Tarafımızdan İngiliz dilinde hazırlanmış ve tercüme edilmiş eserler

Tarafımızdan Arap dilinde hazırlanmış ve tercüme edilmiş eserler

